

3 1761 08131629 1

O Ceallaigh, Sean
Saothar ar sean i gcein

DC
62
034
1904

From the Library
of
PÁDRAIG Ó BROIN

ΔΟΤΑΡ ΔΡ ΣΕΑΝ 1 5CÉ1n.

Ξεαρρ-ετιαμρε αρ
Οβαιρ na ρεαν-ῥαεθεατ αρ ρυτο na ηΘορρα

le
σεάν ó ceallaiḡ.

Αρ na εϋρ αμαε
το
umann Ὑαν-κοιμεάτοα na ῥαεοιτze

1 mḃaile áta Cliaē,
le
m. h. ῥill αḡυρ Δ mAC, τεορπαντα,
1 Spáto uaētapaiḡ Uí Conaill.

—
1904.

—
scilling, ῥlan.

SOCIETY

FOR THE

Preservation of the Irish Language,

8 Molesworth-street, Dublin.

The Society for the Preservation of the Irish Language was founded in the year 1877, and since then Three hundred and seventeen thousand eight hundred and seventy-two of its publications in the Irish language have been sold. This total is exclusive of the sales effected in America, where the Society's works are issued by publishers independent of, but with the consent of, the Society.

The only qualification for membership is an annual subscription of Ten Shillings, and for Associates One Shilling.

The Rules of the Society, Reports, and all information respecting the Society, may be had gratis from the Secretary, J. J. MacSweeney, Esq., R.I.A. Book orders are to be addressed to the Society's Publishers, MESSRS. M. H. GILL & SON, 50 O'Connell-street, Upper, Dublin. Orders for Tablets may also be sent to Messrs. Browne & Nolan Ltd., Nassau-street, Dublin.

SOCIETY

FOR THE

Preservation of the Irish Language.

Patron.

Vacant.

President.

RIGHT HON. THE O'CONOR DON, P.C., D.L., M.R.I.A.

Vice-Presidents.

M. F. COX, M.D., B.A., M.R.I.A.

REV. S. MacTERNAN, M.R.I.A., P.P., Killasnètt.

VERY REV. JOHN CANON O'HANLON, M.R.I.A., P.P.
Sandymount.

COUNT PLUNKETT, B.L., M.R.I.A.

Hon. Treasurers.

JAMES HALLIGAN, Esq.

COUNT PLUNKETT, B.L., M.R.I.

Hon. Secretaries.

PROFESSOR J. J. HAUGH, B.A.

P. T. KEOHANE, Esq.

Secretary to Council.

J. J. MacSWEENEY, R.I.A.

DUBLIN: 6 MOLESWORTH STREET.

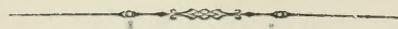
Members of Council.

- Boyd, Dr. St. Clair, Belfast.
 Bugge, Alexander, Dr. Ph.,
 University, Christiania.
 Coffey, George, Esq., B.L.,
 M.R.I.A., Dublin.
 Corbet, W. J., Esq., M.R.I.A., M.P.
 Cox, M. F., M.R.I.A., M.D.,
 L.R.C.S.I., Dublin.
 D'Arbois de Jubainville, Mons.
 H., College de France, Paris.
 Dawson, Charles, Esq., Dublin.
 Digby, E. W., Esq., Dublin.
 Dillon, John, Esq., M.P., Dublin.
 Dillon, Wm., Esq., B.L., Chicago,
 U.S.A.
 Dinneen, Rev. P. S., M.A., Dublin.
 Dixon, Henry, Esq., Dublin.
 Dobbin, Major W. J. K., Punjab,
 India.
 Ernault, Mons. Emile, Poitiers,
 France.
 Evelyn, W. J., Esq., Wotton,
 Dorking.
 Fitzgerald, Thomas, Esq., Dubl.
 Fournier, E. E., B.Sc., Dalkey.
 Fox, T. P., Esq., Dublin.
 Gannon, J. P., Esq., M.R.I.A.,
 Laragh, Maynooth.
 Gill, Michael, B.A., 50 O'Connell-
 street, Upper, Dublin.
 Halligan, B., Esq., Dublin.
 Halligan, J., Esq., Dublin.
 Harrington, T., B.L., M.P., Dubl.
 Haugh, Prof. J. J., B.A., Black-
 rock College.
 Hogan, Rev. Prof. J. F., Saint
 Patrick's College, Maynooth.
 Holland, John, Esq., Ballin-
 spittle, Kinsale.
 Jones, Bryan J., Captain, 1st
 Leinster Regiment.
 Keohane, P. T., Esq., Dublin.
 Lehane, D., Esq., I.N.S., Dublin.
 Lynch, Daniel, Esq., Dunleer.
 MacBride, Mrs. Maude Gonne,
 Paris.
 MacEnerney, Rev. F., c.c., Dubl.
 M'Keogh, Rev. W. J., P.P. Kil-
 commin, Tipperary.
 MacSweeney, J. J., Esq., R.I.A.,
 Dublin.
 MacSweeney, J. G., Esq., Editor
Weekly Freeman.
 MacSwiney, Rev. J., S.J., Roe-
 hampton.
 MacTernan, Very Rev. S., P.P.,
 M.R.I.A., Manorhamilton.
 Mintern, Joseph, Esq., Passage
 West, Cork.
 Murphy, Rev. J. E. H., M.A.,
 Prof. of Irish T.C.D.
 Murray, Aeneas J. Esq., Dublin.
 Nettelau, Max, D.Ph., Vienna.
 Newell, Peter, Esq., B.A., I.N.S.,
 Galway.
 O'Brien, Patrick, Esq., Dublin.
 O'Byrne, Paul, Esq., Dublin.
 O'Byrne, Rev. L., P.P., Ovoca.
 O'Duffy, R. J., Esq., C.E., Dublin.
 O'Grady, Standish H., LL.D.,
 (Can.), London.
 O'Hanlon, Very Rev. John
 (Canon), P.P., M.R.I.A.
 O'Ratigan, P., Esq. C.E., Rathgar.
 O'Reilly, Prof. J. P., V.P. R.I.A.
 O'Shanahan, Jas., Esq., B.L., Dubl.
 O'Shaughnessy, Richard, Esq.,
 B.L., Dublin.
 Pedersen, Dr. Holger, Univer-
 sity, Copenhagen.
 Plunkett, Count, B.L., M.R.I.A.,
 F.R.S., Dublin.
 Rhys, John, M.A., Prof. of Celtic
 Languages, Univ. of Oxford,
 Principal of Jesus' College.
 Robinson, F. N., LL.D., Prof. of
 Celtic, Harvard University.
 Roehrig, Prof., Cornell Univer-
 sity, U.S.A.
 Rooney, T., Esq., Dublin.
 Russell, T. O'Neill, Esq., Dublin.
 Sarauw, Christopher M., Freder-
 icksberg Alee, Copenhagen.
 Schuchardt, Prof. Hugo, Styria.
 Sexton, Thomas, Esq., Dublin.
 Sullivan, T. D., Esq., M.P., do.
 Swan, Rev. Br., Marino.
 Teegan, T. H., Prof., Training
 Coll., Marlborough-st., Dublin.
 Ward, T. D., Esq., Belfast.
 White, Very Rev. P., P.P., V.G.,
 Nenagh.
 Zimmer, Dr. H., Prof. of Sanscrit
 and Comparative Philology,
 Univ. of Greifswald, Prussia.

Saothar
SAOȚAR ÁR SEAN I ĞCÉIN.

Ğearr-ġuairc ar
Obair na rean-Ğaeðeal ar fuir na heorpa

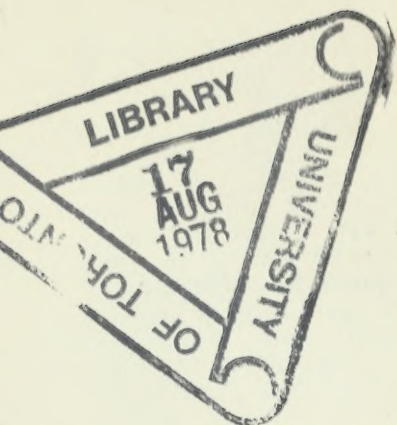
le
seán ó ceallaiğ.

Ar na ġur amaċ
ro
Ġumann Ġuan-Ġoimeáda na Ġaeðilge

1 mBaile Áda Cliaċ,
le
m. h. Ġill ağur a mAc, teoranta,
i Spáio Uaċtaraiğ Uí Ġonail.

—
1904.

DC

62

D34

1904

M. H. GILL & SON, LTD¹
DUBLIN.

RÉAM-FOCAL.

Daoine go bfuil an "raoḡal i nÉirinn" ag cur cúraim orda pé látair ní féidir dóib gan a tabairt pé ndeara go bfuil aḡuḡaḡ mór ag teacḡ ar tḡeitis agur ar imḡeacḡaib na nḡaeḡeal le tamall. Bí dūil ran léiḡeann ag cloinn na fḡola ó túir gan aḡpar, agur b'féidir naḡ rḡ-ionḡnaḡ an dūil éaḡna do beic aca ann inḡiu. Mar a céile bí dūil mór i nḡníomaraicḡaib ḡairce agur i ḡclearaib ḡrinn aca ó túir, agur tá fḡr. Nuair a bíonn bḡḡ agur rḡuaim agur ruinneam na hḡiḡe ag ḡríoruḡaḡ cinḡ ní hionḡnaḡ éileam aca ar ḡreann agur ar éacḡaib móra pé mar bíḡ ag an bḡéinn faḡó agur ag buiḡeantaib ḡaeḡeal do rḡolruisḡ uaḡa. Is é an ruḡ a cúireann ionḡnaḡ orainn aḡḡaḡ ná go raib rḡuaḡḡe ruḡó ruam i nÉirinn agur an oireḡó mearta ar léiḡeann aca is mar bí ag fḡionn péin ar an tḡeilḡ. Aicme go raib mear ar léiḡeann aca ran tḡean-raoḡal níor b'ionḡnaḡó mear ar an ḡcḡíortuḡeacḡ aca com luac is mḡniḡeḡó a bḡḡ dḡóib. Ní dḡca go raib rḡioḡḡ ar domḡan ba mḡ cúir ruim ran ḡcḡíortuḡeacḡ ná mar ḡein na rean-ḡaeḡil. Táimis daoine iaraḡa 'na dḡreḡaḡaib cúca ar loḡḡ na fḡinne, agur d'imḡiḡeḡar péin 'na dḡreḡaḡaib go dūicḡib iaraḡa ag leacḡó na fḡinne. An mḡ-éireḡeam ḡraoiḡeacḡa do cúir 'na luḡḡe ar Oirín, do réir mar imḡreḡar dūinn. ná r comacḡaḡḡe Dia péin ná Orear, d'imḡis ro go

léir agus i n-a ionad táinig an crieoimh. Fé
creoimh an crieoimh bí na daoine as tuit i n-oidéad
ó doir go haoir. Bí muinín as an n-ádhéad págánda
ar féin amháin agus grádh aise beas naé air féin
amháin. Roinn an crieoimh a maib de grádh 'na
craoib doir a t-ádhéad agus a cômáirde agus a dúitais.
Agus cé go maib doir-grádh aise ar a dúitais agus
ar a cômáirde níor ádhéad fé dhó féin maib an
grádh ro do crieoimh i gcomórtas leir an ngrádh bí aise ar a
ádhéadais. Nuair a móitais fé go maib grádh leir
o'pás fé plán as a cômáirde agus as a dúitais agus
o'imtis fé leir fé'n rathal amad i mearc págánda
agus coiscreoib o'fonn ir focal na pínné do
mánuadh dhóib.

Da bheadh an tír i Éire no gur aimpis Tuirgéis i.
Bí ollmáirdear Dé agus a cômáirde le tabairt fé
noeair i'p grádh don ball. Aibne as boiradh le hiar,
adhair maibais go tuis ar na pléibtib agus ar na
gleannatib glara fé dhó na scoilltead ir na gcnoc
reannair, san earba bídh ná tuis air éinne ádt plúirre
agus pláirdeamlaádt agus carcannaádt móir-oiméall,
ráirte agus foctair moim an scoiscreoib, agus ionntaoib
as cáé ar a céile, rin é mar bí an rceal i nÉirinn
aca nuair a bí pí fé maib Éireannaádt. An ádhéad
o'pásadh plán as dúitais dá leicéir reo ar ron Dé
níor b'fúlair dhó san bpuis na pínné do tuisirint go
cruinn agus do beit ar a tuit aise. Ádt o'pás na
máirte aca plán as an tóir; agus ní hé amháin gur
pásadhair maib a gcráirdeádt ar litirdeádt agus ar
cúirair a noitáde féin ádt o'pásadhair a maib ar fuir
na hÉoirpa go léir.

Cé go raiḃ carṫannaḃt aḡur cṛáibṫeaḃt go leor i nÉirinn ámtaḃ ní féaḃṫar a céilt go mbíod beaḡán eapaontaṫ aḡur aḃraínn anoir ip aríṫ ann leṫ. Bí an t-aḃraínn ro aḡ toul i méio do péir mar fuaṫ na Ṫanaṫ ḡreim ar an tóṫ. Ba ḡearr go raiḃ a ruan ar an litirṫeaḃt. Cuireadó ríor aríṫ ar ḡníomaraṫaibḡ ḡairce, ar cogaḃ aḡur ar cóimearcar. An molaḃ tuḡad ar Múrcadó de baṫ a ḡairce i ḡCluain Tairḃ ba ḃeocair é fáruḡad. Níor ḃeineadó cur ríor cóm rṫéireamail ar éinnidó eile dár tuit amaḃ i nÉirinn ruan ó roin, cé nár ruḡ lá ruan ar cineaḃ Múrcada ná go raḃadair cóm tréan cóm calma le n-a ḡcómuiraiḃ ba cúma cáṫ b'ar dóib no cá ḡcuirṫíde i ḡcomóṫar iad. Mar a céile cé go bfuil clann na hÉireann aḡ imṫeaḃt go dúitcṫib iaraḃta aḡ leaḃad na fíunne ḡur inoiu ní ramluḡeann dúinn go bfuil i rṫair na típe reo le ciantaib éinnidó le cur i ḡcomóṫar le dúṫraḃt Cáḃail i mearc na nḡréigeaḃ noṫbeaṫa no le déirc Ṫomnaḃ ar ron na nḡealtán no le raocair Máoibṫruḡde ar fuio na ḡearmáine no le troio Ṫunḡail i ḡcoinne mí-éireoim Cláio, le lomram Ṫréanṫain ṫar bóḃna, le léḡeann Dícíl no le cómaṫle cneaṫa Cólmaín. B'féoir go bfuil ḡaeḃil deoraḃta ar an raogaḃ inoiu aḡur ainm cóm móṫ oṫa ar fuio an doṫain ip mar bí ar Cólṫ Cille 'na ainmṫir féin. Ní féoir linne feaḃar ná comāḃt na nḡaeḃeal ro do cōmāṫ go cruinn ámtaḃ. Aḃt nuair a cōmāṫar i ḡcionn na ḡcian iad, má ḃeinteap ran, ní d'Éirinn beaṫar buṫeaḃar ar ron a ḡcuio oibṫe. Na ḡaeḃil aṫá aḡ obair ar ron Dé i noúitcṫib iaraḃta inoiu ní 'na tṫeanḡain dúṫcaṫ deánar cur

ríor ar a ngníomairéaib ašur dá méir rin ir teapc duine
go mberò a fíor ar ball aige šur Šaeòil iad. Na
Šaeòil ir mó clú ar toman inoiu ní mífce a máò ná
berò cup ríor com ciumn oréa i nÉirinn i gcionn trí
céad déas no céirpe céad déas de buaóantaib ir
mar atá ar Colm Cille ašainn anoir. Bíod a buíde-
éar ašainn ar áir mbéal-ordear ašur ar áir litirídeáct
dúéáir.

Ir iomóa ašmušadó deimeadó ar an litirídeáct
poin do méir šac ašmušéce raošail dár muš ar áir
rínreair. Tá cómaréaíde caréannaéca ašur déirce
ašur reamílaéca ašur tíoada ašur dóéair i noiaíó
ar noiaíó uirce do méir mar éárla don dúéaig.
Foilirígeann rí šac tpeo, ole maíé, dá maib ar an tír.
Ba éairt dúinn beir buídeac go bmaé de luét reiríbinne
ašur de luét coranta áir reanóur, de'n Céitinn-
eac de Míceál Ó Clémuš ašur dá leiréiríóib.
Má'r féiríir linne cúrraíde áir rean do reirídušadó
ašur do éuirínt inoiu ašur aicíur do déanam ar
a mbeáiró bíod a buídeacáir ašainn ar na reiríob-
nóiríó dólpe do éuir an reanóur i n-eašar i láéair
foéruim ašur i n-ainíoeoin buaídeairéa, ašur nuair a
bí reamíall an éadóéair ór cionn na tíre go léir. A
raóéair ašur a noúémaéct ro ir ead do éuir mífneac
ar na filíó a éáiníg 'na noiaíó abair ir ná maib
cómairle na bpileadó ro com neimípleadóac neam-
maíteac, fein, ir mar ba mían linn i gcómnuiróe. Bíonn
mian a fé ar rmaoiníó na mbáiró de šnád; ašur na
báiró do maí i nÉirinn nuair a bí éirpe beas nac
báiróce fé rparaib deor a daoine fein ní cúrraíde
šairce ná cúrraíde šrinn ba mó bí aš cup cúrraim

orpá, ašur ip beaš 'na n'oiaró ašainn aét an caoineadó an marbna an aipling an tán oiaúa ašur tán tóóair anoir ip aipir t'fonn ip na cinn eile do fhaíoméadó le céile. Aét pé rašar raošail do ius orpá do éanaóar ó pé go pé no šur éušaóar ái reanóur plán ó béal go béal beaš naé anuar go tóí n-áí n-aimeari péin. Óeineaóar a pcarí de'n obair šan amhar; aét i n-aimeoin a n'oiúll bí a šcomáét aš toul i laišeado ašur i šcumangar, bí an teangša aš toul ar go tóí šur bpušadó naé móir go béal báir ar paó i pé óeipeadó. Tamailín eile ašur ip baóšlac go mbeadó óeipeadó le šaeóilš le šaeóealteaét ašur le šaeóealaib. Ašur ip ar éigean do éuš éinne pé n'oeaia šur marí reo do bí aét amáin náimíoe na h'éipeann ašur fo-šaeóeal. Bí na pílíoe péin naé móir 'na tóort ašur a t'eanša blarša énearta beaš naé buailte pé éoir go bráé nuair a éáimš šaeóil fonnmaria an lae inoiu éum a coranta. Óronn Rí na n'óúil an tóúil ran léišeann ašur an šráó tóúitée orpá ro pé marí bí aš a pínreari tráé. An fuadoar a bíotó pé'n b'féinn aš toul pé óéin na peilše, an paóbar a bíotó ar Óal Cair aš t'puitim le n-a náimíoió tóib, an fonn a bíotó ar manacáib aš toul ar tóir an m'í-épeioim ní íáróéadó fuadoar ná paóbar ná fonn aca go léir ar an imníoe bíonn ar luét pošluma na šaeóilše aš toul pé óéin na mbuiróean léišim inoiu t'fonn ip eolar do éur ar éeangain ašur ar reanóur a tóíre. Óá óéine é an obair a éuipeann ro orpá ip amlaio ip taitneamáiše leo é, ašur óá péir rin ip luša leirce oim-ra an leabhrán ro do pcaoileadó ór a šcomáir. Ní leabhrán pošléište ná éinníó óá leitéro

é mar nađ fuirpce leabhrán foileište do reáobad
má'r le ptaip anacraig a baineann fé. Ní fuirpce
Gaedhalg rnapta do éur ar ainmneadaib iaraáta
aét éom beas : go deimhin tá móir-éur aca nađ fétuir
Gaedhalg do éur oráa i n-aon éor.

Táim fé éomaoine móir as an átaip ráopaig
lla Duinnín asur as Taógh Ó Donnáda. Léigeanar na
croáanna go haimeac, asur gaáaim mo buideacáir
leo. Léig áomne léigeanar eile leir iad, aét
ní'l a gcead asam a n-ainmneada do luad. Ga-
áaim mo buideacáir leo go léir ámtac, asur ran
ó éioioe. I n-deiracá an pceíl gaáaim mo bui-
eacáir le Cumann Úan-éomeáda na Gaedilge
asur le n-a rúnaióe, Diarmuid MacSuibne. 'Sé
ip olc liom aét gan an leabair do beic a bpaó
éimeann níor oipeamnaige ná mar atá. Eacátra
móir fairpings ámtac ip ead eacátra paóáip na rean-
Gaedhal éar lear asur ní gan aimpear do áiteam
leir a éurpear le céile i n-iomlán é. Do léir mar
éioepaíó maoin ip éurteaét fé maiaó Gaedhal ip
deimhin go n-iméocáir ar deaéáipióe ar fuio na
heorpa aip asur go deááipaió ríad aóáar eacátra
éruinn éar n-aip leo i n-aió ar n-aió fé mar tuáaó
aóáar coéuigce na típe nuair a bí rí i gcuad-éar ó
óúicéib eile mar ar éomnuig Gaedil. Mar atá, ní'l
asam-ra aét an beasán bí im' éumar féin a déanam
do pcaoilead éum luét léigce na Gaedilge, asur tá
muinigín asam go maicpear dom na loáanna tá ann.

seán ó ceallaiğ.

SAOČAR ÁR SEAN I SCÉIN.

Seairi-tuairpe ar Obair na rean-šaeðeal ar fuir
na heorpa.

bunurðas na nšaeðeal.

I.

“Do bí raoḡal ann aḡur beirð raoḡal ann” air’ an
rean-focal. Do bí raoḡal annro i nÉirinn ḡur éairt
túinn ḡo léir átar do beirð orainn ’na éaoḃ; áct tá an
raoḡal roin iméigḡe aḡur tá ḡac róḡantaáct tár bain
leir naé móir iméigḡe éom maiḡ. Tá tréite na rean-
airpice aḡ toul i bpolac ó bliaðain ḡo bliaðain,—bí
béara cnearta ár rean aḡ toul fé ḡo tapairð, aḡur béara
iaaḡta aḡ preabað ruar ’na n-ionao ḡo tiuḡ. Má’r
mian linne an tútaiḡ reo do éoraint ḡo hiomlán
caitḡimíð na béara iaaḡta do pópáilt fé éoir, aḡur
caitḡimíð rtair na tíre t’foillriuḡað do’n aor óḡ.
Má éuḡtar amairc cuinn don aor óḡ ar an Éirinn
do bí ann faðó ní’l baḡal ná ḡo mbeirð meap aca
uirḡe; má éuḡtar eolar dóib ar a veig-ḡníomairḡaib
aḡur a cáil ní féirir leir an eolar roin ḡan toul éum
tairḡe. Tairbeánrair annro beaḡán de’n méir do éein
na rean-šaeðil éum muinntear na heorpa do ériorḡ-
uḡað aḡur do múineað. Má ḡrioruigean an beaḡán
roin aor óḡ an lae ’noiu éum eolar do éur ar na

héacetaib do éuit amac anro ipciḡ i nḡimn pḡin leir
na ciantaib beirḡ beairt tairḡeacḡ tḡanta ar ron na
hḡipeann atá póimn. Ir iatḡ an t-eolar aḡur an rḡair
rin amáin a rḡiúrócairḡ fearḡa rin ar an mbócar
nḡipeacḡ. Ná bíorḡ don ampar air!

ḡirḡ eadpa teanḡa ip reanḡa,
ḡirḡ lairḡean ip léiḡeanta,
uaḡa uirḡe níor pḡit linn
fuaim nó focaḡ do comaoimn.

U'í reo tuairim ḡeaḡrúim ḡeirtinn i rḡtaob na ḡaeḡilḡe,
aḡur ní móirḡe ḡur máir fear fuamḡ b'oirḡeamnaḡe cum
tuairim do ḡadairt ar ḡeirḡ tḡa leirḡeirḡ. Ir pḡirḡir ḡo
ḡcearpairḡ ro-ḡuine ḡo maib bḡeir éilim aḡ an ollamḡ
léiḡeanta ar a ḡeanḡain rḡúḡcair: má ḡearann éinne
ro, éirḡeacḡ pḡ le pḡinné iaraḡta ná pḡeḡrḡar a pḡairḡaḡ.
“Ir i lirḡirḡeacḡ na ḡaeḡilḡe,” aḡeirḡ ḡairḡmḡeirḡeair,
“an eoḡair pḡrḡelann rḡimn na ḡCeilḡeacḡ ḡo léirḡ.”
ḡorḡuirḡ an rḡimn ro na ḡCeilḡeacḡ i ḡceairḡláir na tíre
ḡo rḡuḡḡar an ḡearḡmáin uirḡe inḡiu. Aḡmḡiḡeann
ḡac rḡairḡirḡe ḡur éineacḡ crḡḡa calma cogamail
na rean-ḡeilḡiḡ ro. ḡuirḡeḡar comḡiac ar na
Rḡmáncāib timḡeall ip ḡeirḡe ḡeacḡ bliacḡan pul ar
ḡáinḡ Críorḡ, aḡur, tamall 'na ḡiairḡ rin, bíorḡar pḡir-
ḡeacḡ i rḡrí cogḡaib eile i n-imeall a ḡeile:—ar rḡuirḡ i
ḡcoinne mḡimḡḡe ḡairḡáḡe, anroim i ḡcoinne nanḡe-
rḡipeacḡ, aḡur pḡ ḡeirḡeacḡ i n-aḡairḡ na nḡollúipeacḡ
fuairḡeḡar an lámḡ uaḡairḡ i nḡac caḡ aca ro. Uain-
eḡar an Spáinn rḡe mḡimḡḡe ḡairḡáḡe, an rḡaob ḡiairḡ

de'n lothail de'r na hEatrúipeadach, agus an tír go léir ar bhuac na Danúibe de muinntir Iollúipe. Aét trí céad bliadhán, no mar roin, fuil ar iugad an tAon-mac do tuit na Ceiltiḡ amaḡ le n-a céile, fé mar tárla dúinn féin go minic, agus ba ró-ḡearr an móil ar na ḡearmáncach anroin iad do rcaipead ip do d'ibrit ón dtír. D'imḡis cuir aca go dtí an Áire Ḥeas agus cuipeadar ráir-rluocht na ḡalláite ar bun ann. Tá trádé fé leir ar an aicme reo maḡ ó roin. Do cuir Naomh Ról ceann dá Eipirteil chéa trádé, agus ip uadā do ríolruis na daoine máinis fé táirteal Naomh Seoróm ran ḡceatramad doir agus iad as labhairt ar ḡaeóilg amáin i ḡcómhuidé. Ó'r na Ceilteachach ip ead fuair na Tuatánais na focail a baineann le raoḡruḡad na talman, le miotal, arm, biad, éadac, cpeideam, agus poilitéadé, agus adoir uḡdair, do réir na b'focal bí coitḡianta i n-úrāio aca, ḡuad iad na Ceiltiḡ an aicme ba túirce i dTuairceairt na hEorpa do dein don tairḡe ar luib-leiḡear.

Ip í an tuairum ip ḡnāḡaiḡe anoir ḡu ríolruis na ḡaeóil ó Ceilteac dá'r b'ainm ḡaeóeal, mac do Níull. Múinteoir teangán ran Áro-rcoil do cuir a adair ar bun, b'é rin féinear farraró bí 'na ruḡ ar Scitia, do b'ead Níull féin. Scóta, inḡean p'áro, b'í reo máḡair Níull. Sead! Tángadar ó Scitia go dtí an Spáinn, do réir deallruim, agus ón áit rin arír táinis cúis buirdeanta aca i noiairó céile go hÉirinn. Níor b'fada coimead don d'ream aca reab ar an áit amḡac cum go dtáinis oḡtar mac ḡolaim, no Mílead

mar tustairde ní ba díadhnaisge air. Bí an cúisimead
rluas fé n-a ttreoraí ro. Cuirleadar fúta ran
túctais dá míuib, agus ip uata tásann sac fíor-
glacdeat a comnuigeann i nÉirinn iad-glair mtoiu.
Mar aoubairt an Céitinnead trát:—

Trí pícto naoi gcéad gan cor

Trí míle bláit-éarpt bliadán

Eang glór-ghrádác na rean-raoi

Fá fíol móir-dálaé Mílead.

Ip móir go léir atá reiríobta ceana ar cáil agus ar
clú, ar léigean agus ar íonar, ar tligtib agus ar
gníomharctab rean-pleadta Mílead; aét, cé gur fíor
a fupmóir ro, caicimíto a adháil, má reiríduigean rean-
rtair na tíre go cruinn, gur roir an ceatramad doir
agus an cúisimead doir, nuair bí Impireadé na Róma
as imteadé cum an donair, do cornuisge feabair agus
ronar na hÉireann dá míuib.

Doeir béada gur cuirlead palláir ó'n Róim i
mbliadain a ceitire céad agus a deic ar pícto cum
na hÉireannaig do comairliugad ip do teagarc
i gceirdeam Críort. Má cuirlead féin, ní géilliró
éinne gur b'é tuar palláir ba bun leir an gceatpar
earbog do buail le naoim pátrais nuair táimis
reirean cum oileáin doibinn na fócla—b'iaí ran
Diaglan Déire, Ciarán Cléire, agus áilbe agus lbeár.
Ní fuirte a tairbeaint gur coirrugead i nÉirinn na
hearbois ro go léir; aét má'r fíor é eadtra an fíle
bíodar a gceatpar ann as craobrcadoilead an éireoin
go túctadéac poimir:—

Do bí ran Múmain roim é go raotrac
Ceatrac d'earbogaid beannuighe naomta
Áilbe Imle ir Diaḡlan Déire
Ibeár umal ir Ciarrán Cléire.

Cuireann ro féin i n-umail dúinn go faib muinntear
na héireann as dnuim go mear fé uéin ériortuó-
eacta fiú amáin ran traogal doicá traioideacta roin.
Aḡur ar a řon go n-abarcar gur b'i Scoil Árho
Maća—rcoil do cuir páorais ar bun i mbliadain a
ceitpe céao go leit—an céao rcoil ériortó do bí
muam i n'éirinn tá a řior as ḡac éinne go faib leabair
go leor as na traioitib i Rioḡ-broḡ Laoḡaire nuair
d'aimriḡ páorais naomta iao, aḡur gur leigead na
leabair céadna ór a cómai ní ba diaónaige nuair
cuir pé i n-umail gur máic leir rean-reacta na
mBreiteamán do cur i ḡcóir aḡur do uéiruḡad.

Ir roileir gur leat clú páorais go tapaid. Tá pé
curta řior i dnuairc a beactó gur táinis naonbar
inḡean Rioḡ na Lombáirde aḡur inḡean do Riḡ na
Breatan trearna na fairrige ar curar cuige cum Árho
Maća, aḡur gur rtaoadar as Coll na nInḡean i
n-aice na caćrac. Fuair cur der na maigheanaib
bár, aḡur cuiread ann iao; act bailiḡ a tuillead aca
leo go Dnuim Finnéide aḡur comnuigeadar ann.
D'imciḡ Cruimtéirear léi féin aḡur cuir ři fúite as
Ceannḡoba, aḡur tuḡad Beinin biaó cúice ar roin
amać go dci gur cuir páorais féin crann uball oi ra
deiread. Torad an érainn reo aḡur bainne fiaó

galair breac amac an, agus rciob ré Eitealán leir. B'i Eigbeirt a b'ao i mbéal báir leir, aét éuaró ré i b'feabair i gceann reatáin máit aimirie. Ar roin amac éait ré urmóir tó fáogal ag obair i nÉirinn go tótreactac agus go tairbeac. Fuair ré báir i nÍ Éuilin Cille Domnae Cára i mbliadain a reat gceao a naoi agus ríde.

Do máir Seao earbog Sálcóit i gcomh-aimirie leo ro. Tuagó ruar é ré éuram Colmáin agus Finnéin agus tá ré páirte air go maib ré ar na Sapanéair ba tóiaó agus ba léigeannta tóir bain maib leir an Eaglair. Ar a fion gur fill ré tar n-air go Sapaná tar éir bliadanta éigint do éaitéam i gcolláirtib na hÉiréann níoir teir maib air go lá a báir, timceall ir bliadain a ré éao a haon tóag ir trí rícto, an tian-giáó agus an mear do bí aige ar ár rínreair do éur i n-uimail i n'gaé áit agus uain gur b'féirir leir é

B'i Ailfrú, Rí Norumbair ar rcoil i lior móir pul ar togao i gcomhair ceannair na moagáta i mbliadain a ré éao a cúig agus éitire rícto é. Ba beag rcoil i nÉirinn náir éus ré tuar uirte, agus ba móir mar mólaó ré iao ar roin amac. Daoine móir-muinnreairó do b'eo é réin agus áóamán, agus ceaptar gur éaitéar móirán aimirie i b'foair a céile i nÍ Éuilin Cille.

Tairbeánann ro gur b'áir i an éait do bí ar rcoiléannib na hÉiréann i tuiam na Sapanac ré tóireao na reatmáó aoirie. Na tóannnta ro tá ré curta ríor i mbeatáiró Seanáin gur tánnis

reac̃t longa go béal na Sionan lán ruar de
 macaib léiginn ar loig mainirtreac̃ Inre Cealltraẽ.
 U'e Colm Típe d'á glar do cúir mainirtir Inre Ceall-
 traẽ ar bun. Fuair Colm báir i mbliathain a cúis
 céad a d'ó d'éas agus d'á fíẽo. Agus ir eol dúinn fóir
 gur i mBaile Sláinge fuair an tAra Dagoibéar Rí
 na Fhainne a tadbairt ruar ar fáo. U'fuirte a
 tairbeaint go bfuair coisgeíoc̃a naẽ iao a tadbairt
 ruar i nÉirinn. Tairbeánar leir i nDíar a céile
 naẽ don neim̃-níó ar d'eim rean-Éire féin, cum gac̃
 ceanntar agus cinead i Roinn na hEorpa d'óirugão
 agus d'áirugão, do éirirugão agus do fáorão. Sar
 a dtornóctar leir an bpoilirugão roim am̃tad̃ leac̃-
 aim̃ir ar rúla ar ghuir agus ar gnat̃-faõgal rean-
 Éireann féin, ar a tlig̃tib, a béaraib, a ceáirdaib, a
 léigeañ o d'uiraẽc̃ a éirirugãoac̃ta go éiriraẽc̃ a
 raohre. Mac̃tnuig̃m̃ir ar an doibnear faõgal do
 cúir iac̃all ar an bpile a fáo : —

An mõgãc̃ uile do tuilead̃ de naom̃tad̃,
 Uí eagla gac̃ lá agus gnat̃ D'ẽ aca;
 An fáo do máir an eirdeam̃ gan traoc̃ad̃
 Oileán na nOllam̃ do b'ainm ar Éirinn.

Sead̃! An fáo do máir an eirdeam̃ agus an teanga
 gan traoc̃ad̃! Ac̃t do réir mar rcaiteamair uainn
 an teanga cao a fuairamair 'na hionad̃, cao a
 fuairamair de bair ar bpaillige? Tá an lá againn
 ar̃ir go háirde nuaí d'éanar úráo de'n teangain
 reo go fairring̃ cum aor ós na hÉireann do éiriraẽo

i rliḡe na ríunne. Níor cumadh teanga eile mian
ní b'oirleamhnaíḡe cum rtaí a rínrí aḡur a bhuḡ do
bualadh irteaḡ i n-intinn an ḡaeḡil óis. An reanḡur
foḡluimíḡtear ar an nḡaeḡilḡ, ní bogann ré a ḡreim
de meabair an ḡaeḡil ḡo deo. Deimníḡeann an
béal-oirdear atá coitḡianta fóp i n-óuicḡib na ḡaeḡilḡe
an bhuatár ro.

CEÁRDA AGUS COMÁCT NA NĠAEÓEAL.

OLIGE.—Aomhugtear go coitcheanta sup roir an naomhaid aoir agus an taria aoir déas do bí deigh-
ceáirde agus ealaíodanta na héireann ar a bpeabair
tá rírib. Ní maib don éairde, má'r péirde ceáirde do
éabhairt uirte, go maib oirde bainte aici le
beaíad ir anam, le coitchead agus óirdead na
tíre ir mar bí ag a litirdeact féin. Ní mairte a ráid
sup éorruig comáct agus torad na litirdeacta
ro a bpead ir a bpead rár ar éirir rárdeir ir laog-
aire ir Dubéad agus an peirdeir ruid bí le n-a
gcoir an Seanéir Mór ar tóir i n-easair. Act
b'iad olige áine an tSeanéir Mór do óirde agus
do éorruig ar ríreir ar pead míle bliadán no
ní ba mó. Bí na olige reo éor éirir coir,
éor tairdeirde, éor oirdeirde do éirir na
tíre sup b'ar éirdeir t'éordeirde éirdeir do
éirdeir fé n-a pead. Bí meir agus éirdeir ag gac
éirdeir oirde, bí ionntaírib ir tóir ag cád arda.
Léirdeir i rair an éirdeir sup peirdeir Camdeir
mar reo tairde:—

Atá ag na rairdeir reo a noligeirdeir féin, tairde
nairdeir bairdeirdeir, a rairdeirdeir reo peirdeirdeir
a nairdeir, a leirdeir, a bairdeir tairdeirdeir, agus

a luēt peanma, aḡur feapann cinn̄te do ḡač̄ don
oioḃ ro, aḡur ḡač̄ don oioḃ aḡ aitiuḡaḃ 1 na feap-
ann fēin, aḡur fōr ḡač̄ don oioḃ de č̄reioḃ č̄n̄t̄te
fā peač̄ ; . . .

Aḡur tuḡann an Cēitin̄neac̄ fēin f̄peaḡra ar Č̄aim-
ōein mar̄ peo : —

Ar na b̄mač̄reioḃ peo ir̄ f̄ollur ḡur̄aḃ maic̄ an
t-ōrouḡaḃ do č̄uireaḃar̄ Ē̄ipeannaiḡ r̄ior̄ pe
coimēaḃ na n-ealaḃan ro 1 n̄Ē̄ipunn ō aimir̄
ḡo haim̄rip̄. Ōir̄ tuḡaḃar̄ feapann ollam̄ant-
ač̄ta do ḡač̄ treioḃ oioḃ ionn̄ur̄ ḡo mbiaḃ
coč̄uḡaḃ aca ōppa fēin lē r̄aoč̄ruḡaḃ na
n-ealaḃan : . . . Ir̄ mō̄ide fōr̄ do fēaḃaḃ na
healaḃna ro do č̄oimēaḃ mar̄ do ōrouiḡeaḃar̄
uair̄le Ē̄ipeann̄ teap̄mann̄ aḡur̄ com̄ar̄ce do
beic̄ aḡ feapann, aḡ peap̄rann̄aioḃ aḡur̄ aḡ r̄p̄r̄eioḃ
na n-ollam̄an; ōir̄, an tan̄ do b̄ioir̄ ḡaeōil̄ aḡur̄
ḡaill̄eap̄aont̄aḃač̄ r̄e č̄eile, nač̄ č̄uirēōir̄ buaio-
peaḃ nā̄ toir̄meap̄c̄ ar̄ na hollam̄naioḃ nā̄ ar̄ na
oal̄taḃaioḃ r̄ōḡluma do b̄ioḃ aca oā̄ toir̄meap̄c̄ ō
r̄aoč̄ruḡaḃ na n-ealaḃan. Lēaḡč̄ar̄ aḡ̄ lul̄ Caer̄ar̄,
1 ran̄ reireaḃ̄ leaḃar̄ oā̄ r̄č̄air̄ ḡo r̄aioḃ an̄ teap̄-
mann̄ cēaḃna aḡ̄ na ōp̄aoic̄ioḃ t̄ā̄in̄iḡ ō̄ iap̄č̄ar̄
Ē̄oppa dō r̄eolaḃ̄ r̄col̄̄ don̄ f̄r̄ain̄nc̄, aḡur̄
r̄aōil̄im̄ ḡur̄ a h̄Ē̄ipunn̄ č̄uḡaḃar̄ an̄ nō̄r̄ r̄oin̄
leo.

U'iaḃ ro nā ōliḡč̄e aḡur̄ na bēap̄a o'ōrouiḡ̄ aḡur̄ do
č̄reop̄uiḡ̄ ḡnōč̄ar̄oḃ nā r̄ean-Ē̄ipeann̄. Uī̄ ā r̄ian̄ uir̄č̄e,
č̄uaioḃ an̄ oūč̄aiḡ̄ 1 b̄peaḃar̄, č̄uaioḃ ḡač̄̄ mō̄ oā̄r̄̄ b̄ain̄ lēi

Uartuad, an Sapanac léigeannta, ná beaḁ pian don
trean-céirde gur b'fíú a áipeam le pasáil inr na
hoileántaib ro mara mbeaḁ na hÉipeannaig; agus
dearbuiḁeann ré 'na ceannta ran, niḁ nac ionḁnaḁ,
guraḁ é leabair Ceanannair an leabair ir áilne, mar
le puḁ com áirairḁ, le feicrint i n-don baill ran
traoḁal atá anoir ann. Cpeirtear gur b'é Colm
Cille do rcpíḁ an leabair ro ar tḁúir; acḁ ir féirir,
agus ir deallpamác go deimín, gur deirigeadḁ beaḁán
é tamall ní ba ḁiaḁnaigse. . Ar don cuma tugadḁ an
deig-céarḁ ó Éirinn go ḁtí í Cuilm Cille, agus ar ran
do leac rí go mear fairring cum náir fan leabairlann
mḁr ar ḁruim na heorpa gan ramail ḁ'iomram reacḁ
mbliadḁn ḁréandain do beic innte, agus ḁac ramail
aca com áluinn nac mḁr le leabair Ceanannair féin.
Scríobnóirde de rlioḁt na nḁaeḁeal ḁ'ullmuisḁ
urmḁr aca, mar gur b'fada ó baile bí tairteal na
nḁaeḁeal ó túir. Ir pollur ḁúinn ná maḁadar
ḁiomḁoin aḁ baile leir. Tá maḁnaire ḁearailt
Caimbreinr aḁainn go ḁreaca ré cóipeanna der na
Soircéaltaib i ḁCloḁar ḁriḁde i ḁCill Dara i
mbliadḁn a haon céad ḁéaḁ a cúig agus céirre ríḁḁ
agus go maḁadar com miorbuiteac doirinn ran gur
cpeir ré féin mar don le cac go raib na Soircéalta
céadna ré comairc aingil. Seo ceárḁ de ḁnáit-
céarḁaib na hÉipeann: ir beaḁ ḁá tuairc i n-ár
meirc inḁiu. An fair ir tug Éir eir ḁá ḁnó féin, an
fair ir bí ionntaib aḁ ḁaeḁealaib arta féin amáin
cuairḁ raoḁar a n-inḁinn cum cinn ir cum tairbe. Ón

Lá torthuigeadair as aiteir ar Shallaib tá fíor as an
raogal cad é an reál aca é.

GAIBNEACT.—Ceáir eile bí coitianta i nÉirinn
do b'ead gaibneact no obair miontail. Is é an puir ip
tóiúige ná gur tús na sean-Šaeóil an ceáir ro leo ó
tuairceair na heorpa agus gur cleactadair 'na tóir
rin i nÉirinn í. Léigtear leir i mBeactaíó pátarais
go raib tuiúir gabán i gcuirdeactain an naoim, agus go
raib a ghnó áiríte féin le déanamh as gac duine aca. Tá
tráct go minic i nAnnálaib na tíre ear gléar easlaire
deintíde o'or agus o'airgead. Tús péirí féin an
tráct ro fé nbeala, agus b'í a tuairim riú ná raib
easlaire i nÉirinn gan reirínte luactara innte cum gur
goir ip gur loit na Danair iad. Bí tóil diaimarta as
na loctannaib i n-airiurtib diaða dá leictéir reo; agus
ní raadair páirta leir an uirdeact do tógad gan gac
nó bí luactara do reobaí leo. Dá dearcuib reo bí
na cealla go dealb pul ar trearcraí na gairíde
fé deoir i gCluain Tairb. Is beag o'éinnir tóganta
o'págar 'na noir. Act o'fan po-puir agairn dá
n-airdeoin. Do teir orca Clog pátarais o'iomair
cum riubail: tá fé rin i n-ár reilb beag nac le míle
go leir bliadán anoir. 'Sé an macaramail ip áiride
agairn de'n obair a deinead le linn na Críortuirdeacta
é. Is iomda clog ip cumad ip áirad nac é coranta
fór i reilb na nŠaeóal, act ní tóca go bfuil don
ceann aca com áirad diaða le Clog pátarais. Is
iomda sean-bonn ip reirín ip reoir atá bailigte fé

látaim i dtí na nlongantair i nÁt Cliait, oipead ip
 deimíneocharó don domhan móir ná maib earba taitiúghe
 ná eolair, ná díte deap-láimhe maib ar ár rínreap i
 tsaobh na mótche do bain le obair mhíotail. N'féadfar
 a céile go maib bunúdar Sallta ag beagán deir na
 bonnaib; áit, na cluig ip na cumdaig ip na rcpínte
 ip áitne 'na meapc, n'féadfar a céile áit com beag
 go maib saol saipio aca ó éúir leir an iolraicúgáó
 do fuair péim agur clú éar bairi do éairingcheoirib
 na héipeann.

SAOIREACHT.—Mar a céile, b'é iolraicúgáó luét
 tairringche agur rcpíbinne na fóula d'órpúig na rpoir
 ip napean-dealbadóiríde. Go dtí gur éorpuig cpeacáó
 na n-eacrtannaic ní maib don gábadó i nÉipinn le ceall-
 aib d'aingeana. Bí na daoine go epáibcheac, bí gááó
 aca ar a Slánuigcheoir, bí oipead meapca ar an Easlaip
 aca ip mar bí ar Neim péin naic móir, agur ríleadar nár
 mírte dóirre na cille d'págaic ar deapc-leacáó ó
 ceann ceann na bliadna. Áit nuairéainig na loctann-
 aig bí ácpúgáó rcpéil ann. Cuireadar ro an puig ar
 an gcéir, éraoádar iad, éiomáineadar cum na gcoill-
 teadó iad; rcpuoradar na mainirtreacá, dóigeadar
 na leabair, goirdeadar na reoda, agur dá deapcaib rin
 b'éigint fearca ceall ip mainirtir do d'aingnúgáó.
 B'é reo ba bun leir an gcéad ácpúgáó deimead ar
 gnáit-íaoireacit na típe. Aoir Máirgréad Steocr
 gur féoir ceáro an traoir d'ainpúgáó i nÉipinn
 com fáda riap leir an gcúigmeadó aoir. Ceáro éiotac

míio-cúmta do b'eadh an uair rin i; aét ón reáctmaó
doir anuap bí pí aš toul i b'feabap, go móri móri an
fáio ip bí Driuan i gcóiróin, ašur i ndeiread na dála
o'fár cuma áiríte de fáoiréadé Rómánda airte. Tá
iarrmaíde na rean-éiríde reo go flúirreac ar fuio na
típe fór.

BRIOTHEALBAO.—Deir máirgíreac Steocr leir
ašur ušóair naé i šur beas eolar bí ar briothéalbaó
aš Šaeóealab anuap go oí an naoimáó doir. Ó'n am
roin i leir áiméac bí na dealbadoiríde aš toul i gclir-
teacé ašur fé deiread níoi b'féirí a gclirteacé do
rárušad. Ir roiríer anoir nár b'áilne ašur nár
b'ionšantaisge an mion-obair doirínn o'fás na rean-
reiríobnóiríde 'na noiríó 'ná an obair miorbuitteac
do rin na dealbadoiríde amac ar na céadtaib
leacé ašur rean-foérac acá leacéa ríor ruar ar fuio
na oúitce. Tá móri-cúio o'ár reanóir le fošluim
fór ar na leacéaib ro. Níoi cúir na rean-Šaeóil
láim le deas-obair maím šan i déanam go beacé ašur
go fóšanta: níoi éarpuig šnó do cúir cum cinn
maím ná go mašadair ullam oiréamnac cúige. Fíú
amáin bí méireanna na mban féin go clirte éadrom
aiciríde ašur deiríoir obair 'na gcuma féin nár mirté
bródo do beir oíra 'na taob. Ní'l na céadta
blíadán iméigéte éorainn ó oušairt Eošan Ruad
Ó Súilleabáin:—

A bán-éirob dolra leabair

Ir ráim do míomáó ar b'raabab

Cáig ip míolta gearra

bánta 'šur éiré

Cáinnadó 'r coimhearscari reabhad
 Sári na gclaióeann tóá ngréadaó
 Ulaé na gceadaó ir ealta
 I mbarri éluémar gésas.

Ní baineann na rmaoinnte ro le bpindealbáó, aét
 poillriúeann riadó clirteacét agur tréite na mban
 tóinn i mbliadóantaib naé mó-éada riari uainn iáo, agur
 an meap a bí ag na filib oréa tóá mbarri. Uain an
 éirteacét éeada na leo cóm fáda riari ir tá riari ann.
 Deimniúeann an reanóur ran tóinn.

CEOL.—I gcúirraib ceoil leir do péiri mar innir-
 teari tóinn ba móri an éail a bí ar ár rínreari. Cao
 toubairt gearalt caimbriemr, cladóiré calaoiréac
 nári laóairi focal fósanta riain i tóadaó tréite na
 ngréadeal aét iuró éigint ná féadaó pé a céilt,—cao
 toubairt pé aét ná reaca pé péin i tóiri ar bié cláir-
 reoiríde cúirpeaó pé i gcomórtar le cláirreoirib
 na nÉireann? Níori b'iongnadó é. So lári na hoét-
 náó doire déas anuap b'i Éire an áro-reoil bíóó ag
 cláirreoirib Alban agur Úreacan. Fíú anáin, ní
 ceapparóe so riab a céáro tóá ríriú ag don ceoltóiri
 gan real fósama do beir i nÉirinn aige agur caicige
 máit ar feinm ann cóm máit. Agur reirib édairi
 Sairiléo marí reo i tóadaó na cláirriúe i bflóiréint i
 mbliadóain a cúig céao déas a haon agur céirre ríeóó :

Tugadó an gléar árraó reo cúganne ó Éirinn
 ar tóúir do péiri tóáinte. Deinteari na céadaó

ceann aca ran tóitaiḡ rin, aḡur cumtar ḡo
háluinn ann iad. Tá eolar aḡur taitiḡe aḡ
muinntir an oileain rin ar an ḡeuit leir na
ciantaib aḡur na ciantaib eile. Fíú amáin
cuirto ríad a macaraimail ar fuaiceantar a
muḡaḡta, ar a taitiḡib puiblíde, ar a ḡeuit
aigíto, ar ḡaḡ nio; aḡur ir é an fáḡ ḡo
noeinio mar ḡo noeinio ḡur ríolmádar ó taiti
fáir.

U'fíor tó. Ní maib don teoma leir an mear do bí
aḡ na ḡaeḡealail ar an ḡeuit. Seo mar ḡaib ríamar
feirtear buirḡeḡar de bair cinn do bionnaḡ aig
féin leat-ḡeḡo éigint bliadān ní ba taitiḡe:—

Moḡean t'altrom an oirḡeirt,
Ionmāin a ḡeir ḡníom-oirḡeirc,
Corc feirḡe 'ḡur ríola ríoin,
Roḡa ḡaḡ ceirḡe an ḡeart ríoin.

* * *

Fuairear ó mac mīc an taiti,
Cláirḡeḡ allānāḡ áluinn,
Seoir buān bḡeḡe-lonāḡ buirḡe,
Ealtonāḡ nuāḡ neam-ḡuirḡe.

* * *

Ní fuaig māine nā moḡ nēir,
Ní fuaig laḡḡaig a leirḡeir,
Ní fuaig nial do noḡt an mīl,
Ní fuaig ōrian nā Corc ḡairil.

Cuirḡeann fé tó ḡo binn ar an ḡeuita rí aḡ cur ríor

ar gac roinnt de'n éruit, ar an scoir ir ar an gcom
ir ar an lámhcrann, ar an ionad mar ar fár aóðar gac
cinn aca, ar an gceáirvuirde áiríte do cum gac ceann
aca agus ar móran eile 'na tceannra po. Agus
franncaí dá maib i nÉirinn deic mbliadna ficead pul
ar cuirleadó pialar feimtear cum báir, reo mar éiríet
fé ear gléar ceoil na héireann:—

Tá áirto-éion as muinntir na héireann ar an
scrut. Seineann ríad go léir uirte fé mar
seineann na Sarranais ar an bfeirólin, na
franncais ar an lúit, na hloadáis ar an
nguiteár, na Spáinnis ar an gcairtineit, na
hAlbanais ar an bpib móir, muinntear Eil-
béire ar an bfeideois, na Gearmánais ar an
otrímpa, na Danair ar an otíompán, agus na
Turcais ar an bfeadóán.

Ir cóir a ríad gur b'i an éruit gléar ceoil na n-uairal
do táinis ríomáinn. An ríob, b'fin í gléar ceoil na
nDaoine agus na ngaircivóeac; b'fin í gíorvigead na
leomáin cum cogaid uaireanta nuair a bíod gábad
le cogad. Dubrad tríd, agus creitdear fór, nár
airigead ríam "clagar ba binne ná ceol an mála."
Agus dá mbeirómir gan an t-eolar po i n-aon cóir
asáinn, ná deimnigeann na mílte fonn agus rean-
póit atá 'nár reilb fór gur móir é ar gclirteact
i gceol inr an treanraoşal nuair a bí Éire go
trean agus fé réim i mearc na otíorca. Cíofear

léir do péir mar macaimís éum cinn eas tál déanta
ar pon ceoil inr na tíoréaib ran aca.

LIETRIÖEACT.—Ni gábaó anro, agus dá mba
gábaó níor b'éiríor, móran triácta do déanaí ar
na reióbhnóib éar cónhíeas do muḡaó túinn ó
Cormac mac Airt go Cormac mac Cuilleanáin, ó
Seacnall garuac pátorais go MacLiag ollam
Úruain, ó'n pean-fíle Tórna Éigear agus luét a pé
amaí go dtí an uain b'ónaé nuair b'éisint o'Coḡan
Ruad a iáó :—

Sin é an fíle go pann

Nuair éuiteann an peann ar a láim.

Act pé éreoraó a gcómairle go léir agus pé órḡaó a
n-eolairib'farríad póm éuaíó oileamaint agus léigean
cóm mói éum cinn ná maib don reoláiríde eile i Roirn
na hEorpa éurpaíde i gcomórtar le Gaedelaib míle
bliadán ó fóm. Dar n'óig inr na Meadon-doirib
nuair náí féad Séarluir Maol oíreao ir tuine o'fagáil
ó éaoḡ taob na hEorpa go maib reoir eolair aige ar
ḡréisir éat pé ríor do éur ar Eoin éum reibinne
Díonúir o'atmuḡaó oó. Bí ḡréisir 'gá múineao ran
aimrír rin i nḡaé mainirtir agus reoil i nÉirinn; agus i
n-ainíeoin cneacta na n-eactmannaé bí ar rínreap
cóm fadó éum cinn i n-oileamaint agus i n-intleact
breir ar don éineao eile 'na oimíeall gur baírteao
Oilean na nOllam ar a n'óútaig ra deiréao. Ní gan
fát baírteao mar reo í.

Do réir Spreimhir fuaire na Sapanais aibhítir ó muintir na hÉireann ar dtúir, agus dearbhuigean an Céitinneac dá dearcasí reo “ ná mais pior liprúe-
léta ar bíe as na Sapanais go bfuairiadar ó Éire-
anais í.” Do réir Daumrteítir, mar a d’ubair
éana, “ ír í liprúeac na gCeilteac,” rínear na
nGaeócal, “ an cochar oclann an domhan Gaeócal
go léir.” Ír cóir do gac ógáac i nÉirinn lán-eolar
do éir ar an liprúeac roin. Má éirtear eolar
cruinn uirte ní féidir gan mear do beir ar
feanúr, gan gáid do beir ar rair na tíre aca.
Cia féadfa liprúeac an Céitinnis féin do
léigean gan buis na cómaile reo do cuigint.
Ní bacfar le filrúeac an Céitinnis annro. Acet reo
roinnt cainte léigtear ar a “ Óionbollaac ”:—

Ír móide ír iontuigte fírinne an neite reo an
nir aoir Nuibhgeimhir inr an reiread éabir
picead de’n daria leabair dá rair mar a
labhrann ar Éirinn:—‘Níor luir Éire maí fé
cómaicais coigceice.’ Tis fór Caibheir
féin mar ugar leir an nir reo: ‘Do bí Éire
raor ó túir ó ionruagad an uile éir
coigceice.’ Ar na buairais ro ír follur ná
mais árocor as Arúir nó as áro-élaic eile
coigceice ó túir maí ar Éirinn go gabálar
Gall; agus fór, ní hinnearta go mais cor as
Ureatain ar Éirinn mar ná fuairiadar
Rómánais ionnta féin lán do éir innte, agus
ní head amáin gan cor do beir as Rómánais

no aḡ eaḡtrannaiḃ eile uirḡe, aḡṡ ip í Éirḡe ba
cúil díom na críocaiḃ eile le n-a ḡcaomnaḡ
ar fíorḡearṡ na Rómánaḡ aḡur eaḡtrann eile.

Cuirṡear ríor ar litirḡeaḡṡ an Céitinniḡ anḡro
mar ḡo ḡruil rṡair le foḡluim ar ḡaḡ nro ḡár
reḡiḃ ré; ḡo mór mór, ip iao reḡiḃinne an Céitinniḡ
an ḡlún aṡá iorḡ litirḡeaḡṡ na rean-ḡaeḡeal aḡur ar
litirḡeaḡṡ féin, aḡur éinne ḡur mian leir litirḡeaḡṡ
aḡur reanḡur na héireann ḡo cūḡrḡnt cairḡrḡ ré na
reḡiḃinne ro ḡo cleaḡṡaḡ. Filirḡeaḡṡ na nḡaeḡeal
ḡo táiniḡ rómáinn an litirḡeaḡṡ ip binne rḡuirḡe
ḡlaine ar fíḡo an ḡomáin. Léiḡimír í, cleaḡṡaimír í,
bíḡr rí ḡe ḡlan-mḡeabair aḡáinn, canaimír í, aḡur ní
ḡeirḡ earḡa eolair ná róláir, ní ḡeirḡ earḡa céille ná
ḡéirḡ ná ḡliocair corḡḡe oráinn.

COMAḡṡ.—Cíḡṡear fé'n am ro ḡur mór iao
comáḡṡ aḡur cáil na nḡaeḡeal ṡar lear. Ar an
aḡḡar roin ní móir-ionḡnaḡ má ḡronn an rḡara
.i. an ḡara lonnoirḡeirḡ onóir fé leir ar naom
Maelḡeadoḡ ṡall ran Róim, b'é rin, a míoḡṡ féin
ḡo ḡualaḡ ar a ceann aḡur a éirḡe aipḡinn ḡo
ṡaraḡ timḡeall a muinḡil ór cóḡair a cúirḡeaḡṡan
féin ḡo leir. 'Na ceannṡa roin ḡ'ainmniḡ ré fé n-a
comairḡe féin mar Uaḡṡaráan ar Eaḡlair na héire-
ann é. Ruḡaḡ Maelḡeadoḡ i n-aice Árḡa Maḡa i
mbliadoain a míle, a cúḡ ḡéaḡ aḡur ceirḡe ríḡrḡ.
Fuair fé báir i ḡClárḡáir ran fḡáinnḡ i mbliadoain a

haon céad d'éas a hoét ir d'á fíeít. 'Do naomúis an
tríomad Cleimheir é timcheall ir bliathain a haon céad
d'éas a deic agus ceitíre fíeít.

Mar a céile eus an tríomad Alaróair onóir fé leit
do Lorcán Ó Tuathail ran Róim. Ar nór Macl-
meadóis leir fuair Lorcán bár i Maimirteir Eú agus é
ar gearr-éairt go dtí an ffrainnc. Naomúis an
trear Onóirur é i mbliathain a d'á céad d'éas a cúis
ir fíe. B'i Lorcán ar na hÉireanacháib ba d'iaonaiže
naomúiseadó maí; áct ní éalluigheann ro go maib clú
na n'gaeóeal as dul cum deirid larmuis. 'Na ionad
ran go deimhin ir amlaíó do b'i ná as dul i b'eadbar
agus i n-aoirde ó aoir go haoir.

B'i fé ór cionn ceitíre céad bliathain tar éir báir
Lorcáin pul ar eus lailaíde Ulaó a n-asáir go b'ionad
ar an Róim, agus níor m'ó an fáilte cuiread maí roim
éinne ná mar cuiread roim na huairleib ro agus a
gcuideáctain. An tríd roim, cé go n'oeáirid na
rean-náimíde a míle noiceall cum deoraidte na
hÉireann do éir fé óroic-meair, níor b'fíor cia aca
an pára féin, .i. an cúismead póil no na ríste no na
huairle no an pobul móir i n'gac dútais ir ceannair
ráimis fé n-a d'airteal ba m'ó d'ioḡrair agus imníde
cum an meair agus an t-éileam b'i aca go léir ar fíeict
Cuinn do éir i n-uíthail. Cómaráirde mearta agus
gráda do b'ead iad ro. Agus cad ba bun leir an
gcion ro go léir? Seo! ná maib c'íoruirde beo aca

πέ'η ἀν ποιν ζαν βειτ πέ ὀμαοιν εἰσιντ ἀς ἀρ
ρίηρεαι δε βαρη α μαιβ τόαντα ἀα εὐμ ἀν πίη-
ἐμετοεαὶ το λεατά, βέαρα ζλana ἀπο-αισεατα το
έλεατά, αςυρ τοιζ-έεάποα το έεαπαὸ ιρ το
ρεαίρεαὸ έαι ὀμυμ na ηθεορρα.

III.

Αποoir cao iao na cōmarçaiðe τὰ le peicrint
 agann ar an méio do ðeim clann na nġaeðeal cum
 ġac cinéal agur aicme ran Eoraiç do ċmiorçuġað, do
 mūineað, do ċreorçað ir do ċur i ðpeaðar?

Com fada riam ir tã don ãunnar agamh sup fãoiri
a ãierocamaint, ãiõtear manta na nãieannaac mõi-
otimãeall na heorpa; aet cẽ go mabadar ag teacẽt ir
ag imteacẽt gan rtaonaõ nãor ãornuig a geail tã pãib
go tãtã amfear. Siaõail ran geuigmeaõ aoir. U'e
Siaõal do reuõ an cãat laoi ãpãortõa sup b'pãu laoi
do ãabairt aip; agur nã hẽ amãin go mab pẽ 'na
file aluinn i nãpẽisip agur i laoin, aet comãetõr
clurte geap-ãuireac do b'eaõ e cõm mait. Uã an
oircaõ poin naom de'n ainn cãatona i nãipunn amãac
nae pãiprte a bunuõar po t'ampruigãõ go cruinn.
Aet ba gnaãac le Dãeal "ãr Siaõal pẽin" do
ãabairt aip coitãianta, agur nã pãoiri aet don bpuig
amãin do baint ar po, 'pẽ rin sup õuine tãr
muinntip pẽin e agur go bpuar pẽ upmõr tã cãu
eolair i pcoileannaib a õuãtce pẽin. Cupeann pẽ i

n-uimhail tóinn leir sup fada cum cinn bí gac pasar léiginn i nÉhinn pul ar éainis páorais, mar nár cuireadh a príomh-rcoil rin .i. rcoil Ároa Maca ar bun go dtí an bliathain oíreach sup cailleadh Siadhal. Tá an lámhceibhinn ip rine dár deim pé le feicrint fór ran Acadaim Ríogtha i oTúirín.

Ní móide sup máir don fear com mór cáil le Colmán le n-a linn féin. Rugadh i n-Iar-Laignib é timcheall ip bliathain a éuis céad agus dá fichi, agus múineadh ip tugadh ruar i mBeannchor é. Com luath ip bí pé lán-foirbte i n-eolar agus i noiaodacht bailis pé leir anonn go Sapaná; fiubail pé mórtimcheall na tíre rin, agus annpoin o'imtis pé ear caladh go dtí an ffrainne. Níor éirce ran bfrainne é ná érom pé ar an Soiréal do cup ór cómair na noadome i nGac caithir agus baile mór dár buail leir. Ba gearr go bfuair Sigbeirt, Rí Artáire, eolar ar a diaodacht agus ar a mhorbuiltib, agus eus pé cuireadh do teacht cum a thúitche féin. Acht ní éiocradh Colmán. Do gheadh pé leir cum fiubail, agus pé ceann tamail éainis pé féin agus móran Éireannach eile go cúirt Shorrtain mac mhic Clóbaire a bí mar mág ar an mBuirgúinn ran am poin. Cup Shorrtain pé óion iad i rean-éairleán Rómánach as Anasraib; acht bí oíreach mac léiginn annpo aca tar éir reatamh bis aimpire sup b'éigint doib ionad ba mhó agus b'oíreachnaisge do loigs ar an mág. Fuair an pí áit arís doib go tapadh toilteannach pé bun Sléibte Bóigéir i rean-oútais Rómánoda dár

b'ainm luicriuit. U'áirto ašur b'fánae é clú na háite
reo, mar go mab tobar leišir i n-aice leir; ašur
o'eiriš leir na briatruib go ró-mait ar feaó tamail
ann. Níor b'faó a go háiruete go b'fuarar amaé
nár b'ionann na feaóta bí aca féin ašur aš cléir na
frainnce. Cuir ro móran oe'n cléir 'na goinnib
láirfeae ašur b'é táiniš ar ná gur b'éigint to
Colmán é féin ašur a luét leanamna to coraint ór
cómair Cómóala o'earbogaiš na frainnce. Ba beaš
an fuitéior to cuir ro ar na Šaeóealair ám. Bí
Colmán ullam le n-a ffeasra; ašur ní móie gur
reioóbaó maim airiúe ní ba éallmaire léigeanra 'ná
na litfeaeá cuir pé pé oéin na n-earbog ašur
Šreagóir Móir aš coraint nóran a cumainn féin.
Cuireann riao ríor ar an ŠCáirc, ašur atáio le
fašáil fóir.

Ba šairto 'na oiaio reo go háiruete gur oibir Tuiriš,
ní óš oioicbéarae na hártmaire ar an noúeaiš ar fao
iao. Má oibir féin ba beaš ar Colmán ro; mar cibé
ait gur iompuiš pé ašairó bí cáirde ioimir, no muna
mair ba ró-šearr an móill air oaoine muinntearó
to oéanam oó féin. Níor b'faó oó ar riubal tar
eir Artmaire o'fášaint gur buail pé le Cloóair, ní
niúrtmaige. O'fáiltiš an ní ioimir go lán-óioieae,
ašur bí imiúe an oómain air go b'fanfaó pé 'na
teannta féin. Aét ní fanfaó. Lean pé air go Meitr
ašur ar ran air go b'ieigimr ran eilbéir aš
cómraó go neam-cuirfeae ir aš cómairiuaó šae ar
ráiniš leir ar feaó trí bliáon. Annroin bauiš pé leir

crearna na nÁir, agus i nDeireadh na dala d'áimpeá pé
cúirt an Ríog Áisliulr. Ní móide go maib beo ran
am roim don bean eile com léigeannta, réannair, píor-
dactamail le Tóiréilint, a bainmíogán ro; agus níor
b'é amáin go maib pí gáirtamail gáirtamair doibinn
aibíó péir, aet Caitliceaé epáibteadé buan-rearmáé
do b'eadó í com maib. Cuir pí ruim mór inr an
oibirteadé doirta, agus ba gearr an moill uirte ceao
ir congnam d'fagáil ó'n iug cum mainirtir áluinn
do tógáil do Colmán i gcaoir Dóibíó. Aet ba
pó-cinnite go maib a gno déanta pé'n dala roim: níor
mair pé aet bliadain no mar roim 'na d'air.

An fáir ipbí pé'na beaíar, múintíre diaóáet, óráir-
eáet, píiréaet, píomáiréaet, gáiméar, na healaóanta,
péilt-eolar, agus píú amáin Spéigir agus Eabha ar an
nGaeóilg, ní amáin i pcoileannuib na hÉipeann péin
aet i pcoileannuib na hEorpa go léir mar don leo.
Inniu, n'íl aet po-pcoil i nÉipinn d'féadfaó an
Déarla—teangá ná maib don eolar uirte ran áimpir
úo—gan triáet éar éinníó eile, do múinead ar an
nGaeóilg. Ir donairé, ainveir an doul cum veiré é
gan áimpar. Aet tá aepuáó ag teáet ar an raoáal,
tá an Gaeóealag ag teáet cum cinn go roigín árir,
agus mara maíar pí i bpeabap agus i bpeabap fearra
bíóó uiríóir an mílleáin ar doir óg na tíre ó'r oiréa
beir an pian pé oic maib é.

Tá curó mór de pceibinnib Colmán ar buan-
éoraint anuar go dtí an lá tá inniu ann; agus tá a
éorin diaóá a cómpa agus a baóall i gcoimeáó i

mBóibíó fóp fé onóir ašur fé rír-mear. Ír iomóa
teačairpe mó-óiaóa o'fás Inir na Naomh riamh, áct ní
tódca go raió 'na mearc go léir oipeao ír don ouine
amán com fíor-uimh, com glan-époideac, com áir-o-in-
tinnac, com ceitteač ar a élú ír ar a óeig-épréitib
féin ír mar bí Colmán. Fuair fé báp i mbliadóin
a fé céao ašur a cúig déas.

Ní i ttaob Colmán fé leit gur éairt beir buíoeac
oe rcoit Deanncoir mar gur b'innre fuair Dungal
a éabairt ruar leir. O'fás Dungal an tír reo go
luac ran naomao doir, ašur do réir dealliamh ír
beas ainpeair o'fan fé oíomaoín. Tá fíor ašainn gur
reirib fé uirir léigeanca foiléir rpeiréamhail cum
Séarluir Móir i mbliadóin a hoct gcáo ír a haon-
déas as cur ríor go cruinn ar uiróubao na gealaige
ašur na gíeine tugao fé noeair timceall ír bliadóin
poime rin. Ír tódca gur beas ouine, íreal nó uaral,
oáir mair riamh a bí ní ba éanamla ar léigeanh 'ná mar
bí Séarluir Móir, ašur oá bpiš rin ní gábao a ráo gur
móir é a mear ar Dungal ó'n trác poin. Áct
róiríor! tagann lá ar gac éinne nac féiríar a réacaint,
ašur táinig lá Séarluir i mbliadóin a hoct gcáo
ír a ceatair déas. Annpoin éuit an éoróin ar a mac
laoireac; ašur éuit a mac ro ločáir irteač airíar ar
beir 'na piš ar an Lombáir i mbliadóin a hoct gcáo,
a haon ír píce. Níor mó an mear bí as Séarluir Móir
féin ar léigeanh ašur oíoeacair ná mar bí as mac a
míe; ašur níor éuirce 'na piš é ná gur iairí fé ar
Dungal, ašur ar Spáinneac oáir b'ainm Cláo oul le

n-a coir go dtí an iodaíl. Cuadair. O'fhorcail
Dungál reoil as páibia, agus ba gearr gur leat
clú na reoilte com fáda fánae ran gur éainis mic
léiginn 'na pluaghtib ann ó m'iolán, ó Úreir, ó Lórois
ó Deargamó, ó Torcóna, ó Cómo, agus ó áiteannaib
go leor nár b'iad. Timceall ir bliathain a hoct
scéad a dó ir píce do b'ead é reo; agus cuir an
pápa, .i. an céad páirceamál, locháir fé coróin mar
impire i mbliathain a hoct scéad a trí ir píce.

1 puit na haimpire reo níor eirigh ró-maith le Cláto.
'Na ionad ran go deimhin, ir amhlaid a bí 'nár as
omroim go meair fé déin neim-éireoim go dtí gur
iméigh fé ra deiread cum an donair ar fáo. Stól
fé anuair na ciora bí ór cionn a p'rim-eaglaise
i o'úirín; b'ur fé dealba na naom agus r'rac
fé na pictiúiríde bí ar na fallaib; agus pul
ar r'rao fé o'fóghair fé go dána ná raib ran gnát-
éurair go dtí an Róim aet iodaí-a'oraet nó ruo éisint
ní ba méara go móir. O'adontuigh cuir de cléir na
p'rainnce leir, aet ní beaó don baint as a n-urmhóir
leir an sceirt. Bí an b'ruigean as toul i leitead
agus i noéine ó ló go ló, daoine áiríte as cabruagad
le Cláto, agus daoine eile as toul 'na coinne. Bí
Dungál as raire ar an obair go léir go réir
cnearta ir gan piú focail ar. Aet, fé deiread, do
éus Cláto p'ieasra buile ró-borb ar éarao a bí as
taithint air corp do cur le n-a mí-iomcur. Éus ro a
leit-réal go háireamail do Dungál. Scaoil fé go
fuinneamail fé Cláto, agus ní hé amáin gur deim fé

mionnaib óa bánaílaib b'réige aét do buail ré buille tubairte ar óeilb-b'púeas do cúir reacht gcéad bliadán ar gcúl ar a laigheas é. B'é Dungaí an fear ba túirce cum connrpoíto do cúir ar Cláto agus a b'uaíra feallra do léar-nochtusaó; b'é an fear ba éiríne com maíe céasna é. Óionn ré mar onóir ar cúinne Colmáin an méito do rcpíob ré ar an gceirt reo. D'fás ré plán as an rasoíal ro i mbliadán a hoét gcéad 'ra ceatáir oéas ar fícto, agus c'ieroteair go b'púil ré curta i mbóibíó i oteannta Colmáin.

Timceall an ama ro leir ip ead máir an cpíóc-rap-uíde Díceal. Múineaó Díceal i rcoil Cluana Mhic Noir nuair bí ré óg. Com rasoí ríar le bliadán a hoét gcéad a cúig ip fíce do rcpíob ré leabair oárb, ainm *De mensurá orbis terrarum*, agus tuasaó amac óa aétclóó óe i b'páir i otopac na haoire reo íaíb toíainn. Le n-a linn féin ní íaíb rcoláire beo le cur i gcomórtar leir i n-aon ceirt do báin le cpíe-eolar. Bí an oipeas taicíge agus aicne aige ar oileántaíb fárbó agus ar an Níl ip mar bí ar a éalam óútcáir féin. B'iomóda teangsa bí ar a toil aige; b'fáirring é a léigheann, b'oipeamnac a éabairt ruar. B'iaó ro na oaoine rcaoileas amac ó rcoil-eannaíb na hÉiríeann oíe gcéad bliadán ó íoin.

Ní móíde gur túirce cuíreas don eaglaip eile ar bun ran Róim ná mar cuíreas ceall Sáin Cleimeinr. Báineann rí le íaeóeal-Óríatíub Doimnic. Go oí an teampoll ro ip ead tuasaó corp bapeta íognáir,

earbog Ainéioe, tuine oer na martraib ba éiríce éuit de bairi bpréin-éleapainn na haimpirie rin.

Colláirte na nGaeóeal ran Róim, do cuipead ar bun i n-aimpir an oéctmad Uirbain Pápa, bí pé pé éúiam an Aear Lucár Baóainis agus a cóm-bpráitpead ar oúir. 'Na ndiaró rin bí pé pé maraó Cumainn Íora, aét bainead oíob ro leir é pé úeipead. Ir iomda aprtal léigeannta tugad ruar ran pcoil ééatna. 'Na meape do bí Oibéar pluinceda Áiro-earbog Áiroa Maéa agus príom-íasarit na héipeann uile. O'óroungead 'na íasarit i mbliadain a pé ééat oéas a ceatam oéas ir oá íéit é agus epocad, ptoad, oógaó i oúibuir i mbliadain a pe ééat oéas a haon ir éeitre íéit é. An íairt ir bí pé i gColláirte na nGaeóeal pcpib pé oáanta éar cómhpeam i oteangain na nGaeóeal. Mic léiginn eile ón gColláirte peo do v'ead Aod macMaégaímain bí mar Áiro-earbog ar Áiro Maéa leir; Séamur Cíorós earbog oúir na míre; Seán Ó Úréandain earbog Éairil, agus a lán eile náir v'íat do céapad agus do cuipead cum báir mar íeall ar a íeierdeam.

Ní féaróirde áipeam do úeanam annro ar na láim- pcpibinnib éáctaca le pcpíobnóirib Gaeóealaca tá le íeierint pór i leabailannab na hlotáile, 'ná ar na cómaréab éar cómhpeam o'íás ar pínreap 'na ndiaró ar fuair na típe rin go léir. Agus ní luáa tá Éipe gan a cómaréirde íém ar an ícóiméion bí íoir an oá éir ran aimpir buairdearéa úo a íeap i íeéin. I n-aon teampoll amáin amuis i náirainn tá íoúíre

uaigneacá reáctar Rómánac oibmígeatú san truaḡ
san trócaire ó n-a tatalaḡ úéécair tá bpeir ip trí
céas bliatán ó íoin. Áct ví foctam ip fáilte rómpa
i tatalaḡ na fótla, aḡur ionasó ruaimmip i gcómaip
a gcopp go lá na bpeirte.

IV.

AN FRAINNE.

Tráctadó ceana éar an dara Dagoibéaric Rí na Frainne do tugadó ruar i mbaile Slainge ran treacht-madó doir. Frainneac léigeannta eile ruar oideacár i nÉirinn do b'easó Aigilbéiric earbogó páraire. Acé ní gábadó beiré 'gá gcóimpeam, ná as b'asó go léir ar na daoineib ruasó asur o'ileasó ran b'frainne asur do táinig go hÉirinn cum an Šaeóeas go 'foğluim, mar nár b'feairi ruinne an obair do deineasóar ná obair na b'fioir-Šaeóeal do ruasó ir tugadó ruar i nÉirinn asur o'iméig 'na óiairó rin 'na pluagtió éar lear. Duine aca ro do b'easó fiaépa go b'fuit giollairóe páraire pé n-a cómaire. Ruasó fiaépa i nlió Óróna ar b'ruac na Deairda. Sar ar páinig leir beiré meadón-aorta bí pé mar Uacarán ar Conbáil asur ar Cluain Earairto asur 'na oteannta ran ir é do tós asur do éus a hainm do Cill fiaépa i gCill Cóinnig. Ní as an gCill reo amáin o'pás pé ainm bairte: bliadanta 'na óiairó rin nuair a bí pé 'na cóimnuiróe i b'páir asur as obair ann go tairbeac, cao do óein giollairóe na caépac roin ná "fiaépa" do tábairt mar ainm ar a gcóirtib o'fonn ir an mear do bí aca ar an deorairóe uiramaac do éur i n-uimail. Ó'n lá rear pé go b'asó leir an raogal ro, timéall asur bliadain a pé céao

anuas go dtí an lá tá iníou ann ní faib siolla
muin i bPápaíir san suíde go dúéiréada ar pon a
anma ar éadae lae cuimne a báir gac bliadain.

“As leanmáint ar cúrra an máctnamh aniar” ar’
an Ríoirie Ppoinréar Palsnáib “ní deacair dúinn
fúrra míleas do cup ríor le púmh-filidéad “In-
reapno” Dáinte. Flait de flataib na Mumhan do
b’eas fionntán asur mac o’fionntán do b’eas
fúrra míleas.

Rugaó fúrra i nInip Uí Cuinn. Siubail pé ’na
óige móir-otimcéall na hÉireann, asur pé deireas
cup pé mainirtir ar bun i Ráctmáe i loe Oirbrin.
Níl a muin po le feicint anoir. O’iméig pé anonn
go Sarana timcéall asur bliadain a pé éeas asur
a reade déas ar fíeio. Níor b’fada annpoin é sur
éabruig Sigbeirt Rí na n-Oir-Saranae leir cum
mainirtir do cup ar bun i Supole, asur ba gearr ’na
daió rin sur eirig Sigbeirt de’n moigade o’fionn ir a
raogal ir a raotar do éadair ar pon an Éin-Mic.
O’fás fúrra an mainirtir pé cúram fáollán a
dearbádaíir asur beirt íasair eile, asur o’iméig
pé péin asur dearbádaíir eile óó dár b’ainm Ultán
go dtí an írainne. Tós pé mainirtir i bPápaíir san
pó-moil. Táinig fáollán annpoin as triall air.
Tugadair go léir tuar ar an bPápa, asur tá pé
cupa ríor go faib cómháó fada ppéireamail eadairta
pul ar tógas mainirtir lígne. As gabáit éar n-air
oóib do éaradair ar gearrúó, asur cup ríre an oireas
pan ppéire ionnta ná leigreas pí oóib rearamaint léi

no go maib mainirtir curta ar bun aiei dóib agur
illtán tosta mar ab ar an mainirtir. Uaire
faollán leir ar fuio flóntoir, as labairt go liomta,
as obair ar a díceall agur as leasat altórac na
brághanae ionnir. Aet éir na pághanae cum báir
fé deireat an deorairde toata agur triúr eile bí le
n-a éoir. Ní maib fúrra díomáoin le linn na haimirre
reo. D'iompuigeadó pluaghte de luét leanaínná moš
Artráire cum críortuóeacta de bárr a éasairc
agur a éomairle. Ní túrce ran 'ná gur éainis
fé go Cúirt Élóbar. Tugad onóir fé leir anro
dó mar máite leir an trioto dána bí déanta
aige i n-agaidó toicé-béarann an moš agur duib-
áilce na n-daoiné gan náire bí fé rmaet an moš.
Scoláire clirte do b'eat dá píuib é; agur creitdear
go fairring gur b'i a rcríobhóiréact do éir i n-aighe
Dáinte an *Divina Commedia* do rcríobad ar otúir.
Ba gairt é gaoi fúrra le Naom Úréantán: ní
maib eadairta aet an dá glúin. Ceartar leir gur
b'é Úréantán an éeat fear maí éus fé airling
íoiléir do éeapad i toaob írrunn. Ba móir í cáil
rcríobhóiréacta Úréantáin ar fuio na heoirra inr na
meatón-doirib: tá a éirtear ro le rcrirint fóir.
Fuarir fúrra bárr as Pearon i bpiocáirto ran triomad
lá déas d'Éanair i mbliadain a fé éeat a trí déas
agur dá rícto. Tá ainm fúrra ar éobar leisir, fé rin
glairé fúrra i nliib Rátae fóir, agur ainm fáolláin
ar Éill fáolláin ionad eile tá ran scomuppanaet
éeatóna. Tamailín uata i nOileán Dairbire tá tobar

leigir eile i n-aice uilað ðréantain. Deimniúro ro go maib a tairteal go léir ar lartar éirraíðe.

An t-Ab MacCártaigh, do iugað i n-áit Cliað, bí pé ar na húrlaðartóirib do b'féarr bí ran b'fainne 'na aimirí féin; áct le linn na dian-eagla b'éigint do iuit ar párair ar fao agus é féin do cup i b'olað i tólóra. Tar éir tamail annro óó cuir pé pé comairce Cumainn íora é féin, agus ar roin no go b'fuarí pé báir do fíuáil pé umóir na hloáite.

Ba m'irneamla d'féar ámtaé an t-Ab Eiopeoir do iugað i m'baile Eiopeoir i mbliadain a reáct gcéad déas a cúig ir dá fícto. Fuair pé reo umóir dá éabairt ruar ran tSorbon, agus i gceann na haimiríe d'ainmniúeáð pé óirugað m'ógúá é mar anam-éaraio do'n tréamháð Laoiréac déas. Ba móir ir ba buan é a éion ar Laoiréac, agus níor luá é an mear do bí ag Laoiréac air. Áct ir beas ruim a cuireann luét éasórác i gcóiméileam, go móir móir má éartuigeann ó d'ream malluigte ouine áirite do baint dá éreoir. Bí d'ream malluigte ran b'fainne an uair rin, agus ní minic a connacáir, má connacáir maí, ar d'ruim na hEoirpa d'ream com éasórác rainnteac, com dúilíneair ran b'ruil, com tarcuirneac mí-maíra leo. Níor cuireadair de ruim i n-anam éiríortuðe, ba cuma cia 'ri b'é féin, áct an oiread ir do cupraíðe inr an b'iað duib. Baineáð na cinn der na mílciib ir na mílciib eile go tóí gur óóig le ouine go maib coguar agus aigne gac fir ran b'fainne i reitb dáingín an

aróbeirpreora. Daineaó an ceann de'n iug mí-
 áómarac, an réamháó Laoiréac déas féin, com maic
 le cáé, mar sup ril an tpeam mí-maipa go maib ré
 ran trlige oipa. An lá cuiréac cum báir é go neamh-
 érócairéac éasóírac, agus san ceao as éinne teacé
 'na goipe, bí an t-Ab Ciopeoiré as faipe go huaisnéac
 le hair an lonntáin, agus cruinn díreac nuair bí an
 reian millteac as tuicim go saip ar éil cinn an
 moíó do léim an t-Ab go neimeaglaé ar an
 áróán, éar ré a láma timceall an moíó agus do
 glaóir ré amac go neimpreacáóac rána:—"A
 Laoiré míc Laoiré eipe cum na bfaicear."

Le linn moíóacáa Séarluir móir do bí beiré
 Éireannaé, b'iaó ran Cleimeinr agus Ailbin, i gceannar
 coiláirte do ran bfaime agus ran loóáil. Ir fé
 maiaó Éireannaé com maic céao na bí an rá áró-roil
 ba mó clú ran Eorair inr na meáon-aoiré:—bí
 an Sorbon, áró-roil páraipe, rá'n Doctúir Ó Móróa
 ó Baile Áta Cliaé agus bí áró-roil loóáin fé cúram
 éioóio gailloiré ó éioiré áriann. Bí mear com
 móir ran as an bpápa, .i. an t-aonháó Cleimeinr
 déas ar an Móróac sup éur fé a gairnac féin rá
 míré fé n-a éreoraó; agus bí pápa eile, .i. an dara
 lonnoirceinr déas, com pápa le n-a uacáránaé
 sup bíonn fé rá míle éoóin ar an Sorbon ar a fon.
 Scar an Doctúir uiramaé leir an raógal ro an dara
 lá píeao de mí na luínara i mbliáóan a reacé
 gcéao déas a fé ir píe, agus cuiréac cum ruain é
 lairé de féiréal rean-coiláirte na nsaéóal.

‘O’fás fé a leabharlann luachmair fé uðacét as an gcolláirte árraið reo.

Iy iomða fear mór-clú bí as foghlaim ar fear rcaðann ran τSorbon. Eadairca ro bí na rcaruirðce clirre Concubair Ó Néaraisg, Maoilfcaðnaill Ó Coislig asur Seaðrún Céitinn, an páp-ollam leigir Niall Ó Glacáin, asur mórán fear léigeanra nac féirir a n-áiream annro. Dá nðeanfaiðe áiream orca i n-iomlán asur ar a n-éacraib níor b’féirir dúinn gan lucgáir do beic orainn go léir de bair na deag-oibre cuirtear ríor ’na leic. Do méir mar acá iy féirir ó’n leac-áiream ro tuairim do cabairc ar an méir do ðein ár rean cum ribialraéc na fmainnce asur a gnaic-beacá do cumac, do marac, iy do cur i bfeabair. Ní fuláir no gur cuig Dearnár an Clárbáir torac a gcuir oibre nuair a rcríb fé:—Do gluar na rluaisce naom ó Éirinn car ðruim na heorpa fé mar rceicreac an tuile.

I gCaimbré ac leabair le reicrinc, leabair fairring deag-ðairce as cur ríor ar reacraib Ómðalrair na nÉireannaac do cáinig i gceann a céile i mbliacáin a ré céac a ceacair iy ceicre ricir, asur ac leabair eile ann a cuireann ríor go cruinn ar beacair ðrigoe.

Iy an leabharlann ruiblicé i gcaair léirín ac láimrcribíinn do ðein Dubcaé i mbliacáin a hoéc gceac ’r a hoéc deag ar ricir, asur ac ac láimrcribíinn eile go bfuil bunrac Gaedcalac ac a oTreibir.

Ní lán-áiream ro réin, ac iy leor é.

V.

TÍR NA bPLÉIMEANN.

Seapaimís anois leir an bFhainne, agus tugaimís ašaid ar Tír na bPléimeann. 'Sé an rceal céadna anro é. So deimín, maran mó ní baogal sup luša na cómarctaidhe Šaeóealača tá le feicrint fór ar šac nro báineann le rtair na tíre rin. Tugtar onóir i nŠeint do naoim Domnač, inŠean muoš o'pás Šliač Ueacá i šConnrae Mumeacáin ran tpeacámao doir. U'i an naoim ro do cúir eaglair Šeint ar bun, agus guirótear le dócar cúice ar ron na ngealtán anuar so oti an triac ro láitpeac. Ir i naoim coimice na nroaioe mí-řeannmar ro i. Tá a taire ar buan-óimeao i pean-eaglair lartmuig de baite ueas Šil, agus ir féroir a baéal o'feicrint pé látair i oTiš na nlongántar i náč Cliač.

I bpuim-eaglair Špušaire tá cuio de bpat Špušoe ar buan-óoraint leir na ciantaib, agus tá blúipe ueas o'e'n Tiomna Šuač i leabarlainn eile i nŠlaipreicé.

I nroá leabarlainn eile i mŠpuirill tá baillušaó luacámar de láimpešibinnib Šaeóilge, cuio aca tá cúig céao bliadán o'aoir no geall leir do ar don cúma.

Ir paoa o'řeapaidhe beic oá šcómšeam ro šan triacé i n-aon óor éar Šobán. Cuireann Šobán i

gceimhne tóinn na rmaoinnte ip réannáirpe ašur na
 bmaēra ip bmošmaipe sur pétoir le Šaeōeal a
 čeapaō. Cuipeaō āro-rcoil lobán ar bun i mbliādain
 a čeīpe čeāo wēas a cūis ip fiče, aēt ba weas
 ēīeannač do wēin taitiže ar an āit so torač na
 reačtmaō doipe wēas. Fé'n am so so háimče do ráimis
 leir an ráir-ēile Šiollabmūšoe Ó heōšura beič 'na
 řasari i lobán. Do rcmūō pé reo wān řaōa as baint
 leir an Teasarc Čríorcturōe, ašur cuipeaō i gclōō i
 nāntūirp é trī bliāōna ní ba wāōnāiže, i mbliādain
 a pé čeāo wēas 'r a haon wēas, an bliāōain
 wīpeač so nweārnaō an čeāo clōō Šaeōilže wāp
 cumaō i Roinn na heōirpa. Cumaō an clōō so i
 nāro-rcoil lobán pé cūmam Čiobōito Šallouib do
 mušaō řan břioō āro i gConnrae Čiobmaō āriann.
 Ní túirce bí an glēar ullam āiže ná sur čus pé amac
 šraimēar Šaeōilže le hašarō na mac léižinn—ašur
 nīor b'řaōa so řaib an šraimēar so i n-ūřāio ní
 amāin i nāro-rcoil lobán aēt i mōřān collāirctiōe
 eile nač í. Ašur ba řó-annam an clōō wīōmāoin;
 coimeāōaō ar řiubal é coitčianta as clōōbuaōaō
 leabari le řaipeaō i nēiminn. Bī wliže Šarana čom
 wian anacřač i řit na reačtmaō doipe wēas ná leom-
 řaōe do'n břī-ēīeannač clōō Šaeōilže do beič 'na
 řeib 'na wūčaiš řēin. Ar an aōbar řoin b'ēižin na
 leabari so leir w'ullmūšaō ip do clōōbuaōaō i lobán
 no i břāřair, i nāntūirp no řan Rōim, ašur iāo do
 čabair i řan řior 'na wāio řin so nēiminn. Ar
 b'āon ionšnaō aineolar ašur earba léižinn do beič

ar ár pean, an aon ionghaó san canaíamh éiréanta aghainne féin?

Ua beas daóine bí ar an raoḡal riamh go raib ainn éomh carṫannaḋ opṫa ip mar bí ar muinntir na Ffrainnne, aḡur ba óluṫ an muinntearṫar bí eadapṫa féin aḡur ár pínpeap leip na ciantaib. Aḋṫ ip annamh aicme ná tréigeann an féile aḡur an éróṫaḋ am éigint. Séan na Ffranncaig go minic minic iad. Ní'l cheapṫaḋ ná carṫannaḋ ná epáibṫeḋ 'na ḡepoiṫib inoiu. Aḡur caifpeap aomáil ḡur ruapaḋ an féile, ḡur beas an tóapc, ḡur laḡ an truaigṫéil bí i meapc na bFfranncaḋ i n-ainmrip anacraig an Aḋruigṫe Míóir. Ní tóaprap aḋṫ an méio peo i tṫaó an tonaip rin annro:—faiṫ ip bí an tóṫaig go léip baill le tian-féirḡ brip rluaiḡṫe na Ffrainnne ipṫeḋ ar loḋán pé óriuḡaó an éannprip aḡur lám-ḋeaṫ ón Áip-ḋómṫaltap i bpárap; éuireap corc ḡan moill leip an Áip-roil, tóirpigeap na hollaíamh, pcpapeap na mic léiginn, tóineap ionaio óṫa ip órbaiṫéal deṫ na tiḡṫib, aḡur tóin coḡaíṫ de'n baile go léip. Seo tliḡe na tpiṫa ámhṫaḋ: ní tóḋa ḡur féioir í coimeáṫ ar ruḋal i malairṫ rliḡe. Aḋṫ ip tona an coimeapcap ṫap ḡaḋ nio, aḡur ip oic a tóirṫeann pé tó'n inṫinn beir aḡ maḋṫnamh ar an aḋrann. Ip móir an rólár riamh don inṫleaḋ í ḋapaṫ ón tpiṫo go tṫí an tpiṫḋáin, ó amapc tóilṫ tóubḋ an áir go láṫair na ráip-ḡníóm.

Ip ionṫa molaṫ ruap muinntear na hÉiréann riamh; aḋṫ ní fáḡṫap molaṫ i n-aon baill aḋṫ tó

féir mar tuittear. Ní fuláir no sur mhór an mear
bí ar ár rínre ar as Monroghóir Macrimillian
Uilléin, áirde-earbog tóirné. Seo aic uá uóacé:—

Da gááomair an tairneam bí asam i scomhuidé
ar macaib léiginn na hÉireann; asur, tar éir
mo báir, tábairfainn mar cōmairle uaim so
scabridóacó sac pasart asur ollam asur tuine
uairal leo mar sur óghaiaí cōreideamnaíca iao
uóirgeacó ó n-a uóir féir mar seall ar a
sciredeam.

Cuir an t-earbog céadna colláirte ar bun u'aoir óg
na hÉireann; acé, pé aca oic mair é, u'iméir an
colláirte reo ar scúl cōm luac asur u'orclac Coll-
áirte Máige Nuacac.

VI. an eilbéis.

Annro i nÉirinn ip beas fonn orainn breir ruime do éur inr na carnaib cuimne eirgeann go háro mói-ocimceall orainn roir riari. Cuireann urmóir aca éascoir asur ár, duibhón asur díbiric i gcuimne úinn. Na carnaim tógaó ór cionn na nǵaeðeal ní mói dá mian le feicrint anoir. Áct ní'l bpiǵ i gceirneam ná fóir i gcaíneaó, marí ná leiǵearfaió ceirneam ná cáíneaó an mí-áó tá amlaió. Ní'l cineao cnearta ar úruim an domain inoiu ná go mbeao bpió ip átar orca dá bfeadofaióir méarí do baidairc ar éarín no ar éairleán no ar éomairca cuimne éigint i nrouéaiǵ iaracta asur a pió:—An cairleán úó éall: ár rínrear-na do éóg an cairleán roin; an carín roin a bfiur: tógaó roin marí onóir le raiǵoiuir do ruǵaó asur tuǵaó ruar i n-ár ocíir-ne; an baile mói roin ar bpiuac na fairrige: ip í an ainm atá ar an mbailé rin 'ná ainm deofaióe diaóa éainis ó n-ár nrouéaiǵ-ne na céadta bliadán ó roin.

Na céadta bliadán far ar buail loclannac ná ǵall eile cor ar fóó ǵlar na héireann bí deofaióce na héireann as tuilleam onóira dóib féim asur dá otalam úúéar éar lear. Ip iomóa áit asur rriáir-baile asur teampoll fuair a n-ainmneaca uaéa.

i noiaio Ëipeannais naom̃ta do iugao timceall ip bliadoin a cuig ceaio go leit ip eaio ainmnigtear San Gall, baile moir ran Eilbair. O'ileao asur tugao ruar an naom̃ ro i mDeanncor.

Mar ba gnaatac le n-a cineao inr an am uo o'imtis re ear fairrige anonn, asur ip pollur go otainis re i otrapac cum na heilbair. Annruo ar bpuac loca leamain do cuir re mainirtir Arboin ar bun. Ba gearr go iuib na milte criortuigthe aise, asur, mar aomail ar na miorbuitib atá curta rior 'na leit, moltar mar don le priom-arptalaib na heilbair e. Tainis deieao le n-a re i mbliadoin a re ceaio ip oá ficio. Tá a eaire re buan-coraint for i bprim-eaglar San Gall.

Oá ceaio bliadoan 'na oiaio reo bi mainirtir Arboin re lám Ëipeannais eile oáib' ainm Mongall. Ceoltóir eadac do b'eaio Mongall, asur o'pás re a iuan ar an rcoil. Ní iuib don rcoil eile ar fuio an domain le cur i gcomortar léi inr an am uo. Asur, an uain a b'gearr oá iuib ri, re iuaiaio Ëipeannais ip eaio bi ri—b'e rin Tuacal, deirciobal le Mongall asur garmao do'n earbog Marcup. Ní iuib don cur rior ar Tuacal bi re com clirte rin ar an sceol. Nior b'gearr a bi re ar an bpió ná mar bi re ar gléar téao. Tainis re fein asur Marcup go San Gall o Éiunn timceall ip bliadoin a hoct sceao asur oá ficio, asur tugao tig re leit oó fein cum an ceol do múineao ann. Ip pollur nári b'annam deieao úraio eile de'n píó móir reoc ip na Gaedil do grioraio cum cogao.

Ní ar rón a ceoil amháin do bí an tóitais rín fé
comaoimh aghainne, mar gurbh'ionann fúgto, earbog
loca, agus Finnéin an naoim do cúir reoil maise
úile ar bun. Rugaó Finnéin roimh bliathain a cúig
céad.

Cúir naoim fhuotálán mainirtir ar bun as Coir,
agus tá mórlán iarmha le feicint fós ann as baint
leir na rean-šaeðealaid.

Tá lámhceibinn šaeðilge i leabarlainn na caérad
i mbeir; agus tá ceirre cinn eile i leabarlainn
Cumainn na rean-nóte i Súiric.

Agus fós, tá trí lámhceibinne doibne i mbárat:
paltair áluinn atá reiribéa ran šaeðilg, dánta
diaóda as molaó úrúoe agus pádras, agus dá
ceibinn le naoim ioradóir na Spáinne.

VII.

AN ŠEARMÁIN, 7C.

“Cionnup féadpaimír-ne deapmádo do óéanaim
go briáct ar Éirinn, an t-oileán ó n-ar lonnraig
raigeadó deaš-íoluip ašur méalt šeal an épeioim
orainn?” Seo mar rcpíb Eirimeinpic de Reicneá
timceall ašur bliadóin a hoct šcéado ašur tpi fícto
go dtí Šmuombáto a bí 'na cónnuide i San Šall.
Cuirpenn Annála Riošácta na hÉirpenn ríor ar
Ailill a fuair bár i mbliadóin a míle a dó ip dā fícto.
Ar Ailill bí ceannar na manac fé'n am roin i mainir-
tipi Coloin. Éirpennac eile dār b'ainm Tilmear ip
eado do cuip an mainirtipi peo ar bun i mbliadóin a pé
céado a deic ašur ceitpe fícto. Dā fícto bliádan
tar éir báir Ailill bí mainirtipi Ratarboin ar lán-
triubal.

Ait tábaćtać eile, beaš nac cōm tábaćtać le
lobán, do b'eado Ratarbon. Maoilbpišpe ip eado do
cuip mainirtipi na háite peo ar bun. Rugado
Maoilbpišpe timceall ip bliadóin a míle 'r a hoct ip
fíce, ašur d'fáš pé rcoit m'aišpe ūile an uair a bí pé i
n-aoir a hoct ip fíce. Tá pé páiōte aip šur fáš pé
plán aš Éirinn ar fao i mbliadóin a míle 'r a peact ip
tpi fícto. Do riubail pé cuio m'aić ar ōruim na
hEoirpa, ašur, pé ōeipeado, mear pé tuipar do tábairt ar

an Róim. Aéc an fáro ip bí an rmaoineamh ro as fuic 'na aigne o'eipus aipling spreannmari do lá. Cear pé so rabthar as taicint aip fuicelaé mar a raib aige, agus do ghéill pé do'n taicint láitpeac. Annpoin corpuis pé aip mainitpeaca do cup aip bun. Tógaó an céato céann aca i Ratarbon i mbliathain a míle 'r a pé oéas ip trí fiéto; agus ní túirce bí rí reo epiochnuighe ná sup lean na céato eile í. Tógaó ran bfrancóin iao, agus inr na Stáiteannaió le n-a hair.*

Níor leis Maoilbhughe oipeao ip lá éairip aip feao deic mbliathain gan an t-áirpeann naomha do léigeanh ór cionn uaiqe a com-šaeóil Donncaó do táinig aip otúir ó Inip Cealltrae. Scar pé féin leir an raogal ro i mbliathain a míle a do 'r a ceitpe fiéto. Bí pé oipeac tap éir trí leabair luacmari do epiochnuighe. Cup leabair aca ríor aip gaé nio éuit amaé o'n lá iugao ái Slánuigheoiri anuar so tuairim bliathna roim a báir féin. Tá pé cupa i gclóó ran šearmáinir agus ran lairóin com maié céatona. Coollann Maoilbhughe agus an iomaó eile Éipeannaé pé mainitri San Mártain i Máintir. Deic mbliathna fiéao no mar poin tap éir a báir o'ait-óeirigeao mainitri Ratarboin le airgeao do bponn Concubair Ó Buiain Rí aip an ab ríor-šaeóealac bí ór cionn na háite ran am ran.

Tairbeánann ro sup móri an torao bí as flaóaió

*Ba móri an cáil bí aip éuro aca ro, so móri móri na cinn do cuicelaó ruar i nuaireabhuig (1134) i muimbuig (1140) i gConrtair (1142) i San Seoirre i Breinn (1155) i neacrtat (1183) i Soporbeint ran mbulgaip (1189) agus i San máire i Breinn (1200).

na hÉireann ar an obair glóimhí b'í roim lámhaí ag a ndoimhíochtí d'ádh. Cásuigeat ar go tréan tóiríochtáí cum Ratarbon do éir i bfeabhar, áit 'na d'ádh rin féin cáilleat ar feadh na háite ar fad tap éir tamail. U' é an teirdeal tustairde coitianta ar mainirí Ratarbon 'na *Monasterium Scotorum*. B'í ciall an focail *Scotus* ag leatnuíocht ír ag áitíocht ó áití go haoir, agus dá b'íus reo cat do d'ádh na hálbanais i ndeireadh na dála 'na leigint oirí gair b'íad féin do éir an mainirí ar bun i tóirí. D'áitíocht an pápa, .i. an deaíocht léo leir na hálbanais, ní fíor cat 'na ádh, agus tús fé feadh na mainiríocht d'ádh i mbliadhain a éirí cead deas 'r a éirí deas. D'áitíocht na hÉireannais anáirí gan móil. Ní eirígeann leir an éagsóir i gcóinníocht áitíocht, agus níor eirí le tuét na héagsóirí an taca ro. Ón lá cuireadh an mainirí fé n-a gcúram b'í rí ag toul ar gcúl ír i n-olcar go tóir gair coitíannuigeadh ar fad i mbliadhain a hoét gcéad agus a t'í fíocht í. Ír iomdha láimhíochtí áitíocht ar coimeadh ann fíor.

1 mainirṭiri Śān Maḡnura le n-a hair tā a ċuitleaḡ
aca i ḡcoimeāḡ aḡur tā rean-ċeann eile no cūpla
ceann i totḡ na mban maḡalta aḡ eaċrtat. aḡur tā
lām̄reḡibinn, ċāimḡ ḡn ūḡancōin to ḡéir dealliam̄,
i mainirṭiri ūunbmoḡa, aḡur ceann eile aḡ Teiḡeajur.

Aét ní éiríodh uigeann ro a bfuil le feicint fó-
 ada, mar go bfuil láimhceáibinn máit eile i nla-
 earbhug. Tá a fupmóir ceáibéa ran laoin, aét
 tá móran Gaéilge innce i bparlaiméint.

Zeuss úpáirí to nuair bí an *Grammatica Celtica* aige 'gá ullmúgá. Ní 'na éab' ro amáin go háiríte t'á muintear na hÉireann éom ceanaímaíl ar Uairearbruig, áct, mar gupab ann atá luaithe an Éireannais oirdeire úto Naom Cillín. B'é Cillín, príomárríot Uairearbruig, agus b'é éir Suidéalán Earbog na háite ar bun. An reáctmá, an t-octmá, agus an naomá t'á t'íul i n'gac bliadain, bíonn ríochie ann i gcumhne a máirtmácta agus an pobul go léir ag suidealáctaint ar a fion.

Bí gíolla na Naom Láigean, earbog Gleann-tá-loca, mar Uáctaríán ar mánaéarí Uairearbruig ar reat tamail. Deir an Ceatrar Ollamán go bfuair pé reo b'ar timéall ip bliadain a míle a cúig ip a éiríe píctó.

I leabarláinn Seapárrain i mbliadain a hoct gcéat déas, a cúig ip t'á píctó t'áimríg Doctúir Ceillear Láimrcríbinn áluinn deineat i n'í Cúilm Cille. Cuireann rí ríor ar beataí Cúilm Cille, agus ip í an tuairpe ip árraróe le r'ágáil ar beataí an naomh í. Tá deallmá iongantac aici le leabair Céanannair.

Áomúigean Bótanac go r'áib bunúdar Gaedéalac ag an gcóir áluinn deag'dácte der na Soircéaltair atá pé éoraint anoir i t'íg iongantair na Seapmáine. Táinig rí ar t'úir ó élocar San Árnól i Meitir, agus baimeann rí leir an réamá nó an reáctmá doir.

Ní gábad don tráct to déanam anro ear máoirfeachnail, no ear na míltib manac eile ip na

οἰαυταῖς πού. Πάσαιμιρ πέ Zimmer na manaiḡ agur
na mainirpreatā. Seo mar cūmeann πέ ríor orṡa :—

Na b'áitíne reo o'fás Tuairceair na hÉireann
 ran donmáth doir déas ran d'aria doir déas
 agus ran tríoimáth doir déas, agus do éirí
 fútha ran f'earmáin, ba máit oirfeamhach na
 deirctobail iad i ndiaid na n'arpoil agus na
 n-ollamhan ó Éirinn o'oirbuis ran b'f'airinne,
 ran eilbéir, agus ran m'burgháin ón reacht-
 máth go dtí an deachtmáth doir, lán de d'úitriacht
 oiatha, de f'ráth Dé, de f'ocraicht, agus de f'í-
 mear ar léigheann.

1 η-αινοειοιη να ριαθνηαιρε ρεο ζο ηλμπε το ρειρ
μαρ υαηηηης ζρεημ Σαρανα αρ αρ τοτρη τομτς α
βης αζυρ α κομαετ, αζυρ αν εαηλ α βι υηρε αρ ρυτο να
ηεορρα ευατο ρι ι μβαεαο. Τιμδεαη δεημτο να τρη-
ομαο αοιρε δεαζ βαιη να ζεαρμαναης να μαηηρτρεαα
αρ ρεηβ αρ ητοαοιη αρ ραο; αζυρ, ρυτο βα μεαρα 'να
ρην ρειη, δεηηεαο υρατο δε ηομην αα εμ ζηοα εηε
ρεοε ιρ μαρ βι αεαρεα τοοη αρ τοτρη. Αετ αηητεαρ
ζαε ηηο ι ζκορη ηειρ αν αηηρη; αζυρ, εε ζυρ ρααοηης-
εαο υαηηη ρεηβ να μαηηρτρεαα η'ρεαοραρ ραοαρη αρ
ρην το εηητ ρεατα. Εαηα ρειη, τα ηεετ ηειζηηη
να ηεορρα αζ αομαηηλ να κομαοιη.

VIII. AN ÁSTÁIR.

Dá leanfaíde san faoirdeán ag áirdeán na leabair
o'fás ár pínreap i mearc rriáto-bailte na hEorpa is
baoglaic go gcuirfeadh a liaic tuirre ar an léigcheoir.
Sé seo an fáic náir deineadh áirdeán ar na láim-
reáibnib tá i Nainrig, i gCarlirpuic agus in na
céadtaib ball naic iad. Is minic tagann for ar an
aerugadh, agus cá mairte malairt eairdeáir anro?
Níor b'iad na leabair bun agus barr ar gáile: bain
eairdeáir leir linn, bainneann for. I mainirtir Cóm-
unrtair i n-íoctar na hártaíre tá corin airgic i mbuan-
coimeadh, corin diaid, deasg-cumta gaeodealaic. Is é an
pompia is áirdeáir ar fagáil anoir é de'n obair míoatail
a deirigeadh do léir rean-cumá na nGaeodeal.
Éiriannead o'fás Cúige Ulaic le coir m'aoilbhighe
do deim é, agus bhonn ré ar Tarailleo an fáic ba
deirdeanaighe bí ran mbadair é.

Síltear gur bain an cumhad aic i nAcadairm Áic
Ciaic ré láicair le mainirtir loicra i gConnrae
Ciohrao Áirann ar o'uir. Fuair Eoin de gár,
oirigead bí i n-airm na hártaíre, i mball éiric i
mbliadain a reaid gcead deas a ceatair agus
ceirre picic é; aic reair an laic ro leir an raogal
san don eolar o'fásaint 'na diaid i o'raob na háite
mar a bhair ré an cumhad. Ar a fon roin is beas

amhar ná sup tugadú go Ratarbon ó loépa inr an trean-íaoḡal é. 'Sé reo an rceál ir dóicéige anoir. Ir ádmaraé marí táf ré arír i n-árí reilb óir ir é an cumhac ir áilne dá leicéio le faḡáil i n-aon ball anoir é.

I bprím-eaḡlaír fulta táf reirín San Donairír, a baéall, beaḡán dá plaore, aḡur an ḡearr-élaíóeam sup maríraó an ḡaeóeal ciuin clirte leir. Aḡur táf láimreiribinn dá sóirceáltaib le reirirint fór inr an eaḡlaír éeáona.

Maríraé eile do b'eaó an t-Aéairí páoraig pléimeann. B'é an t-Aéairí páoraig éáiníg i noiaíó an Aéairí lúcár bádaing i ḡcill Sáin íoraóóirí ran Róim. Tar éir an Róim o'fáḡaint do bí ré mar Ollaín óiaóácta i bpráig. Cuireadú cum báir anro é mar ḡeall ar a éreíóeam. Ir beaḡ ionḡnaó go ḡcuiríeadú raoḡal ir raoéar ir lirimóeáct na rean-Éireannaé imníóe aḡur fuinneam inr na rcoláirib ḡaeóilge táf aḡ eiríge ruar ar fuio na heorpa le diaónaige, beaḡ ionḡnaó má éuḡann a noeaḡ-íompla miríneac ir dóéar ir treoirí ir rólár do luét léiginn an lae iníou.

IX. AN ĠRÉIĠ.

Tá p̃ior aḡ ḡaċ éinne ḡo b̃fuair Séarluḡ Maol, reála ón nĠréiḡ 'ḡá p̃áð "ḡo p̃aib éad ar m̃uinnḡir na Ġréiḡe mar ḡo p̃aib luċt eolair na hÉireann aḡ teac̃t p̃é ðéin na b̃p̃anncaċ ḡan eagla oḡta p̃oiñ an b̃fairḡe ná connḡabairt na fairḡe." Ac̃t cia ḡéillḡeado ḡo p̃aib cuḡo der na Ġréiḡeac̃aib p̃éin p̃é c̃omaoin aḡ ár p̃inḡear i ḡtaob̃ a ḡc̃p̃iorḡuḡdeac̃ta? Ac̃t riñ mar̃ ac̃á, aḡur ní deac̃air é ðeim̃muḡað. Ní'l ac̃t tamail̃in ó fuair̃tar iarrma árraiõ clúdaḡḡe i mbun p̃r̃im̃-eaglaire ċaranto. P̃ioḡar a deineado i n-aimḡir Ċac̃ail ip̃ eado é ḡo p̃éir̃ deallḡaim̃: ḡo deim̃in, ní'l am̃par ar éinne 'na ċaob̃ anoip. Ruḡað Caċal i m̃Baile Ċac̃ail i ḡċiob̃raiõ árrann tim̃ceall ip̃ bliadoiñ a p̃é céad 'r a cúḡ deaḡ. I ḡoḡaċ a p̃aoḡail b̃i p̃é mar̃ ollam̃ i lior m̃óir; aḡur an fáio ip̃ b̃i p̃é ann, tá cuḡ p̃íor aḡaim̃in ná p̃aib aicme ran eorair̃ nár̃ cuḡ mic léiḡinn aḡ ḡḡaill air. Ní p̃aib aon ionḡnað ac̃t na hór̃aḡdeac̃a ċuḡað p̃é uair̃o. ċóḡ p̃é ceall no ḡó i Sliað ḡCua mar̃ onóir leir an m̃aḡḡoin m̃luir̃e. Ac̃t mar̃ ba ḡnáċaċ ar an am̃ p̃oiñ cuḡ p̃é ḡúil ran ḡriub̃alóio p̃é ðeir̃eado; aḡur ḡ'im̃ċiḡ p̃é leir p̃é ðéin iarr̃uḡlaim̃ ḡ'f̃onn ip̃ uaiḡ ár Slánuḡḡeora ḡ'feic̃p̃int. Nuair̃ a b̃i p̃é aḡ teac̃t ċar n-air

ámēacé éuaró a long ar otír i zcuah Taranto
azur ba döbair nár báðað é féin azur móran
eile ví le n-a éoir. Cé zur ran lotáil do ví an
éatair peo, plioét ógáhaé oibrugeað ar Spárta ir
eað do éuir ar bun an ééað lá í. Ar a řon zur
éualair rínreari na nðaoine peo focal na řínunne ó
béalair þeair azur Marcur, ví a býrurhór řan
éumne aca ar an řceirðeair an trác o'airriř Cačal
iað. Ačt érom řé ar a řcómairliuřað láirpeacé
azur o'eirř leir éom tarair áðmariaé zur ró-řearri
zur éuirðair mari ačéunre air řanařaint mari
earbog ór a řcionn. O'řan řé 'na býrðair, éur
řé cómairle döib, éur řé oirðečar döib, azur
tuřað molað azur móir-mear do 'na n-ionað. Nár
b'aoibunn an řur muirřin azur ionntaoib ař řacé
taoð ar a céile, azur řan i nřacé taoð ačt ðaoine
iařacéa. Ní móir ionřnað řo řair an pobal ař
eirře ní ba éeanařla ar a n-earbog ó lá řo lá řo
otí zur urriamirřeðair řé ðeirðað é mari ač-Arrol
azur mari řátrún ar a řcačair. Ba móir é a mbrón
an lá řciob an bár Cačal uacé. řacé bliaðain ó'n
uain řin anuar bíonn řéile móir aca 'na onóir i
oTaranto ó'n očtmað řo otí an ðeacémað lá ðe
mí na Bealtaine.

X.

An Spáinn.

Ní túirce tógadó don colláirte de colláirtib na nGaeóeal bí rcairpte roir riari tar úruim na hCorpa ná an ceann a cuireadó ar bun i Salamanca. Tomár de fuít ó Cluain Meala do gíoruis uairle na Spáinne cum an colláirte reo do cup ar bun, agus b'é féin an céad uaictarián bí ór a éionn. Cábuisg Ua Súilleabháin Déara leir an gcolláirte ní ba diaónaige. I nDíaró Salamanca tógadó rcoil as Maidiúto i mbliadóin a pé céad déas a naoi ir píce, agus ceann eile as Alcála oét mbliadóna píceadó ní ba diaónaige fóp. Cuireadó rcoileanna eile ar bun le haíadó na nGaeóeal i Úalatoitio, mar a bfuil Doó Ruadó Ó Domhnaill 'na ríor-ríuan, agus i Seibit; agus níor b'fíor cia aca Coróin na Spáinne no na ceannuiróte raióbpe ó Éiuinn bí 'na gcóinnuiróte ran Spáinn ba mó dúil agus imuiró cum na rcoileanna do coctugadó. Cábuisg Sluaí na nGaeóeal leir an obair go fearamail flaitreamail agus go nádúrta. Cá bfuil na rluaište Gaeóeal atá iméište cum an Oileáin Áir uainn leir na ciantaib? An iomóda rcoil aca dá gcoctugadó ar ion deorairóte a tóirpe? Cá bfuil na ceannuiróte raióbpe, cá bfuil na cainnteoiróte? 'Bfuil don dul go nDéanraioir aictur ar

na pluaidtib tóbhuḡeasó cum na Spáinne mómpa? An té cuirfeasó Éire cum cinn n'féadfaó pé nio do b'feairi a déanamh 'na iarracét do éabhairt pé reanóur na hÉireann t'foillriuḡasó dá deomairótib pé áirto de'n doimhan so otagann ḡairiasó aca i ḡceann a céile. Ir móir ir féiróir acét curi éuige, ir móir atá caillte mar nár cuirfeasó éuige.

Bí Diarmuid Ó Bhuain, anam-éara an éeátriamasó pílib, mar ulaétarán ar cólláirte mairóiró. Tá cólláirte Aleála aḡur áirto-rcoil Salamanca ar éóim-éeanḡailt ó bliasóam a reasét ḡcéasó déas a cúis aḡur éeítpe píeró. Seo an t-aon rcoil amáin 'ran Spáinn anoir de fean-rcoilteannais na nḡaeóeal. Ir iomóá cléiriasé uirpamasé tugéta don eaglaír aici. Innte fuair Doctúir Ó hEoḡura, an éeasó ulaétarán bí ar mairḡ Nuasóat, oileamaint aḡur léiḡeann. Aḡur aóḡar áéair dá pílib do ḡaeóealais ḡur toḡasó ragaírt ḡaeóealasó ó Connacéais mar ulaétarán ar an ḡcolláirte le píir-óiasóaisḡe, aḡur so maib pé ar an bfairḡse as dul amac ann oíreac aḡur an airte reo 'ḡá rcóiróasó.

B'é an tríomáó pílib Rí na Spáinne éus ceasó aḡur congnaím cum mainirḡir lobáin do curi ar bun. Ór na Measóon-aoirib amair leir bí pé de éeiróeal as an Éireannasó aḡur as eirean amáin beit 'na íaoir-feair ran Spáinn. Seo fáé der na fáéannais so maib Spáinnis ir Éireannais éom ceanamail puam ar a céile.

XI.

ΠÓΡΤΑΙΝÉΔΛ.

Πέ κύριαν αν έατέριματό Γιανηραοι Ρί το κύρι
 αν τ-Δέαιρ Τοιμνιc υα Όάλαις Ίαεθεαλ-έολλάιρτε
 San Τοιμνιc αρ bun ι Λιορbon. Ό'έ αν τ-Δέαιρ
 Τοιμνιc αν έέαο υαέταρίαν α τοζαό le ηαζαίό αν
 έολλάιρτε leiρ. ηυαιρ έαιτ na Πόρταινέδαλαις πλαύριαόε
 αζυρ buaiac na Spáinne όίοϋ, αζυρ ηυαιρ έυιρεαοαρ
 Όιύc Όραζανρα ι ζσεανнар na ηίοζαέτα ιρ έ αν τ-Δέαιρ
 Τοιμνιc ό'όρτουζεαό μαρ anam-έαμαο όο'n Όαιν-
 ηοζαιν ηυαιό. Ίο minic ιρ ζο minic όο κύρι αν Ρί
 αρ έαέταιρεαέτ υζοαρίαις έαρ leiρ έ: ηιύ amáin
 ι mbliadóin α πέ έέαο όέαζ α κύις ιρ τριί ηιέιό, ηυαιρ
 α bi αν Ίραιννε ι όρίοι-υαέταρ α elú αζυρ α κομάέτα
 κυιρεαό αν τ-Δέαιρ υα Όάλαις μαρ έαέταιρε άηιτε
 ζο ότί αν έατέριμαό Λαοιρεαέ όέαζ έum τριάέτ έαρ
 Connraó báíóe αζυρ olúτ-ηuiνnteapóair ιοιρ αν όά
 ηιοζαέτ. An bliadóin 'na όιαίό ηin caílleaó Ρί na
 όΠόρταινέδαέ, αζυρ πέ κύριαν άηιτε αν Δέαιρ υα
 Όάλαις άηίρ ιρ eaó ό'άρτουζεαό Διρoηr mac αν ηιοζ
 ηαιηό έum ceannair na ηιοζαέτα. Όόζ αν paζapc
 όίιρ neam-έυιρεαέ po cloéar πέ leiτ όο ηηnáib
 na hέιρεann ι Λιορbon, αζυρ ιρ ιomóa όeiζ-έeapc naé
 έ όο όein πέ. San am poín ό'έ tuairim ζαέ éinne
 ζυρ ό'έ αν pcoláipe ba elipce αρ όpuim na hEopra έ.

Óí ré 'na Bíocaire Coitcheann ar muogáct íórtaméil
ar feadh móráin bliadán. Ciarríóeas do b'ead é agus
reirib ré eadtra na nSeapalac i Laitin. Fuair ré
bár i bPápaí i mbliadán a ré éad d'éas a do agus
trí píeio.

Stair doib mar do éioireann rib claoirte pann
Sur b'é'n bár coigleap sac pollaó 'ca i nDor-
brioió eall,

Mar bápa donair ar ár mboctaineas do claoiréas
'na sceann,

Ár reat coranta, ár n-uirra, ár n-óion 'r ár sceann.

U'e imríoníó éioiré an Acar Doimnic ná go scu-
páiré cum ríor-íuain i nÉirinn é. Ac ní paib ro i
nóán do. Daineann rtaí uacbárac leir an uais i
n-ar rínead é. Nuair pug an eiré talmán ar liorbon
i mbliadán a reat scead d'éas a cúis d'éas ir d'á
píeio noctad cómra agus corp an trasairt, leasad
teampoll agus tír, reirínte agus leacta 'na rprear
anuar orca agus bpuad a luaitre níora doimne ríor
agus níora doimne fór i n-uaim iadacta.

XII.

ΘΑΝΜΑΡΣ.

Νί'λ ἀνίραρ νά ζυρ λυαῶμαρ λιονίμαρ na pean-
 niðce do pcioð na loðlannaið ó éirinn leo le linn an
 épeaéta aður an aið-épeaéta ðeimeaðar paðó. Aét
 ip beað ðá pían po le paðáil anoir. loiteaðar
 na leaðar, aður ip ðóða ζυρ leaðaðar na coipn
 aður na cúmðaið, na baðaið, na peipínte, ζαé
 nið aður ápur do ðain le mainiptip aður eaðlar.
 'Na ðiað pin péin tá baipiuðað λυαῶμαρ ðe ðántaið
 ζαéðilze i leaðarlainn éeobanáin pór, aét baimeann
 piao leip an ζcúigíneað aður an péamæð aoip ðéað.
 Seo map épiáctann ζeapmánaé léigeanða opæa: Tá
 an éanamain zo péið aiceanta, aður tá an píliðeaét
 zo céimeamail, eneapæa, léigeanða, peiamæé, epuinn.

Aður peo apír map peipíð Olzar peipeappon an
 loðlannaé léigeanða i ðtaoð na ζαéðilze tamaiðlin
 ó poin:—

“ða épuað liom-pa an ζαéðealæ ð'paðáil báip,
 aður na ζαéðil do éaiðleamain a noúctapa ðílip
 péin, aður ζan ðeic ionnta ó poin amæé aét Sapanaíð.
 Óip an uaii naé ζαéðealaé an teanða ní ζαéðealaé
 an epoiðe peapæa aζ éipinn. Aður ðar noðíð ba mór
 an epuað é pin, óip b'iað na héipeannaið éuz poðluim
 ðo'n poinn eoppa zo léip i n-aiðó, aður ip aca-pan

do-ḡeibtear na pcealta fiannuibdeacta ius bairi ar a
 maib ran doimhan mór fadó. Agus fóir, ir í an
 ḡaebealt an teanga ir milre blar agus ir binne glór
 dá bfuil ran poinn Eorpa inoiu. De na loclannaiib
 doim-ra agus dá bfuil rin ba doiligh liom an luét do
 bí real mar oioib léiginn agus eolair dúinne do bual
 ar ceal; agus nio eile, atá fíor agam-ra go maic
 má mairiann na fíir-Éireannaiis beo go mba mór ir
 feiriude an cinead daonna.”

Uair eile reirib ré ag triall ar Cumann Buan-
 coimeáda na ḡaeoilge mar reo:—

“Inr an trean-íadoḡal bí muinntear iartair na
 heorpa go léir 'na macaib léiginn ag na pcoláirib
 agus ag na manaícaib ó Éirinn do eus reanéur áiraió
 agus an cpeirdeam leo ar fuio na heorpa. Ir iad
 d'íás 'na noiaio ann na deis-reiribinne ḡaeoilge do
 éuir i n-aighe *Zeuss an Grammatica Celtica* do éur le
 céile. Ar cuma eile bí na loclannaiis féin 'na macaib
 léiginn ag muinntir na hÉireann, agus ní féirir a
 ḡcpeirdeam do éuirint, ná an trlige mar éuaió pí
 cum cinn do mear, ḡan eolar ar doúir agáinn oíra
 ro do mún iad, agus b'iad ran na ḡaeoil.”

Teirtiméirdeact mar reo ag teact ó loclannac, ní
 po-fuirirte i íáruḡad. Ní móirde go bfuil daoine ar
 doimhan inoiu ir feairi a éuirgeann coimáct agus tairibe
 teangán doúctair ná mar éuirgeann na loclannaiis iad
 ir cuma cá bfuil a n-ionad cóimnuíte.

XIII.

inis tuile.

Crieroteair go raoda fairringz suri b'e b'péantóan an céao éríortuirde t'aimpiz Inir Tuile, suri tuz pé léig-eann ašur eolar do munnitir an oileán, suri iméiz pé ar roin go totí an f'páinne, ašur tar éir turpar do éabairt ar Ultán ašur ar f'úrra, a šairmíc, suri fill pé éar n-air go hÉirinn. Ar don cúma nuair éáinig na loclannaiš ar Inir Tuile do'n céao uair, i mbliadóan a hoct gcéao ašur trí píctó, fuairéadar leabair šaeóilge, baéail earbuiz, cloša, cropa, ašur mórán iarrmaidé ašur cómaidé eile do cúir i n-uáil doib go maib Éireannaiš i reilb na háite a b'ao ip a b'ao pómpa péin. Ašur, i tteannta šac uile ráil-šníoma do óein Díceal dá éalaí óútéair, deimnišeann pé go maib bráitpe ó Éirinn 'na gcómnuidé ašur aš obair i nInir Tuile bliadóanta páir ar buail loclannaé cor maí ar an oileán. Dícead pé mar ba šnátaé leo i nÉirinn,

Sin mar éairéadar realao go réannair
No suri éaradar Danair dá n-éilugadó.

Ašur nuair a éaradar Danair an éirliš t'fášadar a maí 'na n'óiaró dá píruib.

Críochnuigeann ro an gheall-éidhearc éomh fáda ir
baineann sí le deaḡ-faoḡair na rean-ḡaeḡeal éar
leair. Na mḡḡe tá curḡa ríor annro ir gheall le toul
iao ar an obair ḡo léir atá ḡéanta leir na ciantaib
aca. Aḡḡe tiorḡaib lā má bíonn forḡne aḡainn aḡur
ḡéanḡar forlriugāḡ ar a n-éaḡtaib ḡo hiomlān.
Éaḡta móra na rean-ḡoirḡa ní féirḡir iao ḡo éirḡe ná
ḡo éimeāḡ i bḡolāc i ḡcómhuirḡe.

XIV. ΑΙΒΑ.

Νί μιντε ρύιλ-φέαδαιντ το εαδαιτ ανοιρ αρ
να εόμαρταίβ τ'φάγ αρ ρίνρεαρ 'να ποιατό ραν
μθρεαταιν μλόιρ. Έμμε θεινεανν μαετναμ αρ αν
ςχειρτ ρεο νί πέροιρ λειρ ζαν ceann-urriatō τ'αιμ-
ριυζαό 'να ρεαραμ ζο háirō ι mearc na ráir-φear.
Colm Cille an leomhan po. Νί ζάβαό βρειρ α ράό
ανηρο ι οταοβ α ραοεαιρ: τά α λάν λεαεττα μαρ ζεαλλ
αιρ εεana, νίορ μό 'νά μαρ τά ι οταοβ don ζαεویل
eite b'φέροιρ. Αζυρ ρεο μαρ ιρ cóir an ρεéal ζο
veimhin. Crieoτeari ámhac maia mbeaó α buirbe,
an buirbe ρεο baimeann ι ζεómhnuide λειρ an óige,
nac móide ζο οτυιτρεαό caé Cúil Όρειμήne amaé
maim. Βίοó ραν μαρ ατά ζο háirute, ní hí ρεο
an uain cum an milleán το μαριαό. Δετ ιννρτεαρ
οúinn ζυρ ρíneaó ór cionn τρι míte τά náimtoib
ρar αρ cuipeaó corp le τποιο Cúil Όρειμήne. Ταρ
είρ na τποτα nuair ρeaipeaó ρeamaill an éomh-
eapcairi αρ λεαε-ταοιβ éonnaic an naom mág an áir
clúomáste ζο τινζ le corpaib bapceta το λεαζαό φé
n-a órhoζaó φéin. Ό'eiuz α ηγεαράν ιρ α ζεαοιneaó
'na éeann, éapaοair α émoiúe, óibuzgeaοair α ρuaimh-
near; νίοιρ b'φέροιρ λειρ é φéin τ'iomcúir ι n-don baill

ná rólár t'fagáil ó éinne beo. Sa tseineadú éuaró pé pé déim mólairé agus t'iarra air cómairle. B'é breiteamhar mólairé ná go raib pé cionntac, agus do gearr pé díogaltar dian neam-éiróaireac air .i. go n-imteodac pé glan ar éirinn agus, ar a luigeat, oiread daoine do éiríortuac ir mar éuit inr an gcomearcar mí-áomaraic ran. Bí cúram a fáogail leagta amac anoir do, cúram com mór, gnó com fairring náir b'é gac éinne tabairac pé. Acé nior b'é Colm an fear cum díultac. Ba gearr an moill air é féin t'ullmuac i gcómar an bóair. Com luac ir bí pé ullam bailis pé leir go dílarc agus díaireas eile le n-a coir. Nior rtaonadar de'n rtair rin gur fíoríreadar í, oileáinín uaigneac i n-meall Alban a b'ac ó pléibtib Óuin na nGal.

Ní fuirte fíor-luac a éuit oibre i ní do tómar go cruinn, acé ir deimín gur cóimlín pé breiteamhar mólairé ar a luigeat de. Cómarlig pé do muicib Dál Áiríde na hAlban crieam na Róma do glacac ir do leanamaint; agus bí torac a teagairc com bhuogmar buan go bfuil rliocé na muicte céadna as congáil greama ar an gcrieam ó foin i leir i n-aindeoin na géir-leanamha go léir. Ba deacair a ráó anoir acé tá deanta as an méirí reo ann féin amáin cum corp do éir le mí-crieam agus cum éiríortuacé an domáin do coraint. An té léigfir rtair Sárana tuigfir pé buig an réil. Na daoine bí 'na mbeacac le linn a pé ceardar, agus nior b'iongnac é, go gcuiread a fáotar eagla ar an

nóeamhán péin. Agus innipcear dúinn go n-aiugstíod
a shé chearta éúis céad déas céimeann ó baile :

Son a góta Colum Cille

Mór a binne uar cad cléir

Co cent cúic cet déc céimment

Aríoble péimment ed ba péil.

Beairt maic eile do déin pé leir ná olúgte na
mbáir do learuḡaó agus do neartuḡaó. Táinig pé
anall go hÉirinn o'lon ḡnó, agus b'uaigneac an
tuair aise pé d'allaó púicín é, o'fonn ip na báir
do éoraint nuair cáineac iad. Ip móir de rtair agus
o'fíliúeac na tíre beac caillte, ip móir oíob o'fan-
paó san reíobac i n-áon éor mara mbeac a cómaile
an uain pin.

Ní maib áon teoir le n-ar reíob pé. Scriobnóir
neamh-éimpeac do b'eac maib é ó'n oíóce gur déin pé
macaramail de lámhreívbinn Naomh Finnéin. B'é reo
ba bun leir an gcoḡaó mílteac agus le n-a oíbir ó
n-a oútaig pé deipeac. Fuair pé báp i mbliadain a
éúis céad a reac déas agus éiríe píóir.

B'oipeamnac na deiríobail do táinig 'na oíaró.
Cuip pé péin Daoitín i gcomórtar le Eoin Naomh na
Seirce mar ḡeall ar a macántaé agus a umlaé
éoiróe. Fuair Daoitín báp oípeac an tpeir Lá Féile
Cúilm Cille.

Seac mbliadna píeac tar éir báp Cúilm ḡuḡaó
a cómḡaol Ádámhán, an naomháb ab do bí i nÍ.
O'eirig le Ádámhán beir 'na páir-reíobnóir. Scrib
pé Deaca Cúilm Cille, an tuairpe beac b'áilne

asur ba épuinne o'ullmhúigeadó ran Copair anuas go
deireadó na Meadóon-Doireann. Ó lá a báir, i
mbliadóin a reáct gcéad 'r a ceadair, go dtí gur
martraidó Ulácthaic i mbliadóin a hoct gcéad a éúis
ir fiúe, ní móir atá i reanóir í gur fiú a áiríam.
Scríob briaóir do rugadó ran Gearmáin oán ran
Lairim ar martraíct Ulácthaic ór cionn míle
bliadóin ó roin. Bain an briaóir reo le mainirtir
ran Eilbéir pé'n am roin.

Síltear gur éat Naomh Uiréanóan cuiró maic
aimríre i nAlban leir, go mbíodó pé as guróe 'na
donair i nInir Doite, asur gurab é reo an fáct gur
tugadó Doct mar ainm ar an oileán ro i nIaróir
Alban.

Ir leor ro i otaob na hAlban. Gaeóil do b'eadó
na hAlbanais péin fádo, Gaeóil ir eadó móir-cuiró
aca fóir. Maran líonmaire nára luğa beiró na
Gaeóil éall fearra. Ní oúctraótaige muinntear na
héireann péin as obair ar ron coranta na Gaeóilge
ná mar atá móir-cuiró de Gaeóilais na hAlban le
tamall.

1 noiaio ðreacáin taoireac ðaeðealað ip eað
 ainmniðtear ðreacnoð. V'é ðreacáin rean-aðair
 Ðuiðrið earbog lanðair, an éeao áip-eabog to
 ruðað i toiaio-ðreacain mañ. Mac míc toð, leir, to
 v'eað Caðmaol éigea. Va ðeað toine va mío clú ná
 Caðmaol 'na meapc po to cuip eaðlaip na ðreacan
 ar bun. Ðiðreabað ó éipinn toáir v'ainm Méada ip
 eað to bí i ðcúiam Caðmaol 'na óige; aður 'na toiaio
 rin bí éipeannað eile toáir v'ainm Taðai mañ múniteoiri
 aige i nðibeint i Monomót. Ðeimniðeann po toíinn
 nað að an eirteaoðeo ná að an Oipeaðar ná fóp i
 loð ðcarman ná i bþorcláirge to caað ðaeðil ip
 ðreacnaig ar a éeile an éeao uair mañ.

XVI. SASANA.

Tugann ro go Sarana pé 'dairleadh' rinn, go dtí an dútaigh atá dár gcóirteugadh le míle bliadhán no mar roin, mar 'deadh. 'Dair le duine nár b'eol muam dúinn go dtugtar é "An Trian Sacran" ar roinnt d'Áir Macla, bíod oirleadh ran mac léiginn ó Sarana as foghlaim ann. 'Dair le duine nár cuatachar muam an gearán go gclaoirleadh deicneabair Sarana le teangaim ip le béaraid na hÉireann i n-aghaidh an Éireannais aonair claoirleadh leir an mbéaraid ná le héinnidh do bain leir. Ait b'rim é an rean-faochal; agus fágaimir pé fínné iardacla an bainc bí as rean-Éinn le n-a cóimuraim d'innirint do réir mar tuigean reirean é. Deir Zeuss:—Caithear a cneid-eamaint gur ó'n Šaethilg fuairtar filidheacht laithne na Sacran ar dtúir mar aon leir na ceardaid, le reirbhnóirleadh, le ioladtuadh agus deigh-reirbinn. Do réir an ughair reo ip follur go mbeadh litirleadh na Sarana go haindeir mara mbeadh an feadh do cuir an Šaethilg uirte fadó. Ait ip ria ná ro féin a téirdeann an Céitinneadh leir an rceal. Léigtear ro i n'Dionbrolladh fofair feara ar Éinn: "Adeir Speirtear gurab ó Éireanclaid fuair na Saranaigh aibgitir ar dtúir, agus, dá réir rin, ní raib fíor

litirdeáda ar bíð ag na Sapanáib go bfuairéadair
ó Éireanáib é." Cuip uéadair eile i n-uiníal dúinn
éana ná beaó mian don trean-éiríoe le faḡáil i
Sapana le faoa faoa mara mbeaó ar óein na rean-
ḡaeóil dóib; agus aóeir Montaleimbeirt gur cuip
manais na hÉireann ríol an éireoinn tré óá otrián
Sapana.

B'é Eadppuit do reuíb Soircéalta Cutbairt atá fé
ládair i oTig ionḡantap Sapana. Sapanaé a fuair
a éadairt ruar i nÉirinn do b'eaó Eadppuit; agus
Éireannaé do muḡaó idir Éeanannar agus Áé Cuaé
do b'eaó Cutbairt féin. B'é Ultán an reuíoibhóir
a b'feairi a bí i Sapana i otopaé na hoétiáaó aoipe.
Éireannaé leir do b'eaó Ultán. I nliup Meaócóit
agus ó manácaib na hÉireann ip eaó fuair Ulppio a
éadairt ruar agus a óiaóáé. B'é Ulppio an naom
do rtiúrais munnreap Súireier i rligé na ríunne.
Agus cia hé an duine nári éualair triáé éigint éar
ḡlairtinbiri na nḡaeóeal! Deineann Stainnóir Ó
ḡráda áiream dúinn ar na láimrepióibinnib ḡaeóilge
tá i leabarlainn Tigé ionḡantap Sapana, ar a
liaéé agus a liaé, ḡan bac i n-aon éor leir na
repióibinnib atá i bḡálár Laimbeir, i leabarlainn
Óotolaoi, i ḡCantaibpuḡ, agus i leabarlannaib
na rpiím-eaḡlaire i Salcóit agus i nDurrám.
Deimniḡeann ríao ro don tSapanaé léiḡeanta go
raib raoḡal agus ríbiaitáé fé leir ag ár rínreap.
Ceapann an Sapanaé aineolaé ná raib i nÉirinn
muam, agus ná fuil póir, áéé luéé baóire agus daoine

buite. Úioṑ ḁ ṑṑuairum fḁin ḁḁ ḡo ḥḁirṑḁ. 'Sḁ
 ḁr ḡḁṑram-na ḁr ḡṑeig-bḁara fḁin ṑo ḁṑraint fḁar
 ḁ mberṑ fḁ ṑṑ-ṑiaṑḡḁḁ ḁḡaḡḡ. Cṑuḡḡigṑir ḁr ḁaṑḁ
 ḁr fḁan-ḁṑiṑṑurṑḁḁḁ fḁin mḁr fṑin, cṑuḡḡigṑir
 ḡlḁarḁḡir, ṑṑiṑṑir, ḁḡur ḡi fḁaṑ ḡo ṑṑairbeḁḡarṑ
 Ḃḡe ṑon ṑṑaḡal mṑr ḡo ḁṑul ḁṑḡ ḁḡur fṑḡḡḁḡ
 ḁḡur neḁṑ ḡo leṑr ḡḡṑe fṑr ḁum ḡḁ ḡiṑ ḁḁḡḁḡḡ
 le ḡallṑḁḁar ṑo ḁṑḡḁṑ fḁḡ ḡṑḁṑ ṑṑḡḁḡ ṑṑiḁ,
 ḁḡur beḁra ṑr beḁḁ na ḁanḁan ṑo ḁḁḁḡṑ ḁḁ ḡ-ḁṑr
 fḁ ḡ-ḁ ṑṑḁṑḁṑ fḁin i ḡ-ḡṑḡḁḡ.

XVII.

AN RÚISE, 7c.

Ní féanann pliocht ná nḡaeḡeal cōmpac leir má éirí ríad ḡábadḡo do beir leir an ḡcōmpac. Cé ná fuil de tuidpurc ar íadḡarí ná manadḡe ran Rúire adḡe don láimpeḡibinn amáin do cḡioḡnuigeadḡo roirḡe bliadḡain a hoḡt ḡcḡeado aḡur a hoḡt ḡcḡeado ḡo leir aḡur adḡa le feicirint i leabairḡlann ḡroḡa peadairí anoir, tá tuidpurc ḡo leorí ann ar obairí ná nḡaeḡeal ro ḡur ḡnádḡe a íadḡarí ar máigḡe an áir. Tá tḡoito cōm ionḡantaḡe ar ron ná Rúire curḡa íor 'na ḡradairí ro ḡo maipirḡo cuimḡne a ḡcḡoḡadḡe i mearc ná Rúireadḡe ḡo brádḡe ná bḡeirḡe. Ní maibḡe maibḡe i pluaidḡtib ná Rúire don ḡaircḡealḡe ba tḡeime ná Séamur de Lára. Rugadḡe Séamur aḡ Cill Íte i ḡConnḡae Luimniḡe. Šar a maibḡe ré tḡí bliadḡna dḡeasḡe d'aoir d'iomḡairí ré an bḡat i pluaidḡe a adḡarí, Seán de Lára. Bḡi an t-adḡairí maipí ceannḡport ar arim a dḡuicḡe fḡeim. Nuairí íocḡuigeadḡo ar Connḡadḡe Luimniḡe d'fáigḡe ré plán ḡo deo aḡ éirinn, aḡur tarí éirí mōrán tḡoḡa ar ron ná íḡuainḡce d'ímḡigḡe ré airí ré dḡeim ná Rúire. Íuairí ré beairḡe ran arim annro ḡan mōill, aḡur ar ran amadḡe bḡi ré aḡe eirḡe ír aḡe eirḡe ó ló ḡo ló cum ḡur cuirḡe adḡe an t-arim ḡo leirí ré n-a tḡeoirí ía dḡeirḡe adḡe. Íuairí ré bḡar i mbliadḡain a peadḡe ḡcḡeado dḡeasḡe a haon-dḡeasḡe ír dḡa íḡeirḡe, aḡur

Criop i gcómaí Sluaig na nOnórae buailead trí cinn
 ir dÁ fíeíto aca ar an leat-ééao ar uéctaiú Éireannaé.
 Maí aomáil ar éródaét, ašur ní ar éorcaíre bponnaó
 na ciora ro ar éoraiú na fótola.

Ba beas maéaire cogaió ran Éoraiú náí reai na
 mílte Šaeóeal go toilteannaé le n-a n-anam ann ar
 ron Šaoiire do péir maí tuiſeadoar féin é. Éuit
 leat-mílleon aca i reirbíir na ffrainnce i puit na
 hoctmáó doire déas. B'rin é an tráé go raib
 canamain na nŠaeóeal ar báir a éeangán aš Šac
 fíor-Šaeóeal, ašur cpoióe cpoióa 'na éiaú dÁ péir.
 Naé i mbliadóain a reaté gceáo déas a cúis ašur dÁ
 fíeíto do fuairéar buaió i b'fontanoi de báir Šairce na
 nŠaeóeal maí don le oíaoiúeáét an fócail fairce,
 "Cuimniſiú ar luimniš ašur ar féall na Šaranaé."
 Ir iontóu uain ir áit naé iao Šur cuiread cpoióaét ašur
 cumar na nŠaeóeal i n-uimáil. Áét ní féirir uain ná
 áit ná ainm eile d'áiream ainno anoir: táio riáo go
 léir ró-líonmáir, ašur líonfaó a n-áiream leabair
 móra.

XVIII.

CRÍOĆ.

Δγυρ εατ τά αγαινη τά βαιη γο λήη? Σαοτάρ να manać! τά α βυγ peo αρ παγάλ Δγυρ τά pcoláimíde na ηθορρα buídeac tóinn αρ α rón. Σαοτάρ να manać an τ-αὐβαι μαοιῶτε ιρ έιρεαcταίγε τά πάγcα αγαινη. Ní'λ aon tpiéit eile τάρι βαιη μιαν linn α ὀεανραιῶ oípeao cum éípe το cυι ιρ το cοimeáτ pé mear fearra. 1 n-aon focaí amáin ιρ é paotár να manać an pciac cōpanta ιρ fearra aτá αγαινη le paṑa.

Σαοτάρ να βρεαρ cogair, ca βpuit pé rin? O'uib-μυgδεαρ, έποιδεαδαρ, έπιτεαδαρ, puaípeaδαρ bār 'na míltiṑ αρ pon γac típe ran Róinn θορρα. Acτ, pōipíor, ní hé amáin ná puit ploc buídeacair le παγάλ αρ pon α paotair, acτ ní'λ μιαν ná τυαιμpe opca péin 'ná αρ α bpōr. Τά α γcál mύcτα, α ploinnτε caílte, α oτεanγa Δγυρ b'féioir α γcpeioeam tpiéigcε, α plioéc pcaipcε le pán, Δγυρ γan oe cōmáct aca αρ Ríagaltar na ηθορρα mtoiu ιρ το pōlácpmócaṑ beapc το báille τυacá. Na γaeṑil cōγair το έpoto αρ puit na ηθορρα, na "γéiṑeanna píaṑaine" ιρ na γaeṑil το lean iao, b'pín iao αὐβαι an bpōin Δγυρ an cpeacτα ba mṑ το μyγ μιαν αρ éipinn. Cuim-niγmír aii, macṑnuiγmír aii γo γéar Δγυρ γo minic αρ eagla γo n-imṑeoṑaṑ α leiṑero oe mί-áṑ aríp

orainn. Cuihniḡmír ḡo léir, aḡur ḡo móir mhóir ár n-aoine óḡa tá aḡ bpaḡ ár imṡeaḡt cum an Oileáin ũir, cuihniḡmír ḡupab amlaíó a beiró an rceál i ḡcionn céad bliadán ó noiu, ré rin, má cuirtear an tũtáḡ reo ár a bonnaiḡ árír, ná beiró de ruan ná de tũaiurc aḡainn ár clannaiḡ ḡaeṡeal i n-aimercé fé'n am roin aḡt an oircaṡ ip tá ár na “ḡeirdeannaib fíadaine” i Roinn na hEorpa anoir. Beiró a ploinne caillte—tá ran caillte aḡ móir-cuir aḡainn i nEirinn ceana féin—beiró a tceangḡa tréigṡe, a ḡceirdeam, ip baḡḡlaḡ, aḡ tũl i laige, aḡur ip beaḡ buirdear a beiró oircaḡ aḡ cáḡ i tcaob a raṡair aḡur a noũtṡaḡta.

Má imṡiḡ ár tṡeín-fir ran tṡean-rṡoḡal féin tá ré de rárán aighe aḡainn ḡup oibṡḡeardar i ḡcén ḡuala ár ḡualain le ṡaoiniḡ náir ṡein don ṡioḡḡáil ruan tũinn aḡur ḡup tṡoirdeardar ḡo minic minic i n-aḡairó na n-eaḡṡṡannaḡ ṡo ṡíbir ó baile iad. Aḡt na fir óḡairó imṡiḡeann uainn anoir cá bṡuigṡear fé ṡeircaṡ iad aḡt i n-aim iaraḡta. Oia linn, naḡ é an rcpupall é—clann na fṡóla ṡo cuir ríol an tṡeiróim ár ruir na hEorpa ip ṡo ruiar fomór aḡur fáilte ṡá réir, clann ciuin cnearta na fṡóla ṡá ḡcup i ḡcóm-mear ór cómar an tṡaoḡail le luḡt coimearcair aḡur cṡeaḡta ná ruit toiraṡ ná mear aca ár Oia ná ár šuine. Má tṡeirdeam cum tṡroṡa i bṡoḡair na n-eaḡṡṡannaḡ, má léiḡmíó lṡṡṡeáḡt niḡneáḡ na n-eaḡṡṡannaḡ, má labṡaimíó ḡnáiṡ-béarṡa na n-eaḡṡṡannaḡ, má cṡeaḡṡaimíó a noṡioiḡ-béara—má ṡeinimíó na niṡṡe ro, rcaṡ, ní hé amáin ḡo ḡcearpairó an

ραοῦαλ ἔσῃ ἀνὰ τριπλοῦτ, ἀνὰ διπλοῦτ, ἀνὰ ὁδοῖνε ἀμῶν
 ριν, ἀέτ ἰ ἑοῖον ραῖαμῖ ἀμῖρῖε μαρῖαν ἑαλλ-ἑαῖοι
 α βεῖο ἰονῖον ἰρ ἀνῶεῖρ ἡα ἑαῖοι α βεῖο ἰονῖον
 ἑο ἡῖρῖτε. Ὅμῖοιμῖρ ἀμαῖ ὅν ἑαλλῶαῖρ μαρ
 ροῖν, ρῖανῖμῖρ ἑαῖ ἡῖο βῖανῖον λειρ, ἑαῖαῖμῖρ
 ἂρ ἡβῖα ρῖν, λῖῖῖμῖρ ἂρ λῖτῖρῶαῖτ ρῖν, λαβῖανῖμῖρ
 ἂρ ὁτῖανῖα ρῖν, βῖοῦ ἂρ ραῖτῖρ ἂρ ροῖ ἂρ ὁτῖρ ρῖν,
 αῖρ ἡῖ ἑῖρῖαν ὁμῖον ἂρ ἡῖοῖαῖς ὁ'ῖανῖαῖτ ἑο
 ἡοῖλῖν ρῖν, ἰρ ῖοῖλῖν, ἰρ ἑλῖν, ἰρ ἑῖν, ἰρ ἀῖ-
 ἀντα, ἰρ ἡῖοῖρ, ἰρ ἑαῖοῖαῖς βεῖο ῖ ἰ ἑοῖαν
 ἡα ἡῖοῖν λῖανῖο ριν ἡῖ μαρ βῖ ῖ ἡῖ ἡῖ α ἑῖρῖο
 ρινῖν ἂρ ἡα ραοῦαλ. Αῖρ 'ἡα ἑανῖα ῖο ἡῖ ἡῖρ
 ὁῖα ὁ βεῖ αῖαν ἑο ἡβῖο ὁμῖο ἂρ ραῖτῖρ αῖ
 ρῖτῖν ἡν ἂρ ἡα ραοῦαλ ἑῖ. ἑο ὁαῖ-ὁβῖ ὅρ
 ἂρ ἑοῖαν, ἑῖμῖρ ἑῖς αῖρ ὁῖμῖρ ἑ. Αῖρ
 λῖ ἡν α ὁῖα ὁῖν ἑοῖαῖμῖρ ἀῖῖν ἡα
 βῖο ἑοῖαῖτα ἰ ἡ-ἂρ ἡ-αῖν :

ἑῖοῖρ-ῖ αῖρ ἑῖοῖρ-ῖ Ὅα ἡα ἡῖοῖτ,
 ἂρ ἑ-αῖρ, ἂρ ἡα, ἰρ ἂρ ἑῖοῖα ἡοῖα,
 ἂρ βῖαῖοῖ ἡῖ ὁ ἡῖοῖ ἰ ἡ-ἑῖρῖοῖ
 ἰρ α ἑῖρῖοῖρ α ἑῖρῖ ὁ'αῖοῖ ἂρ ἑαῖοῖαῖ.

EXPLANATORY NOTES.

Principal contractions : *m.*, masculine ; *f.*, feminine ; *dat.*, dative ; *dpl.*, dat. plural ; *apl.*, accusative plural ; *dsf.*, dat. sing. feminine ; *gpl.*, genitive plural ; *adj.*, adjective ; *vn.*, verbal noun ; *perf.*, perfect ; *genly.*, generally ; *M.*, Munster ; *Con.*, Connaught.

Page 1.—'na éaoib, on account of it ; γὰρ πόζανταῖς ὅασι θαιν λειρ, every excellence which belonged to it ; ἀγ' οὐλ ἰ θρολαῖ, disappearing, *lit.* "going aside" ; ἀγ' οὐλ πέ, vanishing, setting (like the sun), going under it (where *it* is used impersonally) ; βέαρα ιαραῖτα, strange or foreign manners (ιαραῖτα is *gs.* of ιαραῖτ, loan, &c., used as *adj.*) ; το ποράιτε πέ κοίρ, to trample under foot (πέ *M.* form of πά, *Con.* form *genly.* παοί) ; ní féioir leir an eolap roin gan' oúl cum tairbe, that knowledge cannot fail to serve a useful purpose ; óein, did (3rd sing. perf. of oo-ḡnīm. This is a *M.* form ; oo-ḡunne is used *genly.* elsewhere).

Page 2.—leir na ciantaib, for ages ; ná bíor' don amhar ari, let there be no doubt about it, it is certain.

ḡi' eadha teanga ip' reanra, &c.

Though Hebrew is the most ancient tongue,

Though Latin is the most learned,

From them on it (Gaelic) we have not found

Either sound or word borrowed.

ní móroε ḡur mairi feari muam, &c., probably no man ever lived better qualified to give an opinion on such a point ; po-óuine, a person here and there, an odd person ; bheir éilim ari, too great a partiality to ; rinné ιαραῖτα, &c., a foreign witness that cannot be contradicted, &c.

Ḍairmptéteari, James Darmesteter, born of Jewish parents at Château-Salins in Lorraine, and educated in Paris. He was the author of various works, including *Essais de Littérature Anglaise*, and also wrote a French translation of his wife's English poems. He died in 1894.

1 n-imeall a céite, successively, one close on the other ; ι ḡoinne muinntiεe Captaige, against the people of Carthage ; ι ḡoinne na neactúimeac, against the Etruscans ; ι n-aḡair na nioilúimeac, against the Illyrians ; an lám uáctairi, victory.

Page 3.—*Am bpuac na Danúibe*, on the banks of the Danube; *ba mó-ḡearr an moill am na ḡearmáncaib*, the Germans had little difficulty in; *ro cuipceadap páip-fliocht na ḡalláite am bun*, they established the Gallatian race there; *tiáct pé leic*, a special record or history; *na Tuatánaig*, the Teutons; *ro vein don taitige am lurb-leigear*, who practised medicine (healing by means of herbs).

Page 4.—*mar eugtaroe ní ba óiathnaige am*, as he was later called (*oiathnaige*, usually spelled *óeróeanaige*) *iac-ḡlaip*, *dsf.* of green plains; *tiú píctio naoi ḡcéao ḡan coim, ḡc.*—

Three twenties, nine hundred without fault.

Three thousand fair-blooming years,

Land of sweet speech of the ancient sages

Under the haughty seed of Míleadh.

Caitimíto a domáit, ḡc., we must admit if we examine the early history of the country carefully, in earnest, in reality. *óeaoa*, see note under page 6. *palláio*, Palladius, sent to Ireland by Pope Celestine in 430. After his death his remains were brought by St. Ternan to Fordoun in Kincardineshire, Scotland. *má cuipceao féin ní ḡéillpró éinne, ḡc.*, granted that he was, nobody will admit that it was owing to the visit of Palladius that the four bishops, &c.; *ḡum coirpugeao*, that^r(they) were consecrated; *as cpaobpcaoitaeao*, expounding.

Page 5.—*Do bí ran mumanuim moim é ḡo raoctmae, ḡc.*

There were in Munster before him (working) industriously

Four blessed, saintly bishops,

Áilbhe of Emly and Diaghlan of Déise,

Humble Ibheár and Ciarán the Cleric.

Cuipceann pé i n-umáit dúinn, he informs us; *as oimioim pé óein*, moving in the direction of; *piú amáin*, even; *am a fon ḡo*, although; *cpioptoa*, christian; *nuam cuim pé i n-umáit. ḡc.*, when he gave to understand that he wished to arrange and amend the Brehon Laws; *ac̃t baibis, &c.*, but others of them went off, *lit.* "packed off"; *a cuilleao*, more, some others (the *a* is a helping particle, as in *a lán*, &c.); *ro cuim páomais, ḡc.*, Patrick planted an apple-tree for her at last.

Cuimptéipear, Cruimthoris of Ceanngoba, one of St. Patrick's embroidresses.

Beinn, St. Benen or Benignus, one of the Council of Nine who revised the ancient Irish law code, and compiled the *Seanchus Mór*.

Page 6.—Ὀϊοὺ ἀπ' ῥέσπιδας, 7c., which grazed in the orchard; ζυγὸν β'έιζιντε, that it was necessary (β'έιζιντε, a form of β'έιζιν). Τριαν Saxon, the "Saxon Third" or division.

Ἰομῶα τιμαὶ ὀϊαν-ῖνεαπ ὀϊομῥαδ, 7c.:—

Many an impetuous, haughty chief,
Fortunate knight of valour and great deeds,
Brave, earnest, proud, eager man,
Fed by you without want, without thirst.

Βέσσα, the Venerable Bede, described as the greatest name in the ancient literature of England. He was born in Durham about 673 A.D., and studied at the Benedictine monastery at Monkwearmouth whence he passed to the monastery at Jarrow. In addition to Latin and Greek literature he studied Hebrew, medicine, astrology, and prosody. At the time of his death in 735 he had just finished dictating a translation of the Gospel of St. John into Anglo-Saxon. He was buried at Jarrow, but in the eleventh century his bones were removed to Durham.

Ταδαμρε ρυαρ, upbringing; ἰ η-αιρσιὸ, free, gratis. μύμεαὸ ἀσυρ τυζαὸ ρῦαρ (he) was taught and maintained.

ἡλλεαβρόμιο, St. Wilbrord, born in Northumbria in 658. About 690 he was sent to Friesland as missionary, and later became Bishop of Utrecht.

Σκοίλ Σάν ἡλλεμιο ἰ ηεαβροϋ, St. Wilfrid's School in York. St. Wilfrid, who was born in Northumbria in 634, was educated at Lindisfarne. Returning from Rome on one occasion he was driven ashore on the coast of Friesland, where he baptised thousands of pagans.

ἡατεμειρτ (Utrecht), famous for the Treaty of Utrecht, which terminated the wars of Queen Anne, and was signed in 1713 by all the ministers of Great Britain and France and by most of the other allies.

Εἰγβεμρε, St. Egbert, born in Northumbria in 639. He died in Iona in 729.

Εἰτεατάν, Ethellun, a comrade of St. Egbert, and brother of Ethelwin, the saintly Bishop of Lindsay.

Page 7.—Ὀμυρ ἀν ζαταπ βρεαδ ἀμαδ, the yellow plague broke out; ἰ μβέαλ βάπ, at death's door; ἰ ἔντλμ ἔιττε, Iona, the historic island on the west coast of Scotland, where St. Columba founded his famous monastery in 563. Ὀοῖμμαδ Κάρεα, Easter Sunday.

Seo Earbog Salcóir, Chad, Bishop of Sheffield. The Irish town of the same name—Sologhead, Co. Tipperary—was the scene of a great battle between the Dalcassians and the Danes in 968. The latter were utterly routed; i gcom-aimrii contemporary; pé cúiam colmáin, 7c., under the supervision of SS. Colmán and Finnén; tá pé máróte air, it is said of him (this expression is quite common among native speakers); ba óiaóa, most saintly; óáir bain juam leir an eaglaip, who was ever attached to the Church; níor ceip juam air, he never failed to; timceall ir (=asur) bliadóin, 7c., about the year, &c. (this ir is very frequently heard after timceall. It has the recommendation that it dispenses with the genitive following timceall, which in such cases as this would be cumbrous).

noirtumbairi, Northumbria, which, it will be noticed, gave birth to many saints whose names appear in this work; rui air tožadó i gcómair ceannair na možadta, 7c., before being chosen to govern the Kingdom. ba beas rcoit i néipunn, 7c., few schools in Ireland that he did not pay a visit to; i mbeaóairó Seanáin, in the Life of Senain, an Irish saint who founded the churches and round tower of Scatterly Island, near Kilrush.

Page 8.—beal na Sionan, the mouth of the Shannon; air loirg mamirreac inre Cealltiraó, in search of the Monastery of Iniscaltra, a small island on the coast of Clare; colm tíre óá glar, familiarly known as Colm of Terryglass. He founded the Monastery of Inniscaltra; i mbaile sláinge, in Slane, the historic hill near Drogheda where St. Patrick first lighted his Paschal fire. An óair óaóóibéair, Dagobert II., King of France; see under page 34. leaóaimir áir rúla, 7c., let us cast our eyes over, &c. (rúla is also used as the pl. of rúil); ó óúireacó a cpiórturóeacó go cpióntiriac a raóirre, from the first dawn of her Christianity till the eventide or waning away of her freedom; so cúir iacall (*genly.* ó'fíacóib), that compelled, that induced;

An možadó uile óo tuileacó óe naómtacó, 7c.,
The whole Kingdom was overflowed with sanctity,
They had the fear and the love of God every day:
As long as the faith lasted in undiminished vigour
The Island of Sages was the name of Ireland.

Page 9.—Óo buaóó irreac i n-intinn an gláoóil óis, to impress (it) on the mind of the young Gael; beal-óíreap, traditional history.

Page 10.—Ceáirda, arts; comáct, power, influence; oile, law (in general); go corctianta, generally; ealaðanta, sciences; oipeao bainte, so much concern, such a close connection; litirí-eaét, literature; a bpaò ip a bpaò, long and long, very long,

An Seanéur móir. *The Seanchus Mór*, a compilation of the ancient laws of Ireland, revised by a Committee of Nine at the coming of St. Patrick; pé n-a rcáct, within their sphere, *lit.* in the shelter of (the laws). See note on pé under page 1.

Camðein (Camden), antiquary and historian, was born in London in 1551. He wrote many works, including *Annals of the Reign of Elizabeth*. His death occurred in 1623.

Page 11.—De épreib éinnite fá reáct, of a certain distinct family.

An Céitinneáct, Geoffrey Keating, the great Irish historian, theologian, and poet. Much of his *Foras Feara ar Éirinn*, or History of Ireland, is believed to have been written while he was in hiding in a cavern near Aherlow, Co. Tipperary.

Re coiméao na n-ealaðan, for the preservation of the Arts; fear-ann ollamantaéta, professional lands; rá uctoimearc ó raotmuðao na n-ealaðan, hindering them in their work of cultivating the Arts.

Page 12.—Ó tomaid go Clíodna cair, &c.

From Tory to pleasant Clíodhna,

And carrying with her a ring of gold,

In the time of Brian of the bright side who feared not,

A lone woman made the circuit of Erin.

Dubaltac macFírbis, Duaid MacFírbis, contemporary of Geoffery Keating, author of the Book of Genealogies and various other learned works. His ancestors had been hereditary historians of North Connacht for ages.

Sur b'eol ró fém, that he knew of; Reácta na mbreiteaman, the Brehon Laws; sur, until (rarely heard in the modern language); ro oíbirte glan, to drive out altogether (glan is common in this use, *cf.* tá pé marb glan, he is quite dead); cómairtaroe múcta, signs of suppression; glán ar glán, hand in hand, side by side.

ioltactuðao, Illumination; ceann ar bit, any (art) at all; túirce, earlier, sooner; sur fearr o'eirg leir a bpaò, that it succeeded far better; i uctoac na hoctmao aoire, in the beginning of the eighth century (aoire, an age, is the word generally used for century).

Page 13.—*uaptauo*, John Westwood, paleographer, born in Sheffield in 1805. He devoted himself to antiquarian pursuits, and excelled in reproducing old manuscripts and illuminations. Among his works are a treatise on the distinctive character of the ornamentation employed by the early British, Anglo-Saxon, and Irish artists. He died at Oxford in 1893.

leabair Ceanannair, the Book of Kells; *ápparó*, ancient; *teall-
maic*, likely, probable; *sur veirigeat beagan é*, that it was
retouched somewhat (the more usual definition of *veirigeat*, *vn.* is
the act of repairing); *oo leat rí go mear fairsing*, it spread rapidly
and widely; *leabarlann*, *f.*, a library; *ar ómuin na heorpa*, all
over Europe; *raimil*, *f.*, a copy; *tomraim reacht mbliádan*
Úrénorain, St. Brendan's Seven Years' Voyage; *ó'ullmuig*, pre-
pared; *tairteal na nGaeócal*, the travels of the Irish; *riaónaire*,
evidence, testimony.

Seapalt Cambriemp, Girald de Barri, better known as Giraldus
Cambrensis, was born about 1147, and took Holy Orders in 1172.
He was appointed preceptor to Prince John, and accompanied him
to Ireland in 1185.

Clochar Úmúoe, St. Bridget's convent in Kildare; *marí don te
các*, in common with everybody else; *pé comairce ainigil*, under the
protection of an angel.

Page 14.—*as aitéir ar gáilluib*, imitating the stranger; *cao é
an rceal aca é*, how fares it with them.

gailúneacht, Metal-work; *an muo ip óóicige*, what is most pro-
bable; *tuairceair na heorpa*, Northern Europe; *triúm gaban*,
three smiths (*triúm* is the numeral used in reference to persons);
a gnó ámuice péin, his own special work.

péitpí. George Petrie, the great Irish archæologist, was born in
Dublin in 1789. He was attached to the Ordnance Survey Depart-
ment for upwards of a dozen years. He will probably be best re-
membered for his learned essay on the Round Towers, and his efforts
on behalf of our national music.

Scrínite, *pl.* of *rcrín*, a shrine; *amuircib*, *dpl.* of *ámuir*, a vessel;
oo rciobaó leo, to snatch off with them; *óá óearcaib peo*, as a
result of this; *pé óeoró*, *poet.* ultimately; *po-muo*, an odd thing or
article.

Clog páomais, "The Bell of St. Patrick's Will," presented
by Colm Cille to the church of Armagh. The following is a literal

translation of an inscription on it:—"A prayer for Donnell OLochlain, through whom this bell was made; and for Donnell the successor of Patrick, with whom it was made; and for Cahalan OMulhollan, the keeper of the bell; and for Cudulig OInmainen with his sons who covered it." *Cumtad*, a case, a shrine, a book-cover. A very ornamental *cumtad*, made for Donnchadh, son of Brian Boru, is at present preserved in the Royal Irish Academy; *pean-bonn*, ancient coin.

Page 15.—*τίς* *να* *νλονζανταρ*, the Museum; *οἷς* *οεαπλάμε*, want of skill in handiwork; *οε* = *οε*, of (in *M.* *ρ* is frequently added to prepositions ending in a vowel, as *οε*, *τιμέ*, when they govern the *pl.*); *ν'φέαοφαρ* (*νί* *φέαοφαρ*) *α* *έειτε*, it cannot be denied; *ζαο* *ζαμμο*, a close relationship; *ταμνζτεοιμίβ*, *dpl.*, draughtsmen, penmen, scribes.

σαοιρεαδτ, Architecture; *μαρ* *α* *έειτε*, similarly; *ραοιμ*, *apl.*, builders; *pean-οεαλθαοόιμυοε*, ancient sculptors, artificers; *ερεαδτ* *να* *ν-εαδτμannaδ*, the spoliation by the foreigners; *οιμεαο* *μεαρτα*, as much respect; *αμ* *οεαμζ-λεαδτ*, wide open; *ό* *έεανν* *εεανν* *να* *βλιαόνα*, from one year's end to the other (in many such cases the second prep., *ζο* = *to*, is omitted, as *ό* *μυλλαδ* *ταλαμ*, from head to foot; *ό* *έύμ* *οειμεαδ*, from start to finish; *ό* *έαοβ* *ταοβ*, from side to side, all over); *ατμυζαδ* *ρέιτ*, altered circumstances; *ζηάτ-ραιοιμεαδτ* *να* *τίμε*, the style of architecture that obtained in the country.

μάμζμρεαο *Steocr*, the late Miss Margaret Stokes, the well-known antiquarian; *ειοταδ*, awkward, clumsy, *lit.* left-handed.

Page 16.—*μίο-έμυτα*, misshapen, irregular; *ιαμρμαυοε*, *pl.* of *ιαμρμα*, a relic; *ζο* *ρτύμρεαδ*, plentiful.

ορινοεαλθαδ, Sculpture; *On am pomin* *ι* *λειτ*, *άμταδ*, thenceforward, however; *οο* *ράμυζαδ*, to excel; *αμ* *να* *έέαοταιβ* *λεαδτ*, on the hundreds of pillar-stones, tombstones, &c.; *λεαδτα*, spread, scattered; *ρίορ* *ρμαρ*, up and down, throughout; *αιελυοε*, deft, agile; *'να* *ζεμα* *ρέιν*, in their own sphere;

α *βάν-έμοβ* *αοτσα* *λεαδαιμ*, *γc.*—

Her limewhite, tender, fair hand
Softly would it sketch on banners
Jackdaws and the smaller beasts of prey,
Vast plains and fish,

The hewing down and conflict of heroes (hawks),
The resounding of swords as they hack them,
The bloom of the boughs and the flocks of birds
On the comfortable tops of the branches.

Page 17.—*Clupteact*, capability, aptitude; *τρίετε*, *pl.*, qualities, accomplishments; *ὅσον παρὰ πρὸς ἢ τὰ πρὸς αὐτῶν*, as far back as there is any record.

1 *ζεύγναις* *ceoil*, in matters pertaining to music; *εὐδοκίμῳ* *καταοικεᾶς*, a dishonest rascal; *περὶ φοῦλμα*, a period of study; *παιν*, the act of playing (a musical instrument).

Γαλιλέο, Galileo, a great natural philosopher, born at Pisa, 1564. He discovered, among other things, a species of thermometer and a proportional compass, and perfected the refracting telescope. Like his father, he loved music. He became totally blind in 1637, and died in 1642. *φλωρεντζ*, Florence.

Δάντε, Dante, born at Florence in 1265. His baptismal name was Durante. He fought at Campaldino, where Florence defeated the Ghibellines in 1289. A dozen years later he was sent to Rome to Pope Boniface VIII. on an embassy, from which he never returned. He was one of the greatest poets of his, or perhaps any other, age. His most celebrated work is the *Divina Commedia*, which is claimed "to have made the Italian language." It is a vision of Hell, Purgatory, and Heaven, and is written in the most exquisite language. He died in 1321.

Page 18.—*μακαράματι*, an image; *ἀπὸ ἰουδαίων τῶν ἀρμὰς τοῦ βασιλείου*, on the arms of their Kingdom. *Δαβὶδ ὁ προφήτης*, The Prophet David.

Πιάρας Φερριτέρ, Piaras Ferriter, an Irish poet and patriot of the 17th century. He is believed to have been treacherously hanged in Killarney in 1653.

Μοῦσαν ὁ δαίμων ἀν οὐρεῖται, ἦ.—

Hail to the foster-parent of kindly deed,
Precious his gift capable of excellent things,
A prevention of anger and of blood (flowing) that,
Choice of every art that art.

I got from the son of Mac an Daill
A jewelled and beautiful harp,
A durable, speckled yellow pearl,
Shapely, new and Heaven-beseeking.

Maine got not, nor Mogh Néid
 Laoghaire got not its like,
 Niall who exposed the mead got not (such a harp);
 Nor did Brian nor Core Caisil.

Cuifeann ré 'de, he proceeds.

Page 19.—Com, the sound-board of the harp; lámhmann, the front pillar of the harp; το cum γὰρ ceann αα, who fashioned the various parts. φραννας, a Frenchman. The Frenchman here referred to is M. Le Gouz de la Boullaye, who travelled in Ireland towards the middle of the 17th century. αμ αν βρεολίν, on the violin; γυτεάρι, the guitar; λύρα, the lute; καστINET, the castinette; φιδεοις, *dut.* fife; τρυμπα, trumpet; τιομπάν, tambourine; φεαυάν, flageolet; υαιμεαντα, betimes; κλαζαμ, heavy rain, *here* a flood of music; φονν, *gpl.* an air; φαν-φορε, *gpl.* an old tune.

Page 20.—λιτμυεαετ, Literature; εαμ cóimpeam, countless; γαμνια, a nephew; λυετ α φέ, contemporaries; Σεακναιλ, nephew of St. Patrick, was Ireland's first Christian poet. τόμα έιζεαρ, a great Irish pagan poet. εοζαν ρυαό, the famous Kerry poet of the eighteenth century; γο φανν, weak, wasted, helpless; ι βραμιαό ροιν, in addition to that (somet. contracted to φαμιαό ροιν); Ροιμν να ηεορρα, the Continent of Europe; ινρ να μεαύον-δοιριυ, in the Middle Ages.

Σεαμτμρ μαοτ, Charles I., or Charles "The Bald," King of France, was born in 823; from 875 until his death in 877 he was Emperor of the West; φεορο εοταρ, a scrap of knowledge; Σρείγιρ, Greek, the Greek language.

Com, John Scotus Erigena, born in 813; at the age of 30 he was head of the "Court School" under Charles the Bald, for whom he translated the Greek works of Dionysius; he died in 880.

Όιονύρι, Dionysius, the Aeropagite, first Bishop of Athens according to tradition; the Greek writings bearing his name had a great influence on the development of theology; ι n-αννρεοιν, in spite of (often written ι n-αννρεοιν); βρειρ αμ αον εινεαό ετε, beyond any other race.

Page 21.—Spempeap, Edmund Spenser, born in London about 1552. In 1580 he was appointed private secretary to Lord Grey de Wilton, Lord Deputy of Ireland, and in 1588 he became Clerk to

the Council in Munster. He was a strong advocate of government by coercion. In January, 1599, he died destitute in a tavern in King-street, Westminster. His best-known work is the "Faery Queen."

Λιτυθέατ na ὕCeilτεατ, Celtic literature; ιρ πολλυρ ná παύσπορ as Διτύρ, &c., it is evident that Arthur never held supremacy over Ireland; ὕαβάρταρ ὕαττ, the Norman invasion; μαρ ná φυαιμεσπαρ Ρόμάναις ιονντα πέμ λάμ το ἔμ ιντε, because the Romans did not dare to lay a hand on it. (This third per. pl. form of the verb, accompanied by its nominative, is not common in the modern spoken language)

Page 22.—Cúl οἶον, a place of refuge; πέ n-a ὕσαοῖννατ, to protect them; an ἑλύν, the link; ἀμ φόο an τοῖμιν, on the face of the earth.

Coṃaḥt, influence, power; onóim πέ λειτ, a special honour; mioct, a mitre; το ὕαλατ ἀμ a ἔεανν, to place on his head; οἵαννις πέ πέ n-a ἔομαίρε πέμ, &c., he named him as his Legate for all Ireland.

Δη τοῖμα ιοννοίρεμρ, Pope Innocent II., whose Papacy covered the period between 1130 and 1143.

μαελιματῶς, St. Malachy, born near Armagh in 1095, and died in 1148. He was canonised in 1190.

Ἄμρ ματᾶ, Armagh, famous as the site chosen by St. Patrick for his Primatial See. It is also famous as the site of one of the most celebrated of Ireland's ancient schools, and as the burial-place of Brian Boru. Cláirbáir, *gs.* Claurvaux in France, where St. Malachy died in 1148.

Page 23.—Δη τρῖομάτ Cleimeimρ, Pope Clement III., whose Papacy extended from 1187 to 1191. He allayed an old feud between the Romans and the Holy See. Δη τρῖομάτ Δαλαροῖμρ, Pope Alexander III. (1159-1181).

μαμνιρτιμ εὐ, the Monastery of Angum or Eu in France.

Λορεάν ηα Τυατᾶτ, St. Laurence O Toole, the first native Irish Archbishop of Dublin consecrated without taking the customary oath of allegiance to the See of Canterbury. It was during his occupation of the See of Dublin that Strongbow and McMurrough led the Normans against the city.

Ἐῦς a n-aḡaτῶ ὅο βρῖνάτ ἀμ an Ῥόμιν, turned their faces sorrow-

fully towards Rome ; γεαρρ-έυαιρε, a brief visit ; ναομυγεσθ, was canonised ; το μάνις πέ η-α υταρτεαλ, over which they travelled ; ρλιοετ ευνν, the race of Conn.

ιαρταρε υλασ, the Northern Earls, O'Neill and O'Donnell and their followers, who in 1607 were forced to fly from their native land to escape the various devices by which it was sought to accomplish their capture and ruin.

αν κύριμεσθ πόλ, Pope Paul V., born in Rome in 1552, and elected Pope on the death of Leo XI. in 1605.

Page 24.—πέ έομασιν έγιγιντ, under some obligation or compliment ; αν ρίμ-έμερθεαμ το λεσασθ, to spread the true faith ; το έλεαεσασθ, to practise.

Page 25.—αν ιοϑάιλ, Italy ; εινεαλ, a tribe ; ζαν ρτασνασθ, without intermission. Σιασθαλ, Sedulius, a great Latin and Greek poet of the fifth century—his *Carmen Paschale* is held to be one of the first Christian Epics worthy of the name ; λαοι εμίορτσθα, a Christian epic ; κομαεστόρη, a commissioner, a politician, an ambassador, a statesman ; υ'αιμρμυζασθ, to trace, locate ; “ άρ Σιασθαλ πέιν,” “our own Sedulius” ; το έαβαρητ αιρ, to call him, name him.

Page 26.—σκολ άρσθα μαεα, the School of Armagh, see under page 22 ; ακαθαρη ριοζσθα ι υτύμην, the Royal Academy at Turin ; αον ρεαρ κομ μόρ κάιλ, any man of equal fame.

Colmán, Columbanus, born in West Leinster about 543, and educated at Bangor. About 585 he went to Gall, and in the course of his labours on the Continent founded monasteries at Anegray, Luxeuil, Fontaine and Bobbio. His attitude towards the Celtic Easter involved him in a controversy towards which he contributed several learned letters. His other works include seventeen short sermons, six poems on the vanity of life, a Monastic Rule, and a commentary on the Psalms ; ι η-ιαμ-λαζηνσθ, in West Leinster ; λάν-φορηεε, highly experienced, perfected (φορηεε also means old, senile) ; έαρ κατασθ, over the sea, *lit.* over the ferry ; Σιγβερητ, ρί αρτμάρε, Sigebert, King of Austrasia.

ευσ πέ κυρεσθ οό, he invited him ; το ζρεσθ πέ λειρ, he pushed forward with energy ; κύρητ ζομρηαμ, the court of Gortran, grandson of Clovis, the celebrated King of the Salian Franks, who, with several thousand of his soldiers, turned

Christian in thanksgiving for his success in a great battle with the Alemanni near Cologne; an Bupgúinn, Burgundy; Αναγμαίς, Anegray, the site of one of the monasteries founded by Columbanus; Στέιβτε Βόιζερ, the Vosges Mountains.

Page 27.—Λυέριουτ, Luxeuill. Β'άπο αςαρ β'φάνας é ελύ na háite, high and widespread was the fame of (this) place; ο'ειης leir na βριάεμς, the monks were successful; μεάετα, canons, rules; ελέμ na φμινnee, the French Clergy; όρ cóμαμi cómóατα, before a Synod; πέ όέμ na νεapboz (submitted) to the Bishops. Σπéαζόμi μόμ, Pope Gregory the Great, one of the most celebrated of the Roman Pontiffs. He was equally famous for munificence and Christian charity, was a most astute diplomatist, and laboured hard to repress slave-dealing. He was born in 540, and died in 604. Cuimeann piao pior am an ζCάιpc, they refer to the Paschal question.

Τυίμζ, Thierry, King of Austrasia, who expelled Columbanus for having rebuked the vices of his Court. ba beaz am Colmán po, Columbanus little heeded this.

Clóčáμi, Clothaire II., King of Neustria. He reigned over the Franks from 584 to 628; μειτρ, Metz; βρειγεμρ, Bregenz; ζάc am μáιμiς leir, everybody who came in his way.

Page 28.—Τμεapna na naλp, over the Alps; Cúμτ an Ριοζ Αγιλυλρ, the Court of Agilulph, King of Lombardy. Τόρειλινó, Theodolinda, wife of Agilulph, and benefactress of Columbanus. She is reputed to have been one of the handsomest women of her time; oo éόζbáιλ oo, to erect for; Βόιβίó, Bobbio; α ζνό óéαντα, *lit.* his end (was) near; μιομάμεαcτ, arithmetic; μéιλτ-eolap, astronomy; ζαν τμάcτ έαμ éμmíó eite, to mention nothing else (τμάcτ έαμ I have written as the form with which I have always been familiar, τμάcτ am is, perhaps, more generally used, *also* τεαcτ έαμ); οοναíóe, sad, regrettable, almost hopeless; ουλ éum oeμiúó, decline, falling away; ζo μoiζm, slowly, "toughly;" κομn οιαóα, a chalice; cóμμa, a coffin; βαcάλλ, a crozier, a pastoral staff.

Page 29.—πέ íμi-meap, with unchanging respect; ceιτεαc am a éλύ πέμ, self-denying, accustomed to underrate his own fame.

Scóιλ Beanncóιμ, the great School of Bangor, founded by St. Comgall in 552. No other Irish school produced so many great scholars, and Europe owes much of its Christianity to their labours and influence.

Ὀυγγάλ, Dungal, a famous astronomer, controversialist, and teacher of the ninth century. He was held in high esteem by Charlemagne. One of his greatest achievements was his refutation of the theories of Claudius the Iconoclast.

Σέαμλur μόu, Charlemagne, or Charles the Great, King of the Franks. He was a great patron of learning and the Arts, and in recognition of his services to Christianity he was, on Christmas Day 800, crowned Emperor of the Romans. His empire ultimately extended from the Ebro to the Elbe. He died in 814.

ἡμῶνθαδὸ na γεαλαίγε, eclipse of the moon; τῷτ an ὀμῶm aμ a mac, his son inherited the crown, succeeded to the throne. Λαοιρεαδ, Louis I., son of Charlemagne; he is called "the Debonair of France." Born, 778; died, 840.

Page 30.—le n-a ὀuιr, in his company; πάβια, Pavia; μιοσλάν, Milan; βρέιr, Brescia; λοριζ, Lodi; beαrμαmo, Bergamo; τομ-τόνα, Tortona; Cómó, Como. An ἑάσo πάpρceαmαι, Paschal I., Pope. His Papacy extended from 817 to 824; λοτάμ, Lothaire; succeeded to the throne of Lombardy in 814, and was crowned Emperor in 823. ηῖομ eμuζ μῶ-mαιτ le κλάo, Claudius was not particularly successful.

κλάo, Claudius, Bishop of Turin, the celebrated Iconoclast, whose false theories were controverted by Dungal; θεατba na ναom, the images of the saints; ζηλάτ-τυμαp, usual pilgrimage; ιοτάλ-αὐμαετ, idolatry; αζ ουλ ι νοέine, becoming more intense; αζ ταίειντ aμ, imploring him (sometimes ταpαιντ); Σcaoiτ ré zo pumneamαιτ pέ κλάo, he turned on κλάo, attacked his theories with vigour.

Page 31.—Ὀειν pέ μιονμαδὸ oά βαpαmλαιb βpείγε, he tore his false doctrines to shreds (μιονμαδ, sawdust); το buαιτ pέ buille τυβαιpτε aμ oειλb-βμυρεαδ, &c., he struck a blow at Iconoclasm that set it back at least seven hundred years; ἐum conpρπόo το ἐuμ aμ κλάo, to challenge Claudius to a discussion; το λέaμ-νοετyζαδ, to completely expose; ι oτεανντα, with; eμῖoδ-pταμυρῶe, a geographer.

Ὀίceαλ, Dicuil, the great geographer, educated at Clonmacnoise, whose book, *De mensurá orbis terrarum*, was written as far back as 825; αε-ἐλoó, a reprint.

Scoiτ ἐλyαna míc noip, the famous School of Clonmacnoise.

aμ oiteántaib πάμó, of the Faroe Islands; an níl, the Nile; ceall sám clememp, St. Clement's, Rome, to which the mangled

remains of Ignatius, Bishop of Antioch—one of the first martyrs of the Flavian amphitheatre—were conveyed. Σαεῦεαλ-ὑπαίτεριῦς Ὀομνικ, *dpl.*, the Irish Dominicans.

ἰογνῶρι εαρβοζ Ἀντιόχ, Ignatius, Bishop of Antioch, who is believed to have been borne off to Rome and thrown to the lions in the circus about 107 A.D. (see Ceall Sain Cteimein).

Page 32.—Colláirte na nΣαεῦεαλ, the Irish College, Rome; founded through the bounty of Cardinal Lewis Ludovisi; an τ-οῦτῆαῦ ὑρβαν, Pope Urban VIII., born at Florence in 1568.

ἔε ἔμῆαμ ἀν ἀτάρι λῦκάρι ὕαθαίης, &c., under the charge of Fr. Luke Wadding and his brother-Franciscans, &c.; ἔε μῆαμῶ ἔμῆαμν ἰοῖα, under the direction of the Jesuits. Οἰλῆεαρι πλυνῆεαῦ, Oliver Plunkett, Archbishop of Armagh, who was executed at Tyburn in 1681. Δοῦ ἡαῦμᾶῖξᾶμῆιν, Hugh M'Mahon, another Archbishop of Armagh. Séámuir Cíoróζ, James Cusack, Bishop of Meath. Seán ó ὑρέαντοῖν, John Brennan, Bishop of Cashel; cóimción, reciprocity, mutual love; ἄ ὕραῦ ἰ ζεῖν, far distant.

Page 33.—Seáctari, seven (as applied to persons); ὕρειρ ἰρ τῆί ἔεαῦ βῆιαῦᾶν ὁ ῖοιν, three hundred years and upwards; ῖοῖαμν, shelter; ἰοῖαῦ μῆαμῆνιρ ἰ ζεῖοῖαμν ἄ ζεοιρ, a resting-place for their remains.

Page 34.—Ὀαγοιβέαρτ, Dagobert II., King of France, educated in Slane in the seventh century; ἔμῆαμνᾶῖ, a Frenchman. Αἰγῖλβέριτ, Aigilbert, a celebrated scholar and a Frank by birth, who ultimately became Bishop of Paris.

ἔιαῖμᾶ, St. Fiachra, Abbot of Clonard and Patron of the carriers of Paris (ζιολλῆαῖθε ῖάμῆαῖρε); ὑῖῦ Ὀριόνα, &c., Idrone, in the present County of Carlow, on the banks of the Barrow; it derives its name from Drona, the fourth in descent from Cathaoir Mór; ἔτῆαῖν εαμῆαμῖο, Clonard; ἀρ ἔεαῖτ ἔαε cuimne ἄ ὕαῖρ, on the recurrence of his anniversary.

Page 35.—An Ríoirie ἔμῆοιῖῆεαρ παλῖμᾶῖῦ, Sir Francis Palgrave, born in London in 1788. Among his works are a History of Normandy and of England; he also edited many important

Parliamentary documents. His death occurred in 1861. “in-
 fearno” Dánte, Dante’s “Inferno;” fλαῖτ ve fλαῖτῖ na
 muían vo b’eao fionntán, Fintán was a prince of the princes of
 Munster, a Munster prince. fúrra míleao, St. Fúrsa, grand-
 nephew of St. Brendan; inr uí cúinn, Inchiquin; ráctmaṭ i loṭ
 oirbryn, Ráthmath in Lough Corrib; Supole, Suffolk. φαολλάν
 St. Foilleán, brother of St. Fursa. ultán, St. Ultán, another
 brother of St. Fursa. Σεατρύο, Gertrude, Abbess of Nivelles and
 daughter of Pepin, who from 687 till his death in 714 styled him-
 self “Duke and Prince of the Franks.”

Page 36.—τοῖτα, selected; plónopar, Flanders; αῖ λεαζαὸ
 αἰτόμας na bράζανας, razing the Pagan altars; Clóβαῖρ, see
 Clovis, page 26; ουβάιτce, vice; *Divinia Commedia*, see Dante;
 ζαοῖ, see under page 17; εαοαῖτα, between them (variously
 written εατορμα, εατοῖτα, &c.); ὁά ḡlúin, two degrees (in relation-
 ship); αἰπλῖνḡ ποῖλέρι vo ρεπίοβαὸ i οταοῖβ ἱρμῖnn, to set down a
 vision of, or pourtray, an “Inferno;” πεαῖon i βριοαίμo,
 Peronne in Picardy; ḡλαῖpe fúrra, Glashachoorra, north of Caher-
 civeen, where there is a well which is believed to have healing
 properties; uib rátaς, Iveragh; Oiteán Dairbhe, Valentia Island.

Page 37.—υἱαὸ Ὑρέανoain, a mound on the northern shore of
 Valentia Island, near which there is another well much frequented
 by patients; ιαῖταῖ ἐιαρμαῖoε, West Kerry.

Αν τ-αβ macCáῖτaῖḡ, the Abbé M’Carthy, a great pulpit orator
 who had to fly from Paris in disguise during the Reign of Terror;
 αῖ na hύῖrλαβαῖτοῖρίḡ vo b’ḡeapῖ, &c., among the foremost
 preachers, &c.; le linn na oian-eaḡla, during the Reign of Terror;
 τόλόρα, Toulouse; pé ḡmaῖpce ḡmaῖnn ἱορα, &c., under the
 Jesuits; oep, the usual M. form of oe governing the *dat. pl.* with
art.

Αν τ-αβ εἱορεοῖρτ, the Abbé Edgeworth, confessor to Louis
 XVI.; baῖte εἱορεοῖρτ, Edgeworthstown; αν Sorbon, the Sor-
 bonne, University of Paris. The illustrious Richelieu sleeps his last
 in a church attached to this University; anam-ḡmaῖo, *dat.*, a
 chaplain, a confessor.

Αν ρεάμαὸ λαοῖρεας ὁεαḡ, Louis XVI., husband of Marie
 Antoinette, who, in 1793, was guillotined in the Place de la Revolu-
 tion in Paris. Cómméḡleam, attachment, mutual regard; vo ḡaῖnt
 ὁά ḡpeoῖr, to undo; ḡnnaḡḡar, *impersonal passive*, was seen;
 ρaῖnnṭeας, grasping, avaricious; ταῖcuῖrpeας, disrespectful, con-

temptuous; *mi-μῆρεα*, disorderly, disaffected, unmanageable; *baineo na cinn oep na míleib, &c.*, thousands upon thousands were beheaded; *coḡuar*, conscience.

Page 38.—*Teaet 'na ḡoipe*, to approach him; *te har an tonn-táin*, beside the platform; *ḡo ḡarḡ*, coarsely, ruggedly; *ḡíoḡaet Séarḡur móir*, *see* under page 29; *Cleimeir ḡur Aibín*, Clemens and Albinus, two learned Irishmen who had charge of schools in France and Italy, respectively, in the reign of Charlemagne; *an τ-ottáin ó móirḡa*, Dr. Moore, a native of Dublin and Rector of the Sorbonne; *tiobóro ḡallouḡ*, Dr. Stapleton, *see* under page 41.

An τ-aonḡaó Cleimeir vḡas, Pope Clement XI., whose Papacy extended from 1700 to 1721. *An vḡaḡa tonnoirceir vḡas*, Pope Innocent XII. He occupied the Papal Throne from 1691 to 1700.

Page 39.—*Concḡur ó néarḡaḡ*, Cornelius Neary; *maetḡeaḡ-naill ó Coiḡliḡ Malachy O Queely*, both historians of some repute. *maill ó ḡlacáin*, Neil O Glacan, the celebrated physician; *'na leiḡ*, to their credit; *leaḡ-áipeaín*, an incomplete record. *Dearḡáir an ḡlárbáir*, St. Bernard of Clairvaux, born near Dijon in 1091. He became the first abbot of the newly-founded monastery of Clairvaux in 1115. As a pulpit orator he had few, if any, equals. His death occurred in 1153, and he was canonised in 1174. *Caimbḡé*, Cambray, a fortified town in the North of France. *Reaḡta Cóirḡalḡar na néipeannaḡ, &c.*, the Canons of the Irish Council, held A.D. 684, &c.; *Leirḡin*, Leyden. *Oubḡaḡ*, Dubhthach, whose Priscian, written in 838, is still preserved in the public library of Leyden. *ḡreibḡir*, Treves.

Page 40.—*ḡíḡ na bḡléimeann*, Belgium; *ḡeint*, Ghent; *ḡi ron na ḡeaḡtán*, on behalf of the insane. *Ooḡnaḡ*, St. Dymphna, still revered in Ghent as the Patron Saint of the insane; *ḡaire*, relics, reliques; *baḡall*, a crozier; *i ḡḡiḡ na ntongantḡar*, in the Museum; *i bḡrím-eaḡlar ḡuḡaire*, in the Cathedral of Bruges; *ḡiomna ḡuaó*, New Testament; *uaḡḡeicḡ*, *see* under page 6. *ḡrupeitl*, Brussels, founded by St. Gery of Cambray in the 7th century, and since 1831 capital of Belgium. It is celebrated for its tapestry, carpets, and lace. The *Hôtel de Ville* there has a turret 364 feet high, and on its top is a copper figure of St. Michael, 17 feet in height, which turns with the wind.

Loḡán, Louvain, famous for its University, founded in 1425, and much frequented by Irish students since the beginning of the

seventeenth century. The University was swept away by the French Revolution, and re-established in 1835. In its better days it had an annual roll of about 6,000 students.

Page 41.—*Σιολλαβρυῖος* ó *heogúpa*, Bonaventure O'Hussey, the great Irish Franciscan poet; *cunneas* i *ḡelóó* i *na n-túirp* é, it was published in Antwerp. *τιοβόρο* *ḡalltoub*, Dr. Stapleton, a native of Tipperary. An Irish grammar which he published in Louvain became very popular among students in many of the Continental Universities; *oo muḡasó ran b'fiosó áir*, who was born in Fethard.

Page 42.—*Canaimain* *éoiréianta*, a common standard of speech; *ná t'péigean* an *féile*, who do not forsake their (customary) spirit of generosity; i *n-aimp'irí anacmaíḡ* an *átpuḡḡte m'óir*, in the disturbed period of the Revolution; *pé ó'prouḡasó* an *éeannpuirp*, by direction of their commander; *ionair* *ó'pta*, barracks, places of entertainment; *ó'rbairéat*, a hospital; *vep*, see under page 37; *oán cogair*, a military stronghold or headquarters; i *malairp r'liḡe*, in a different manner; *p'asṡar*, 3rd sing. pass. form of *oo-ḡeibim*, I find.

Page 43.—*monpoḡnóir* *macrimillian* *bittéin*, Mgr. Maximilian Villain, Archbishop of Tournay; *pé áca oic maíṡ* é, whether for good or ill; *colláirte mairḡe nuasóat*, Maynooth College.

Page 44.—an *eilbéis*, Switzerland; *ir beas fonn opaimn*, we are little disposed; *b'ieir ruime*, too much importance; *in na capnaib cunne*, in the monuments; *roir r'iar*, on all sides, *lit.*, east and west; *capnám*, *pl.* monuments, piles; an *mí-áó tá amlar*, the misfortune which actually exists; *oo muḡasó asur tuḡasó ruar*, that was born and bred; *loclannac*, a Dane; *ḡall*, a foreigner; *air f'óo ḡlar na héirneann*, on the green soil of Ireland.

Page 45.—*San ḡall*, St. Gall in Switzerland; *air b'puac loá leamám*, on the banks of Loch Leman; *manirp'irí áirbon*, the monastery of Arbon, founded by St. Gall; *atá curta r'íor 'na leir*, that are credited to him. *monḡall*, Marcellus, a famous Irish musician of St. Gall. *Tuasat*, Tutilo, disciple of Marcellus, and nephew of Bishop Marcus. He was another great musician, and was also an orator, painter, goldsmith, sculptor and architect. *Seoc ir na ḡaeuil oo ḡríoracó cum cogair*, independently of urging the Gaels on to battle.

Page 46.—**Φρυζίο**, Frigidius, Bishop of Lucca, who was no other than Finnen, founder of the School of Moville. **Φρυοζατάν**, St. Fridolin, founder of a monastery at Coire (Coire); **Σύρις**, Zurich; **Βάσαλ**, Basel.

Ισραδορίη **να Σπάννι**, St. Isidore of Spain. His episcopate as Archbishop of Seville was notable for the councils held at Seville in 619, and at Toledo in 633. Their canons formed the basis of the constitutional law of Spain. He also collected all the decrees of the council and other Church laws anterior to that date. His writings include a kind of encyclopedia, treating of the whole circle of the sciences, an introduction to the Old and New Testaments, a defence of Christianity against the Jews, and various other learned works.

Page 47.—**Αν ξεαρμάιν**, Germany.

Ερμενριχ **δε Ρειχνεά**, Ermenreich of Richneau. The monastery of Richneau was much frequented by the Irish in the ninth century. It was a monk of this abbey named Walafridus Strabo who composed a poem consisting of eighty Latin hexameters on the martyrdom of Blathmac of Iona.

Σηουμβάλτ, Grimwald of St. Gall; **μαινριτιη** **κόλοιν**, the monastery of Cologne, of which Ailill was head. **Ραταρβον**, Ratisbon, where Maoibhrighde, better known as *Marianus Scotus*, founded a monastery in 1076. He wrote three most valuable books, one of which has been published by Waitz in the fifth volume of Pertz's Historical Monuments of Germany.

Page 48.—**Αιρίλινς**, a vision; **μαρι** **α** **μαρβ** **αίρε**, where he was; **ταίριντ**, urging; **φρανκόιν**, Franconia; **σο** **ταίριμ** **βλιαθόνα**, to within a year or so; **μαινριτιη** **σαν** **μάριταιν**; **μάιντερ**, St. Martin's, Mayence (somet. written *μογουντ*); **ο'αίτθελριζεαδ**, was renovated; **τομαδ**, respect, regard: it generally signifies result, fruit.

Page 49.—**νά** **τείγιντ** **οριτά**, but pretend; **αν** **θεαδμάδ** **λέο**, Pope Leo X.; **νί** **ριον** **εαο** **να** **ταοδ**, for some strange reason; **νί** **επιζεανν** **τερι** **αν** **έαζκόρι**, *γ*c., injustice is not always attended with success; **λυέτ** **να** **héαζκόμαδ**, those in the wrong; **κοιτάνουίζεαδ**, was secularised; **εαέρτατ**, Eichstadt; **μαινριτιη** **βυντβοζα**, the monastery of Windborg; **τείγεαριν**, Tegernsee; **ταίρεαριβυζ**, Wurzburg.

neighbouring races flocked to hear his lectures; *ceatl*, a church; *ιαγέρταim*, Jerusalem.

Page 55.—*Έναρò* a long *αρ* *ντίη*, his ship got aground; *βα* *ρόβαιη* *νάρ* *βάθωò*, narrowly escaped drowning; *Spárta*, Sparta; *ó* *βέατ-αιθ* *πεσσαιη* *αγυρ* *μαηευιρ*, from the lips of St. Peter and St. Mark; *αν* *τράτ* *ο'αμπριζ* *κατάλ* *ιαò*, when Cathaldus reached them; *ένπεσσαιη* *μαρ* *αέευιγξ* *αη*, they beseeched him; *νί* *μόη* *ιονγναò*, it is not much to be wondered at; *υπημυιξεσσαιη*, they venerated; *φέιτε* *μόη*, a great festival.

Page 56.—*αν* *spáinn*, Spain; *πειπτε*, scattered; *εαη* *òμυη* *να* *ηεοηρα*, over the face of Europe; *Salamanca*, Salamanca; *μαηοηίò*, Madrid; *Alcala*, Alcala; *νί* *βα* *òιαòναιζε* *φόρ*, still later; *τε* *ηαζαίò* *να* *ηζαεòεαλ*, for the exiled Irish; *βαλαυοιιò*, Valladolid; *Seibit*, Seville; *νίοη* *ò'ήοιρ* *cia* *aca* *Coηóη* *να* *Spáinne*, *γc.*, the Crown of Spain vied with the Irish merchants in a generous support of those schools; *Stuaζ* *να* *ηζαεòεαλ*, the Irish Brigade.

Page 57.—*αν* *αμα-εαηα*, a chaplain; *αν* *εαετμαμαò* *πιτιβ*, Philip IV. of Spain, whose chaplain—Don Derinissio O Brien—was Rector of the College of Madrid; *αη* *έòιμñεαηζαιτ*, incorporated; *οιτε-αμαιητ*, upbringing, education; *αòβαιη* *άεαιρ*, a source of joy; *ραζαητ* *ζαεòεαλαò*, an Irish priest; the reference is to the Rev. Fr. O Doherty recently appointed Rector of the Salamanca College. *αν* *τρίομαò* *πιτιβ*, Philip III. of Spain, who assisted in founding the Monastery of Louvain; *ραοιη-φεαη*, a free man, a citizen.

Page 58.—*πορταιηέαλ*, Portugal; *πέ* *έύηαμ* *αν* *εαετμαμαò* *εαηηαοι*, under the auspices of King Henry IV., who was assassinated by a fanatic in 1610; *λιοηβον*, Lisbon, the scene of a great earthquake in 1755; *πορταιηέαλαιζ*, the Portuguese; *βυαηαò*, a fetter.

Οιύκ *òμαζαηρα*, the Duke of Braganza. Braha, the eighth in descent from Heber of the White Knee, gave its name to Braganza—*Οιζέ*, *τιιζέ*, *μαντάν* and *καταοιη* were the four chiefs who accompanied Braha to Spain; *αη* *εαεταηηεαòτ* *υζοαηάηραιζ*, on a diplomatic mission; *εαεταηηε* *άηηιτε*, a special ambassador. *αν* *εαετμαμαò* *λαοηρεαò* *όεαζ*, Louis IV., born 1638, succeeded to the throne of France in his fifth year, and was crowned in 1654; *Coηηηαò* *βάιηε*, a league of affinity. *Αιτροη*, Alphonsus of Paris, who succeeded Henry IV. on the throne of Portugal; *cloòαη*, a convent.

Page 59.—ΒΙΟΓΡΑΦΕ ΓΟΙΤΕΙΩΝΝ, Vicar-General; ΕΛΕΓΜΑ ΝΑ ΝΗΣΕΑΡΑΤΑΕ, the story of the Geraldines:

ΣΤΑΙΗ ΘΟΙΛΕ ΜΑΗ ΤΟ ΕΛΟΙΡΕΑΝΝ ΡΙΘ, ΓΕ.,

Sad story as you learn vanquished and weak

That it is death gathers every chief of them (living) in bondage beyond;

As the crowning misfortune of our misery there has been laid (vanquished) with them

Our shield of protection, our stay, our shelter, our head.

ΣΗΙΤ ΤΑΙΜΑΝ, an earthquake; ΡΕΙΝΙΤΕ, shrines; 'ΝΑ ΡΡΗΕΑΡ, in a mass; Ι Ν-ΥΑΙΝ ΙΑΡΑΕΤΑ, in a foreign grave.

Page 60.—ΔΑΝΜΑΡΣ, Denmark; ΛΕ ΛΙΝΝ ΑΝ ΕΡΕΑΕΤΑ, during the course of their plundering and re-plundering; ΛΕΖΑΤΟΑΡ ΝΑ ΚΟΙΜ, they melted down the (sacred) utensils; Ι ΛΕΘΑΡΛΑΙΝΝ ΕΒΘΑΝΑΙΝ, in the library of Copenhagen; ΑΙΧΕΑΝΤΑ, natural, of the traditional kind; ΕΕΜΕΑΜΑΙ, elevated, stately; ΡΕΙΑΜΑΕ, artistic. ΟΛΓΑΡ ΠΕΡΘΕΑΙΡΟΝ, Holger Pedersen, a distinguished living Danish Celtic scholar; Τ'ΡΑΞΑΙΤ ΕΒΑΙΡ, to die; ΤΟ ΕΑΙΛΕΑΜΑΙΝ Α ΝΟΥΤΕΑΡΑ, to lose their inheritance; ΟΙΗ, because, as; Ι Ν-ΑΙΛΙΟ, long ago.

Page 61.—ΤΕ ΝΑ ΛΟΕΙΛΑΝΝΑΙΘ ΤΟΜ-ΡΑ, I am of the Danes, am a Dane; ΒΑ ΘΟΙΛΙΞ ΛΙΟΜ, ΓΕ., I should regret to see those who were for a period teachers of learning and knowledge to us get merged; ΙΡ ΡΕΙΡΗΤΟΕ ΑΝ ΕΜΕΑΘ ΤΑΟΝΤΑ, the human race will be the better for it; ΤΕΙΡΤΙΜΕΡΕΑΕΤ, testimony; ΙΡ ΚΥΜΑ ΕΑ ΘΡΥΛ Α Ν-ΙΟΝΑΘ ΕΟΜΝΥΡΟΤΕ, it matters not where they reside.

Page 62.—ΙΝΙΣ ΤΥΙΛΕ, Iceland; ΒΡΕΑΝΤΑΝ, St. Brendan, the Navigator; Τ'ΑΙΜΠΙΞ, located; Α ΞΑΙΜΙΝΙ, his nephews; ΤΟ'Ν ΕΕΑΘ ΥΑΙΡ, for the first time; Ι ΤΕΑΝΝΤΑ ΞΑΕ ΥΙΛΕ ΡΑΙΡ-ΞΗΙΟΜΑ, in addition to every other great achievement;

ΣΙΝ ΜΑΗ ΕΑΙΤΕΑΤΑΡ ΡΕΑΛΑΘ ΞΟ ΡΕΑΝΜΑΡ,

Thus did they spend a period happily

Until the Danes returned to rout them.

Page 63.—ΙΡ ΞΕΑΡΗ ΛΕ ΤΟΥ ΙΑΘ, relatively, they fall far short of; ΤΕΑΝΡΑΡ ΦΟΙΛΡΗΥΞΑΘ ΑΡΗ Α Ν-ΕΑΕΤΑΙΘ ΞΟ ΗΙΟΜΛΑΝ, all they have accomplished will be proclaimed.

Page 64.—ΑΙΒΑ, Scotland; ΡΥΙΛ-ΡΕΑΕΑΙΝΤ, a glance; ΡΑΝ ΜΒΡΕΑΤΑΙΝ ΜΙΟΗ, in Great Britain; ΕΑΝΝ ΥΡΡΑΙΘ, a chieftain, a leader. ΚΟΙΜ ΚΙΛΛΕ, St. Columba; ΤΑ Α ΙΑΝ ΛΕΑΕΤΑ, much is already

written (spread) about him; buirbe, impetuosity; baineann i gcóinnne leir an óige, always associated with youth; caé cúil Dremhne, the battle of Cuil Dreimhne, to which Saint Colm Cille's departure for Iona is generally ascribed; an mílteán ro mairé, to apportion the blame; maš an áir, the battle plain; pé n-a óroušató féin, under his own direction; níor b'féirir leir é féin o'iomcuir i n-aon bál, he could not feel at ease (content himself) anywhere (o'iomcuir also means to bear or carry, but in such constructions as this refers to personal deportment, bearing, or manner).

Page 65.—Cuaró pé pé óém niołaire, he approached (his confessor) St. Molaise of Innismurray Island; bierceamnar, judgment, decree; cionntac, guilty; rošalatap, restitution, penance; glan ar éirinn, completely out of Ireland; tabairató pé, would undertake it; cum roúltat, to decline, shirk (roúltat, *gs.* of roúltat), óáiréas, twelve (of persons); le n-a coir, in his company; cóimtion, fulfilled; ar a luigeao oe, at the very least; cómarilis pé ro ríštib óál ámaroe na halban, he (successfully) counselled the Dalriadian Kings of Scotland to embrace and adhere to the Faith.

Page 66.—Son a šota Colum Cille

The sound of his voice, Colm Cille's,
Great its sweetness above every company:
To the end of fifteen hundred paces—
Vast courses—it was clear.

Amra Colum Cille, O Beirne Crowe, page 39.

O'lon šnó, for the special purpose (o'lon šnó or o'ao' šnó is sometimes used in the sense of mocking, joking); pé óallao púcin, under a mask or blind; le n-ar rcuib pé, to what he wrote; macaramail, a copy; ba bun leir an šogao, which was the origin of the battle; eoin naomta na Seirce, St. John the Beloved.

Baoitín, Baithen, a pupil of Colm Cille and his successor as Abbot of Iona. Ádamnán, Ádamnán, a relative of St. Columba and Abbot of Iona from 679 to 704. A life of St. Columba written by him has been designated the most complete piece of biography that Europe can boast of through the whole Middle Ages.

Page 67.—blácmac, St. Blathmac, martyred at Iona by the Gentiles in 825 because he declined to point out to them where he had hidden the shrine containing the relics of Columba. inir

Borče, the Island of Bute, supposed to have derived its name from the **boč** or cell in which St. Brendan used to pray.

Page 68.—**AN BREAȚAIN**, Wales.

nífúlai ngro fúill úáinn ríotúgao i nÉíunn peal

Foreigners will not permit us to remain in peace in Ireland for a period

Without enslaving and demeaning our hearts (spirits) under their sway,

To reduce our power and to destroy our clergy altogether;

The object of their evil resolution is that we end our lives in exile.

Séapmaó Ó Donncaóa, Geoffrey O Donohoe of the Glen, a Kerry poet who flourished in the latter part of the seventeenth century : he was among the best Irish scholars of his time; **ceatmaía**, a stanza; **ní péoiu a ceit**, it cannot be denied; **nuaiu bí an lá leo**, when they had succeeded. **Bí na breacnaíu i briaóu aóainn**, the Welsh were under an obligation to us; **iaí rteaóó uó fú héíunn**, after his arrival in Ireland.

Óáibó, St. David, Apostle of Wales, the greatest figure among the Cambrian saints. He presided over two Welsh Synods.

Page 69.—**breacán**, Brecán, an Irish chieftain, said to have given its name to Brecknock. His grandson, Dubricius or **Óuibúu**, Bishop of Llandaff, is regarded as the father of monasticism in Wales.

Caémaol Éigeap, Cadoc the Wise. **méaía**, Meuthi, an Irish anchorite, tutor of Cadoc. **taía**, Tathai, another teacher of Cadoc at Givent in Monmouthshire. **ei rteaóóó**, the Eisteddfod, the great Welsh Festival corresponding to the Oireachtas. **loó fcaíman**, Wexford; the reference is to the earlier landings of the Normans and Welsh at Wexford (Glascarrig) and Waterford.

Page 70.—**i n-aóaró an Éipeannaíu óonaiu**, as against the one Irishman; **ré fínné iapaía**, to the testimony of a foreign witness; **aióúu**, the alphabet.

Page 71.—**le faoa faoa**, for a very long time back. **montai-tembeiu**, Charles Forbes René de Montalembert, born in London in 1810. In time he became a peer of France, and after the Revolution he was elected a member of the National Assembly. He was elected to the Academy in 1852, and died in 1870.

eaófuú, Eadfrith, by whom St. Cuthbert's Gospels, now in the British Museum, were written.

Cutbapτ, St. Cuthbert, born, according to Ware, between Dublin and Kells, about the year 645. After his death his body remained incorrupt in Lindisfarne until 875, and is believed to have wrought miracles daily. ultán, Ultán, a great scribe of the eighth century. imp meavócóτ, Lindisfarne. intppro, St. Wilfrid, who converted the people of Sussex to the faith; *see* page 6.

Σλαπτιμβιη, Glastonbury of the Gaels, the site of the first Christian Church in Britain. The town and abbey were burnt in 1184. Richard Whiting, its last abbot, was hanged in his Pontificals for refusing to take the oath of supremacy to Henry VIII. in 1539. The following year the monastery was suppressed.

ι λεαβαπλαινν τῖζε ιοζανταρ Σαρανα, in the Library of the British Museum; παλάρ λαμβειτ, Lambeth Palace; ι λεαβαπλαινν βοτλαοι, γκ., in the Bodleian Library, Oxford; κανταιβιυζ, Canterbury; ι λεαβαπλαινναῖς na πρῖμ-εαγλαίρε, γκ., in the Cathedral Libraries of Sheffield and Durham.

Page 73.—ανῖ ρῦσε, γκ., Russia, &c., ι λεαβαπλαινν ὁροζα πρεοαυι, in the Library of St. Petersburg. Séamur de Lára, James Lacy, born in Killeady, Co. Limerick. As the reward of a glorious military career at home and on the Continent, he was eventually promoted to the distinguished rank of Field-Marshal of the Russian Army. Ό'iomécavι ré an bpat ι ρλυαζ α αταρ, he acted as ensign in his father's regiment; ceannpopt, a leader, a commander. Connriató λυιμνῖζε, the Treaty of Limerick.

Page 74.—πρῖom-ἡμαρκατ bπῖν, Field-Marshal Brown, another eminent Irishman in the Russian military service; coβλαc coγavò, a navy, *lit.* a war fleet. άππο-εαοιρεαc ua Όυιβιη, Admiral O Dwyer, commander of the Russian Fleet in 1787. α ρῖol, their descendants; παν Όomán τοιηι, in the East; ρλοινντε bπείζε, altered or corrupted surnames; ι bπρῖom-ῖλυαζ φρεομυιc ἡόιηι, in the body-guard of Frederick the Great; κομπ αζυρ αῖγνε an φαταῖζ, giant in body and mind; cumann coranta, a body-guard; “cóm cpóva le ζαεvεατ,” as fine as an Irishman; pean-focat, a proverb.

βολταῖηιe, Voltaire born in Paris in 1694. In 1726, after an eventful career in France, he came to England, and in 1750 he found himself in Berlin as King's Chamberlain. In 1752 the first of his writings appeared against the Christian faith. He died in

1778. 1 γερσιος na νέιρεannaç po, in the forms of those Irish here before me.

Fontanoi, Fontenoy, in Belgium, the scene of the great battle fought in 1745 between the French on the one hand, and the English, Hanoverians, Dutch, and Austrians on the other. The valour of the Irish troops who fought on the side of the French on the occasion has since been a favourite theme with Irish writers.

μάριε τοιπέριε na htingáire, Maria Theresa of Hungary. When she instituted fifty Crosses of the Legion of Honour forty-three of them decorated the breasts of Irishmen.

Page 75.—μαάριε cogaró, battle-plain; canamaint na nGaeóeat, the vernacular of the Gael; μαρι δον τε ορισιόεατ an focail fairie, in conjunction with the magic of the watchword; λίονραò a n-áiream teabair móra, their enumeration would fill large volumes.

Page 76.—CRIOÇ, conclusion; τά α θυμζ reo αι παζάιτ, the result of this is accessible, visible; an τ-αύθαρι μαοιύτε, γc., the greatest source of pride, the matter of which we can most justly boast; ρειάç éopanτα, a shield of protection; ran Roimn Eoripa and i Roimn na heoripa are used indiscriminately in the sense of "in the Continent of Europe"; αι α βρόμ, of their descendants; ιρ το πολάτμόδαò beairt, as would procure an appointment; βάιττε τυατα, a rural bailiff. na "Σέρεαanna πιαόαινε," the "Wild Geese," the Irish soldiers of fortune who, after the Treaty of Limerick, shed lustre on Irish arms on the battlefields of Europe.

Page 77.—ας βριατ αι ιμτεατ, thinking of emigrating; i n-αζαρό na n-eactpiannaç, against the strangers; i n-aiim ιαραçτα, in a foreign army; ναç é an pcpupall é, what a misfortune, truly! πομόρ, reverence; οά γευι i γεóim-mear, being bracketed with, associated with; τέρθεαm, 1st pl. subj. of τέρόim, I go: λιτμυεατ nimneac, vicious literature; γνάιτ-θέαριτα, the common speech.

Page 78.—1 γειονν ρααταim αιμπιριε, after a short time; μά τειρεανν ομαινν, (even) though we fail; cuiumír éuige, let us set about it.

Συρόιτ-ρε ασυρ συρόim-ρε, γc. :—

You pray and I pray the Deity of Deities,
The Father, the Son, and the Holy Ghost,
All our sins to forgive together,
And their faith and their rights to give back to the Gaels.

PRICE—s. d.

16. ΣΑΟΪΔΗ ἄρ Σεάν 15 Céim. A Short Account of the Work of the Gaels of the Past throughout Europe, with Supplementary Notes in English. By Σεάν Ó. Ceallais. Net 1 0
17. Λεοιτíne Ἀνῶδαρ, a collection of Original Poems, with some translations from English, a full vocabulary, Explanatory Notes, and a Short Essay on the Irish metres used and the proper methods of reading Irish verse. By Τόμνα, *i.e.*, ΤΑΨ Ο΄ Donñc̃ad̃a. In the Press.

**BOOKS PUBLISHED BY THE SOCIETY
FOR THE PRESERVATION OF
THE IRISH LANGUAGE,
6 MOLESWORTH-STREET, DUBLIN.**

	PRICE—s.	
1. The First Irish Book - - - - -	0	
2. The Second Irish Book - - - - -	0	
3. The Third Irish Book - - - - -	0	
4. The Head Line Copy Book, No. 1 - - - - -	0	
5. <i>Tóruigeaíocht Diarmuid agus Gráinne</i> , The Pursuit of Diarmuid and Gráinne. Part I. Cloth, 1s. 6d.; wrapper - - - - -	1	
6. <i>Tóruigeaíocht Diarmuid agus Gráinne</i> , The Pursuit of Diarmuid and Gráinne. Part II. Cloth, 2s.; wrapper - - - - -	1	
7. <i>Oíde Clóinne Lir</i> , The Fate of the Children of Lir - - - - -	1	
8. <i>Oíde Clóinne Tuirinn</i> , The Fate of the Children of Tuireann. New Edition; reduced to - - - - -	1	
9. <i>Oíde Clóinne Uisneig</i> , The Fate of the Children of Uisneach - - - - - (Nos. 5, 6, 7, 8 and 9 contain the Irish text, English translation, Notes and vocabulary.)	2	
10. Irish Music and Song - - - - -	0	
11. The Head Line Copy Book, No. 2, Connected Hand - - - - -	0	
12. An Essay in Irish, by the Rev. P. S. Dinneen, on "Irish Prose," with English translation and vocabulary - - - - -	0	
13. An Essay in Irish, by Dr. Douglas Hyde, on "Irish Poetry," with English translation and vocabulary - - - - - (These two latter being the Father MacTernan Prize Essays.)	0	
14. Head Line Copy Book, No. 3 Current Hand (giving the progressive formation of letters)	0	
15. First Irish Book in TABLETS, Section I. Browne & Nolan, Ltd., } Publishers, Dublin. M. H. Gill & Son, }		
To National Schools, 6d. net; to others - - - - -	1	

[SEE INSID

3/84

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 30 23 10 019 1